

S. A DE
LECTURĂ

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

21 - 27 ianuarie 1998

(Anul XXXI)

2

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu



Un eseu de Ion VARTIC:

Sărmanul Dionis,
Ivan Turbinecă și
Lefter Popescu
față cu
transcendența

(pag. 12-13)

Scrisoare deschisă
domnului Gabriel Andreescu

(pag. 3, 7)

DIAGONALE
de
Monica
Lovinescu

(pag. 7)

Ileana Mălăncioiu:

JOCUL
CU FOCUL

(pag. 11)

Contrabandă
cu idei

radioactive

(pag. 10)

Julio Cortázar:

Povești
pe care
mi le
spun
singur

(pag. 20-21)

Revolta
provinciei

(pag. 2)

Programa de literatură

DUPĂ vacanța de Sărbători, anul școlar a reînceput - primară, gimnaziu, liceu, universitate, postuniversitar - tot de unde se afla în 1997. Legea Învățământului își așteaptă încă modificările. Manualele alternative își urmează cursul. Avem un nou ministru. Propunerile de modernizare abundă. Ceea ce nu pare a se fi schimbat este mentalitatea, logistica, bugetul. Așadar, oamenii și mecanismul de funcționare. Unul dintre aspectele modernizării școlii românești de toate gradele este acela al înnoirii programelor de studiu. Știu că echipa din fruntea ministerului are în vedere o discuție aprofundată pe această temă. A spus-o, într-o intervenție televizată, noul ministru. O anchetă referitoare la programe a declanșat revista *Vineri*, supliment lunar al *Dilemei*. Speranța cea mai îndreptățită este legată de schimbarea concepției acestor programe. Va trebui să se răspundă la o întrebare esențială: ce fel de învățământ avem în vedere? Am remarcat, și cu alte ocazii, faptul că legea învățământului nu pare să răspundă tocmai la întrebarea cu pricina. E un truism acela că școala trebuie să-i pregătească pe elevi și pe studenți pentru viață: dar nu e deloc sigur că se știe foarte bine care vor fi profesiile viitoare, absolut necesare societății noastre, și, mai ales, în ce spirit trebuie privit procesul de instruire și de educare a tinerilor. O ruptură între generații se constată cu ușurință. Ea ar trebui să ne alarmeze, date fiind proporțiile și adâncimea. Nu cred că vreodată, în trecut, am asistat la o mai radicală diferență de interese practice și morale între tineri și vîrstnici. Rămîne de văzut dacă profesorii sînt conștienți, și în ce măsură, de distanța care-i separă de elevii lor. Mi se pare destul de grav că rareori se trece dincolo de lamentația pe tema acestei rupturi. Ce fel de școală vrem să construim: una după chipul și asemănarea dascălilor sau una după chipul și asemănarea învățăcelilor? Nici una dintre ele n-ar fi complet validă. Iar o cale de mijloc e mai greu de găsit chiar decît aceea dintre partidele din coaliție presate de actul de guvernare.

Totul începe de la natura programei școlare. Și se încheie cu bugetul școlii. Voi vorbi pe scurt despre programe. După părerea mea, programele trebuie integral revizuite. Acest lucru nu s-a făcut. S-au căutat doar ameliorări punctuale. Toată structura învățării se cuvine rediscuțată.

Îmi sînt mai la îndemînă problemele studierii literaturii, așa că mă voi referi la ele. Cred că sînt cîteva care trebuie să stea în atenția legistilor și administratorilor școlii. Prima este regîndirea statutului cărții și al lecturii. E din ce în ce mai puțin evident pentru noile generații că literatura este necesară și din ce motive. Școala trebuie să-i convingă pe tineri de utilitatea lecturii. A doua idee derivă de aici: nu există cale mai bună de a avea convingeri decît aceea care trece prin seducție. Se cuvine asociat studiul literaturii de plăcerea lecturii. În fond, în bucuria de a citi constă principala utilitate a cărții. O astfel de bucurie nu se poate crea - a treia idee - fără a lega lectura de vîrsta și de preocupările elevilor. Literatura nu se învață decît prin descoperirea treptată a acestui interes. Nu citim la orice vîrstă orice carte. În al patrulea rînd, lectura este un dialog al cititorului cu cartea: contează enorm felul în care elevul e deprins să găsească în cărți răspuns la întrebările care-l frămîntă. Recunoașterea specificului lecturii se poate face după ce, între cititor și carte, s-a stabilit o lungime de undă comună. E absurd să vorbești unui copil de 13-14 ani despre valorile literaturii române de acum cîteva sute de ani, înainte de a apela la opere mai apropiate istoric de curiozitățile unui adolescent din anii '90 ai acestui secol. În sfîrșit, dacă dorim să educăm - un gust, o competență - trebuie să reușim să instruiem, să identificăm acele informații - și să le comunicăm în mod precis - care formează baza transformării lăuntrice. Lectura determină o morală doar prin dezvoltarea aptitudinilor proprii de a discerne între bine și rău.



CONTRAFORT

de *Mircea Mihăieș*

Revolta provinciei (I)

CRIZA societății românești e demult o axiomă. Chiar dacă guvernele s-au perindat tacticos la conducere după 1989 s-au specializat în ilidizarea situației economice, politice și sociale, lucrurile stau prost de tot. O paralizie de rău augur, urmată de bruște activări frizând adeseori grotescul (ca inițiativa d-lui Ciorbea de a ordonanța interzicerea clonării umane în România - probabil de teama de a nu se înmulți numărul miniștrilor contestatari!), o preocupare maladivă de a deturna atenția de la problemele dureroase au reușit, în cele din urmă, să transforme în certitudine totală iresponsabilitate a clasei politice românești.

Ilustrată superlativ de "cazul Basescu", în care orgoliile mitocănești, interesele de gașcă, proasta creștere, incompetența și nerușinarea își dau grațios mâna, viața politică de la noi pare, tot mai mult, o afacere între mafioți. Clientelismul generalizat, teama pierderii privilegiilor (de la cele mărunte la cele inimaginabil de mari), reflexele totalitare fac din România o țară în care normalitatea e tot mai mult excepția, și nu regula. Paralizia și incompetența nu concurează, la puterea actuală, decât cu o tot mai vizibilă rea intenție. Lăsat pe mâinile unor inși roși de resentimente și pradă ambițiilor de mărire, intoleranți și agresivi (de la Radu Vasile, la Mircea Ciomara și Ion Diaconescu), partidul lui Maniu și Coposu nu e decât rămășița jalnică a unui proiect ce promitea să fie salvator pentru țară.

Prins în capcana sutelor de minciuni cu care și-au dus de nas electoratul, țărâniștii joacă astăzi totul pe cartea autoritarismului și a principalității de doi bani. Bombând copilărește pieptul și sprijinind, în ciuda tuturor evidențelor, un prim-ministru născut groggy și rămas groggy, ei amenință să fie pentru țară la fel de neașteptat ca înainte mergătorii girați de Iliescu. Ameteți de aerul puterii, se comportă firesc doar în parcul de mașini luxoase al Parlamentului sau în limuzinele ministeriale. În rest, parc-ar fi înghițit câte o prăjină, atunci când hu privesc încruntați în camerele televiziunilor, pe care s-au obișnuit să le convoace de câte două-trei ori pe săptămână cu o dezinvoltură demnă de vedetele de la Hollywood.

E uluitor că într-un an de zile guvernul n-a reușit să scoată la lumină nici una din legile vitale pentru țară. De la legea autonomiei locale, la aceea a dosarelor de securitate, totul a fost înghețat ca într-un muzeu al ficțiunilor mereu amânate. Roadele încep să se vadă. N-a existat om politic să nu sară ca ars la vestea că un domn din Iași a pus bazele unui partid al moldovenilor. (Din surse credibile, aflu că se discută cu acuitate și problema unui partid al bănățenilor). Însă nimeni nu a reflectat cu adevărat cum de a fost posibil să se ajungă aici.

Gazetarii mai aprigi au ieșit imediat la atac și au tipat ca din gură de șarpe: "Moldovenii vor să se desprindă de trupul sacru al Patriei!". Însă nimeni nu s-a întrebat de ce astfel de idei se bucură de o popularitate infinit mai mare decât sunt dispuși să accepte politicienii izolați în turnurile lor de fildes. Dar s-o luăm metodic.

Să ne întrebăm, cu tot sângele rece posibil: Miroase inițiativa d-lui Simirad a federalism, au ba? Răspunsul se impune de la sine: Miroase. Sau măcar a enclavizare - ceea ce, în condițiile României, e cam același lucru. Ar urma să ne întrebăm de ce o asemenea inițiativă nu trezește simple ridicări din umeri sau râsul. Iar răspunsul ar trebui să ne tulbure: pentru că România e de multă vreme o țară ruptă în două. Aici ne-a dus - doar aparent paradoxal - centrismul democratic al bolșevismului, iar cei șapte ani apocaliptici ai iliescianismului au exacerbât până în pragul nebuniei această realitate.

Mai puternică decât teza celor două Români (una a celor rămași în fascinația modelului comunist, alta a celor "evoluati"), mai puternică decât adevărul istoric al celor trei provincii românești e realitatea

politico-administrativă că națiunea română de azi locuiește în două spații diferite: Capitala și restul țării. Nu e nevoie de abilități sociologice sau politice pentru a constata că modelul de dezvoltare al societății românești îl urmează pe cel al țărilor bananiere. Una din caracteristicile acestora este că majoritatea covârșitoare a valorilor, a vieții publice și, în unele cazuri, chiar a populației, sunt concentrate în Capitală. Fie că e vorba de Khuala Lumpur, de Manila sau de Harrare, metropola acaparează totul, fiind inconjurată de un deșert social în care viața abia pălpăie. Probabil că politologii văd în această situație consecința îndelungatei ocupații coloniale și strangularea sistematică a economiei, îngăduită să se dezvolte doar într-un teritoriu limitat, ușor de ținut sub supraveghere.

În forme specifice, situația tinde să devină o cruntă descriere a României de azi. Pentru orice om dotat cu cele cinci simțuri, e clar că distanța dintre București și restul țării crește tot mai mult. Nici măcar indescriptibila murdărie a Capitalei noastre, nici nesimțirea cetățeanului de pe stradă, nici tendința cvasi-generalizată de a te trage în piept (fie în taxi, fie la piață, fie la hotel, fie în politică), nici deprimantul dispreț pe care oamenii și-l arată unii altora, nici sublumea de cerșetori, de aurolaci, de hoți, nici agresivitatea, adeseori animalică, a conducătorilor de automobile nu pot anihila realitatea că Bucureștiul e, pe zi ce trece, un oraș modern, o posibilă metropolă.

După cum cvasi-somnolența restului țării (inclusiv a așa-ziselor "mari municipii" - fostele orașe închise de pe vremea lui Ceaușescu) nu scapă nimănui. Dacă ai nenorocul să nimeriști într-un astfel de oraș fără să cunoști pe nimeni, ajungi ușor la sinucidere, înspăimântat de liniștea lugubră, de inactivitatea terifiantă ce se lasă odată cu întunericul. Imposibilitatea de a găsi un restaurant decent, inexistența oricărei forme de viață culturală (până și popularele cinematografe trag obloanele după ora opt) te pot zvârli pe culmile disperării.

Din nefericire, această stratificare e tot mai accentuată, an după an. Împărțirea României în două lumi nu mai e o ficțiune. Pe de o parte avem Bucureștiul, funcționând cu motoarele în plin, pe de alta Provincia, o pastă geografică indistinctă, vagă și, prin urmare, demnă de tot disprețul. Lucrul e vizibil ori de câte ori ai treabă pe la un ministru, când ești nevoit să obții o semnătură ori ai de făcut un contract. Până la un punct, orgoliul locuitorilor Capitalei e de înțeles: apropierea de centrul puterii conferă avantaje la care amarul din fundul Moldovei sau al Transilvaniei nici nu poate visa. Ceea ce mărunțul funcționar care a călătorit toată noaptea cu insalubrele mijloace CFR spre a ajunge, la prima oră, timorat, la porțile ministerului constituie un repetat ritual al umilinței, pentru miticul obișnuit cu tracasarile "funcționarilor superiori" e simplu exercițiu executat cu toată dezinvoltura.

Pe nebagate de seamă, s-a creat - și e greu să mă convingă cineva de contrariu, de vreme ce mă lovesc, ca locuitor al provinciei, periodic, de aceste aspecte - fatalitatea a două categorii de cetățeni: "capita-liști" și "provincialiști".

Oricât ar fi de surprinzătoare inițiativa d-lui Simirad, oricât de imprevizibile și primejdioase pentru cei fascinați de mistica "țării intangibile" consecințele ei, cauzele sunt destul de limpezi. Menținerea conducerii centralizate a țării are ceva din intoleranța de care dădeau dovadă conducătorii Imperiului Roman în relațiile cu provincia: perpetuarea sistemului clientelar, în care o minoritate de cuceritori menține, cu orice preț, statu-quo-ul, conducând discreționar și profitând de ceea ce restul populației, redusă la condiția de simple unelte negânditoare, produce. În fața acestei situații ai o singură alternativă: ori te alături celor din Capitală, mutându-te acolo, ori te revolți.



POST-RESTANT

de *Constanța Buzea*

ÎNCERC să vă sugerez, nicidecum să vă și conving, după lectura *Androginului în mișcare de rotație*, că dacă fragmentul acesta nu face parte dintr-o operă solidă care să-i explice și să-i indulcească bizareria, așa cum este, el nu pare a avea nici o legătură cu titlul și riscă să rămână mult timp în afara intenției dv. de a-l publica. Cum relația noastră epistolară (conform hotărârii pe care mi-ați comunicat-o, de a nu renunța pentru nimic în lume a avea câștig de cauză și, desigur, succes), riscă să se permanentizeze, vă rog să-mi trimiteți textele dactilografiate, fie ce-o fi! (*Alexandrina Petrea*, Galați)

● Două plicuri cu conținut identic și cu aceeași precizare ca motto la poezii: „Umile păreri de tânăr dospit în oraș levantin”. Mi se par excesiv elaborate, până la a le stoarce de vlagă și de firesc. Transcriu *Faust* pentru strofa mediană, care are oarecare căldură: „Pe gotic tărâm/ al Timpului-Clipă/ Cunoașterea stă/ Sub aripa marelui/ NU// Fecioare-izvoare,/ Idei-zurgălăi/ Mume-nebune/ Pact și păcat.// Între bine și rău,/ deasupra a tot,/ Stă omul mereu” (*Gabriel Nicolae*, București) ● Posibil să vă fi trecut prin minte utopic gândul publicării celor două strofe gingașe inspirate de adorata inimii. Nu sunteți nici primul, nici singurul inocent care ne solicită servicii de curier sentimental. (*Adrian Bosioc Noureanu*, Timișoara) ● V-am citit baladele, lamento-urile, poemele-rugăciune și pe cele naiv laice, într-o dispoziție sufletească alta decât până acum, renunțând la a mai da citate semnificative și care ar vorbi de la sine despre chinul omenesc de a comunica prin scris cu semenii și cu Dumnezeu. Dincolo de situația precară a ortografiei dv., pe care, imi dau seama, n-ați avut cum să v-o îmbunătățiți, impresionant rămâne efortul uriaș depus cât și dramatismul căutării unci alinări prin poezie, fără altă pretenție, de valoare sau de competiție literară. Fiecare poemă echivalează cu o gură de aer, cu o mână întinsă salvând pe cel ce altfel s-ar pierde în valuri. Mici lumini aprinde iubirea de poezie, cu o blândețe și o nostalgie sfâșietoare pentru cei fără nici o șansă, pentru blajini. Îmbuntățit sufletul meu cu care v-am citit, dar și versurile trimise de data asta sunt parcă mai cu grijă alese din noianul de taină înăbușit de umilință și de smerenie, nedeznădăjduind în singurătate, căutându-ne de la mare distanță cu întrebarea de ce a fost să fie *astfel* și nu *altfel*. *Doină, Supărată, Blestemul, Tu te-ai născut, De ce, Răbdare, Bună-vedere, De când și Dor* sunt, într-un fel operă de mucenicie, amintind de registrul liric coșbucian, operă de o viață, a cărei valoare nu este decât vag literară, dar care, în schimb, își oferă mărturia, cui ar vrea să cerceteze fondul nostru real de înzestrare, de lirism latent și de sensibilitate. (*Gh. Verdele*, Timișoara) ● Dacă am înțeles bine, versurile trimise sunt deja publicate și nu doriți altceva decât să vi se confirme valoarea lor. Mie mi se pare că aveți talent. Poeziile, scrise cu grația vârstei pe care o mărturișiți, și-au meritat debutul. *Zbor îngust, Totuși și Prizonieri* sunt cele mai interesante. (*Mirela B.*, București) Și trist și fără folos cheful unora de a face farse, fără însă a se strădui suficient pentru a nu lăsa la vedere nici o fisură spre bănuială și suspiciune. De aici și riscul de a li se dezumfla gluma într-o așteptare fără sfârșit. Curiozitatea, și chiar plăcerea umoristică de a investiga și a trage concluzii folositoare asupra motivațiilor unor atari gesturi, mă determină acum să cer autorului bucății *Realitatea a murit, trăiască realitatea* să-mi trimită și alte creații proprii, cu măsură însă, pentru a-mi forma o părere despre starea stilului său care mi s-a părut amestecat, bramburitic în puținătatea unei singure piese, cu mici oaze însă de iluminat talent, fragmente ca scrise de o altă mână, cu o experiență scriitoricească matură, plasându-se mult deasupra puterilor unor ins care abia se pregătesc să iasă din adolescență. Acest lucru făcând să mă hotărâsc la răspunsul de față, din grijă, deci, de a nu greși, de a nu nedreptăți, a nu leza. Aș avea o mică pretenție, un *curriculum vitae* adus la zi, și neapărat în grafie proprie, lângă bucățile de dată recentă. Promit atenție sporită și mai ales promptitudine. (*Matei Alexandru Mocanu*, Zimnicea) ● *Flaut stins, Cui răș, Hazard* oprit (poeme), dar mai ales *Între noi, zeloșii* (proză), mă fac să cred că cineva, acolo, sus, mă iubește. Nu prea demult Mihaela Căluț din Cluj mi-a produs încântare cu al său splendid *Monolog despre păduri, povești și insule pustii*. Nu știu ce voi putea face, dar aș fi fericită să o public, și să vă public cât mai curând. Pentru că spațiul se sfârșește văzând cu ochii, pot să transcriu în final un singur poem, pe cel mai scurt, rugându-vă insistenț să-mi trimiteți o fotografie și câteva date biografice, și în continuare, ce vă place din ce scrieți. *Hazard oprit*: „Ca să-ți vină-n gând clipa tăcerii/ Taci când nu vezi și mă auzi de departe/ fii absentă și lasă-mă să mă sting în tăcerea ta // Ca să-ți vină în gând buchetul umbrei / Înapoiază-mi ființa sau răcoarea mâinilor mele-ntinse / Adâncește-mi din val în val așteptarea morții calde și crunte. (*Călin Blaga*, Oradea).

România literară

Editată de:

● *Fundația "România literară", cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ruxandra Dinu, George Șipoș (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. postal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://ROMLIT.SFOS.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

DEZORDINEA

- scrisoare deschisă domnului Gabriel Andreescu -

ACUM cîteva luni (mai exact, în numărul din 30 septembrie 1997 al revistei 22), într-un articol referitor la disputa lui George Pruteanu cu UDMR pe tema limbii de predare în școlile din județele cu majoritate maghiară, m-ați menționat și pe mine, în următorul context: "Domnia sa (George Pruteanu) a fost susținut nu numai de extremiști tradiționali, dar și de oameni care o făceau cu deplină bună-credință. Am citit astfel două tablete ale lui Alex. Ștefănescu în *România liberă* - critice la adresa «absurdelor pretenții ale UDMR». Urmăresc cu multă simpatie luările de poziție ale domnului Alex. Ștefănescu, așa că intervențiile sale m-au făcut să mă simt derutat o dată în plus".

Este prilejul să vă mărturisesc, stimate domnule Gabriel Andreescu, că și eu citesc cu încredere și respect textele dv. (inclusiv pe cele de critică literară, care dovedesc o surprinzătoare competență în domeniu). De asemenea, vă asigur că nu uit niciodată - și că iau în considerare ori de cîte ori mă gândesc la dv. - curajul cu care v-ați opus cândva, explicit, lui Nicolae Ceaușescu.

Să revin, însă, asupra motivului care m-a determinat să vă adresez această scrisoare deschisă. Este vorba de dorința mea ca dv. să nu vă mai simțiți "derutat" când luați act de intervențiile mele. Dacă nu reușesc să vă conving că am dreptate, prefer ca măcar să-mi clarific poziția și să vă dau posibilitatea să mă dezaprobați tranșant.

În viziunea mea, atitudinea lui George Pruteanu nu numai că nu este extremistă, dar dovedește o anumită timiditate. Din punctul meu de vedere, în România, atîta vreme cît limba oficială este limba română, ar trebui ca în învățământul de stat de toate gradele și în toate județele să se predea *exclusiv în limba română toate disciplinele prevăzute în programa școlară*. Dacă unele minorități etnice vor să-și înființeze, pe cheltuielile lor, și școli în limba maternă, trebuie, bineînțeles, lăsate s-o facă, în conformitate cu un principiu mai general al toleranței. Statul însă nu poate să încurajeze (să susțină, să finanțeze etc.), ci doar să îngăduie asemenea inițiative.

Radicalitatea convingerilor mele n-are nici o legătură cu o presupusă antipatie față de naționalitatea maghiară. Dacă în România ar exista douăzeci de milioane de maghiari și două milioane de români și dacă limba oficială în România ar fi limba maghiară, aș susține cu tot atît de multă convingere generalizarea limbii maghiare în învățământul de stat. De asemenea, nu plec de la presupunerea naivă că vreuna din cele două limbi ar fi în vreun fel "superioară" celeilalte. Opțiunea mea se explică exclusiv prin faptul că eu cred cu tărie în datoria fiecărui cetățean de a face eforturi - și chiar sacrificii - pentru a se supune unor reguli de conviețuire, astfel încît societatea să poată să funcționeze. Dv. aduceți în discuție, ca argument în favoarea in-

troducerii limbii maghiare în școlile cu copii maghiari, "comoditatea" acestora. Nu sunt deloc de acord cu asemenea argument. "Comoditatea" se invocă prea frecvent în România atunci când este vorba de sustrăgerea de la îndeplinirea unei obligații cetățenești. Iar cuvîntul reprezintă de fapt un eufemism pentru "lene". Uitați-vă în jurul dv. (este un îndemn retoric, întrucît știu că vă uitați) și o să vedeți cît de mulți compatrioți de-ai noștri practică filosofia comodității. Unii își aruncă gunoaiile de la balcon direct în stradă, pentru că ar fi prea incomod să le ducă acolo unde trebuie duse. Alții își parchează mașinile unde "le vine", blocînd circulația, ca să nu-și bată capul cu găsirea unui loc de parcare sau ca să nu se îndepărteze prea mult de destinație și să facă douăzeci-treizeci de pași pe jos. Alții (sar. cîteva etape din demonstrația mea) o dau pe cîte o bătrână necăjită cu capul de pereți și îi iau banii adunați cu greu o viață întreagă, pentru că ar fi prea incomod pentru ei să câștige acei bani prin muncă. Și așa mai departe. Aș putea să vă ofer - nu exagerez - sute de alte exemple de comoditate nefastă, tobogan sigur spre promiscuitate și crimă.

De ce să-i scutim pe maghiarii noștri de îndeplinirea unei obligații cetățenești? De ce să le menajăm comoditatea, în dauna unor interese ale colectivității (din care fac și ei parte)? Credeți că li se zdruncină echilibrul psihic dacă învață o limbă în plus? Cine iubește (și ei, după cum declară, își iubesc limba maternă) poate să mai facă și un sacrificiu ca să-și manifeste dragostea. Să învețe limba română din obligație și limba maghiară din dragoste! Nu-i oprește nimeni.

Dacă am duce la ultimele consecințe teza respectării comodității fiecăruia, ar însemna să-i lăsăm în pace și pe românii care vorbesc o limbă română incorectă. Sau pe cei care învață în familie un dialect al limbii române și care, ulterior, trebuie să-și bată capul ca să adopte limba română literară. Chiar eu, petrecându-mi copilăria la Suceava, aș fi avut motive să vorbesc și acum în dialect moldovenesc. Am simțit însă că-i "încurc" pe cei din jur îngăduindu-mi această comoditate și m-am străduit, când m-am stabilit în București, să-mi însușesc limba literară. N-a fost chiar ușor, dar am făcut-o cu sentimentul datoriei, fără să mă plîng. Bineînțeles că, pentru un maghiar, efortul pretins este mai mare, dar de ce trebuie să-l compătımim pe cineva atunci când face un efort - oricît de mare - ca să participe ca un om întreg la viața colectivității? *Așa s-a întîmplat* - ca limba lui maternă să nu fie și limba oficială. Nimeni nu-l consideră (cum pretind reprezentanții UDMR, victimizându-se) că este un "cetățean de gradul doi", nimeni nu-i atribuie vreo vină, dar el trebuie să iasă, printr-o strădanie lucidă, din condiția de excepție și să respecte o regulă.

De fapt, există vreun om-standard, care să se simtă ca pește în

apă în spațiul unei convenții impuse de o colectivitate? Fiecare reprezintă o excepție, fiecare aparține, prin ceva în felul său de a fi, cîte unei minorități și fiecare are obligația ca, printr-un efort de autodisciplinare, prin însușirea unor deprinderi, să se supună regulilor valabile pentru toți. Unul s-a născut, de exemplu, mai scund decît media și, atunci când vrea să schimbe un bec ars, trebuie să facă un efort suplimentar - să-și aducă un scaun pe care să se suie - în comparație cu cineva mai înalt. Cum se poate ieși din această situație? Să construim case cu tavane mai joase pentru ca personajul nostru să nu se simtă nedreptățit? Dar n-am reduce astfel din volumul de aer de respirat? Nu am stînjeni *prea mulți* oameni? Am mai putea să concepem încăperi cu înălțimea reglabilă, pe baza unei tehnologii sofisticate, dar și aceasta ar însemna să cheltuim din contribuția *prea multora* pentru "comoditatea" unui singur membru al colectivității.

Tocmai aceasta este problema. Admițînd în diferite școli de stat ca limba de predare limba maghiară creăm o anumită înlesnire pentru o minoritate și stînjenim grav și costisitor buna funcționare a întregii colectivități (administrație, armată, justiție, turism etc.). Locuitorii unei țări formează, trebuie să recunoașteți, o colectivitate. Și ei trebuie să dispună de un mijloc de comunicare pe deplin valabil pe teritoriul întregii țări. Vi s-ar părea acceptabil, să zicem, ca în unele județe să rămână în vigoare actualele reguli de circulație pe drumurile publice, iar în alte județe să se instituie reguli noi? Nici în cadrul uriașei colectivități pe care o reprezintă omenirea nu s-au putut accepta enclave în care să fie în vigoare alte reguli de circulație decît cele valabile pe întreaga planetă. N-au fost obligați englezii - *de situație* - să renunțe la regula circulației pe stînga șoselelor pentru a se pune de acord cu celelalte țări?

Cu atît mai stringentă este necesitatea generalizării pe teritoriul unei țări a oricărei convenții care reglementează viața publică. Bineînțeles că, întotdeauna când se procedează la o normare, apar și persoane dezavantajate. Dacă stabilim că trebuie să se păstreze - într-un bloc cu locuințe - liniștea între orele 14-17, au de suferit, să zicem, copiii care vor să se joace exact între acele ore. Dacă optăm pentru admiterea unei activități zgomotoase, îi prejudiciem pe bătrînii dornici de odihnă. Pentru a ieși din dileme de acest gen se practică într-o mare (din ce în ce mai mare) parte a lumii metoda democratică a supunerii minorității față de voința majorității. (Eu personal, nu sunt de acord cu această *regulă a instituirii unor reguli*, întrucît se bazează pe un principiu cantitativ, ignorînd *calitatea* celor care votează. Dacă ar fi după mine, aș lăsa stabilirea regulilor de conviețuire în seama unei elite intelectuale. Dar pentru că nu-mi pot impune acest punct de vedere și pentru că, aproape în întreaga lume, tonul este dat de democrațiile de tip

occidental, care pleacă de la premisa că orice vot este egal cu orice vot, accept metoda, cu inima împăcată, chiar bucuros că pot coopera într-un fel cu semenii mei.)

De pe această poziție ar trebui judecată și situația țiganilor din România. Ei înțeleg existența *altfel* decît noi. Iar stilul lor de viață intră inevitabil în conflict cu stilul nostru de viață. Noi, de exemplu, avem (care mai avem) un cult al muncii. Ei consideră munca o dovadă de conformism și de lipsă de abilitate în lupta pentru existență. Noi dăm importanță ideii de reședință a unei familii. Ei (sau, în orice caz, mulți dintre ei) sunt refractari la obligația socială de a se fixa undeva anume. Noi considerăm furtul (de la oricine) o faptă reprobabilă. Ei, în marea lor majoritate, consideră furtul (de la nețigani) o ispravă demnă de laudă, un fel de vînațoare fructuoasă. (Bineînțeles că simplific foarte mult, dar în esență lucrurile așa stau.) Ce se poate face în această situație? Este aici o incompatibilitate, o adevărată dramă de necomunicare între două culturi. Pe mine nu mă caracterizează acea suficiență care să mă facă să declar, fără ezitare, că mentalitatea noastră este "superioară" mentalității lor. Înțeleg foarte bine că se poate trăi *și ca ei*. Îmi dau seama, chiar, că există o frumusețe a modului de viață țigănesc. (Nu întîmplător atîția artiști exclamă "Am întîlnit țigani fericiți!", exprimîndu-și astfel propria lor nostalgie a unei libertăți nebuloase. Nu întîmplător Henry Miller dezvoltă, în cărțile sale, o diatribă împotriva muncii care îi "îndobitocește" pe americani și pledează pentru un fel de vagabondaj planetar.) Din punct de vedere filosofic, oricînd s-ar putea demonstra că tradiționalul mod de viață al țiganilor este o opțiune existențială ca oricare alta. Practic, însă, cele două feluri de a concepe existența, intră în conflict. Și, mai rău decît atît, în urma confruntării, adepții stilului de viață nețigănesc devin victime (un țăran, de pildă, își muncește conștiința pămîntul și, în fiecare toamnă, țiganii îi fură recolta). Soluția, dureroasă pentru țigani, rămîne una singură: aplicarea cu fermitate a legilor țării, dictate de majoritate (și aflate în consonanță cu legile din democrațiile occidentale). Respectarea acestor legi pretinde din partea țiganilor un efort mult mai mare - un adevărat chin - în comparație cu efortul la care trebuie să se supună în același scop românii. În absolut, lor li se face o nedreptate. Dar li se face o nedreptate pentru că sunt țigani? Pentru că-i disprețuiește sau persecută cineva? Nu este vorba, mai curînd, de "nedreptatea" inevitabilă de care are parte *orice minoritate* în momentul supunerii față de voința majorității? Monarhiștii de la noi nu sunt "nedreptății" prin faptul că trebuie să trăiască într-o republică? Ateii nu pot vedea și ei o nedreptate în obligația care revine copiilor lor de a participa, în școală, la "ore de religie"?

Alex. Ștefănescu

(Continuare în pag. 7)



Mutarea spre Nord

UN CAZ rar, dacă nu unic, în condițiile noastre, este acela al editurii Vitruviu, care supraviețuiește, ca instituție, după dispariția fizică a celui care abia o întemeiase, regretatul poet și editor Mircea Ciobanu. Nu i s-a dat răgazul să consolideze ceea ce începuse cu mari dificultăți lesne de imaginat. Și totuși editura continuă să existe, tipărește cărți, urmând punct cu punct, și dezvoltându-l, programul conceput de fondatorul ei. Meritul este, desigur, al echipei pe care tot el a alcătuit-o, și în primul rând al principalei sale colaboratoare, devotata și energica Ioana Călina Marcu.

Dintre inițiativele editurii Vitruviu, cel mai mult s-a impus în conștiința publică aceea de a fi lansat „Colecția de poezie românească”, ajunsă, dacă nu mă înșel, la al doisprezecelea titlu publicat. Volumele aparțin, cu una sau două excepții, unor poeți de primă importanță ai contemporaneității.

Printre aceștia se află și Gabriela Melinescu, prezentă în colecție cu o culegere de poezii apărută toamna trecută, realizată însă, ca ediție, nu de ea ci de Ileana Mălăncioiu, în calitate de „lector”, cum se menționează discret pe reversul paginii de gardă. Gabriela Melinescu s-a lăsat în voia gustului literar al kolegei și prietenei sale, ea însăși publicată în aceeași colecție, acceptându-i exigențele și concepția. Iar „lectorul” s-a dovedit unul ideal, o spun de la început, reușind să construiască o carte-sinteză a liricii Gabrielei Melinescu, edificatoare pentru ceea ce are original această poetă în toate stadiile evoluției sale.

Pentru că la Gabriela Melinescu se poate vorbi despre o evoluție, ea făcând parte din categoria poezilor cu epoci distincte de creație, cu modificări substanțiale de viziune survenite în timp. Aceasta spre deosebire de poezii care se manifestă „unitar” de-a lungul carierei artistice, cultivând aceeași tonalitate lirică și aceleași motive și teme, aceleași simboluri și aceleași idei, cu variație minimă de procedee și de accente. Pentru primul caz, ilustrativ în poezia noastră este Arghezi. Pentru al doilea: Bacovia.

La Gabriela Melinescu distingem, cum spuneam, epoci de creație, faze, cee ce nu înseamnă, desigur, schimbarea identității de la o carte la alta (sunt zece de poezie, până acum, dintre care șase apărute în țară, până în 1975, și patru în Suedia, după acest an), ci un proces evolutiv, prefaceri treptate raportabile la experiențele ei sufletești și culturale ca și la alți factori. Ileana Mălăncioiu a ales pentru antologie piese din toate volumele Gabrielei Melinescu (poate prea puține din primul, numai trei) și a inclus la sfârșit și un grupaj de inedite, neindicând decât în corpul sumarului din care cărți a fost scoasă fiecare piesă, ceea ce înseamnă că nu-l avertizează pe cititor, din capul locului, asupra cronologiei. Dar aceasta se lasă ușor ghicită din factura poemelor înseși, din tot spiritul lor care arată limpede că acelea din prima parte a cărții aparțin, sub toate aspectele, vârstei tinere a poetei, de fervori senzoriale și sufletești, iar cele din a doua parte exprimă altă atitudine, din ce în ce mai înfrânată, făcând tot mai mult loc reflexi-

vității și notelor grave. În antologia realizată de Ileana Mălăncioiu acestea din urmă sunt reprezentate mai bogat.

Prima fază, a liricii tinerești, nu e totuși, literar vorbind, mai puțin personalizată decât a doua, căci o exprimă integral pe poeta vârstei spirituale de atunci. Poeziile acelui moment i-au deschis de altfel Gabrielei Melinescu, la începutul deceniului șapte, drumul unei rezezi afirmări și recunoașteri, impunându-i numele alături de ale celor mai proeminenți reprezentanți ai noii generații de atunci. De aceea și spuneam că mi s-au părut puține poeziile reținute din *Ceremonie de iarnă*, supla carte ce făcea să fie auzit un sunet atât de cristalin și de proaspăt, o mărturisire de sine care cucerea prin dezinhibare, prin desăvârșita sinceritate și spontaneitate. Poezie de exultanță, de mari energii ce se cereau descărcate, decomprimate, în care tinerețea nu este doar trăită dar și numită, fericit definită prin imaginea puștilor de vânătoare subțiri: „Tineri suntem într-un miracol strâns/ ca niște puști subțiri de vânătoare/ deasupra unui foc aprins peste zăpadă/ în care toate păsările vor să zboare./ Fetele noastre le vede numai focul/ într-o oglindă roșie și mișcătoare...” Să mai spun că lirismul acelei perioade este și unul al feminității autorevelate: de efuziuni și febricitare, de un suav senzualism transpus în reprezentări de fermecătoare grație: „Cum trece apa într-o tulburare./ Îmi udă părul, mă visez căzând.../ Miroase apa a tainică fecioară/ care-și sărută umărul râzând./ Și eu de dragoste uit numele de lucruri,/ adulmec aerul în care am să mor,/ trăiesc ca un desen albastru/ pe brațul unui straniu înotător”.

Motivul liric al tinereții și mitul poetului tânăr au fost intens cultivate de exponenții generației literare căreia îi aparține Gabriela Melinescu. Aceasta s-a întâmplat, pe de o parte, desigur, pentru că le exprima vârsta biologică, dar și, pe de altă parte, pentru că le îngăduia afirmarea indirectă, subînțeleasă, a unor aspirații emancipatoare ce vizau domenii mai largi ale vieții, implicând, măcar prin repercutare, o dimensiune morală și chiar civică. Mica liberalizare ideologică ce alimentase atunci atâtea nădejdi, avea să fie tradusă liric și prin această celebrare obsedantă, și în unele cazuri stridentă, a tinereții și a figurației literare continuate: motivul zborului, al arderii purificatoare, al ninsorilor imaculate, al luminii vii, străpungătoare de neguri și altele din aceeași serie sugestivă. Le vom întâlni la Nichita Stănescu, la Cezar Baltag, la Ana Blandiana, la Constanța Buzea, la Adrian Păunescu și, de asemenea, la Gabriela Melinescu, în primele cărți. A vorbi insistent despre tinerețe, despre explozivitatea, energia, disponibilitatea pentru trăiri intense ale omului tânăr, era pentru poezii tineri ai acelui moment și un mod de a vorbi despre libertate. Și poezia realist-socialistă vehiculase mitul tinereții, de bunăseamă, dar cu trimiterile de rigoare la idealul partinic, la care noii poeți evitau - nereușind însă totdeauna - să se raporteze. Ei au venit cu simbolistica lor neortodoxă, distrugătoare de clișee, cu expansivități și dezinhibări neliniștitoare pentru păzitorii statu quo-ului ideologic. Aceștia

le priveau cu mefiență - chiar dacă, concret, nu le puteau învinui de ceva - căci le adulmecau potențialitățile insurgente. Îmi amintesc cât de greu a putut să apară în „Gazeta literară”, prin 1959, admirabila „O călărire în zori” a lui Nichita Stănescu, poezie vitalistă ce proslăvea lumina în stare să clatine „muchiile surde și grave”. Chiar evocarea unui răsărit de soare putea să pară subversivă: „Soarele saltă, din lucruri, strigând./ Clatină muchiile surde și grave./ Sufletul meu îl întâmpină, ave!/ Calul meu saltă pe două potcoave./ Coama mea blondă arde în vânt”. Pentru a-i apărea poezia, după multe amânări, poetul a fost obligat să-i aghate dedicația tautologică, dar proteguitoare, „lui Eminescu, tânăr”. Îmi dau seama că astfel de lucruri sunt astăzi greu de crezut.

Poezia din acei ani a Gabrielei Melinescu frecventează și ea, cum spuneam, simbolurile tinereții și chiar recuzita folosită de congenerii săi literari: lumina, levitația, transparența („Stâlpii de gumă se îndoaie/ Călcând ordinea divină/ Cineva îmi ia oasele, plutesc/ pe marginile prismei de lumină”), plasându-și însă reprezentările într-o lume proprie, de culori foarte vii și de „personaje” ce o fac atașabilă bucurăstismului literar, în tradiția Anton Pann, Ion Barbu, M.R. Paraschivescu. „Pisica Gogulina”, „Șaisprezece ani ochi negri”, „Cântăreața Iosefina”, „Eufemia”, „Eu sunt pușor canar” ș.a. sunt poezii care delimitează „Isarlăkul” Gabrielei Melinescu, ținut spiritual exploziv, patetic, vital: „Oacheșă după amiază,/ piele de țigancă trează/ lăsată pe suflet/ unduind ca undelemnul/ prin odăi încovrigând în atingeri lemnul.../ Dar numai ea/ era Eufemia/ ca un șarpe dulce/ în voal negru se-ndoaia.../ Eufemia/ cu firețuri și inele”. Lume de culori aprinse și de personaje ce simbolizează pasionalitatea („Lăudați pe cântăreața Iosefina/ vie ieri,/ rea și surdă la-mbieri/ călca în local/ cu zulfii de zambilă/ peste greața voastră, peste silă.../ Și cânta deodată Iosefina,/ fără să deschidă gura, murmurând,/ și borfașii inlemneau.../ Asculta un sanchiu/ de neam mare,/ vrând s-o ducă/ -n brațe ca într-un sicriu/ Asculta un boier-baș/ cu o pungă de mătase...”), lume pitorească pentru a cărei evocare poeta apelează la eresuri, la ritmurile descântecelelor, cu neașteptate inflexiuni barbiene, care nu știu să fi fost până acum semnalate: „Eu sunt pușor canar/ ira, ra, ha, ira, ra/ prins în gratii/ ca-ntr-un zar/ de crud os,/ din picior de tânăr scos./ Fă-mi loc, fă-mi loc,/ zice ghiara,/ în inimă eu să-ți joc”. Sau această ofieră vrăjitoarească, magică recompu-nând aceeași atmosferă: „Cu necazul tuturor/ fierbe în cazan un ciont/ de neam mare,/ inelat apa o mușcă/ altul bont./ Raiul meu nu te mișcă,/ Spune-mi dacă/ este-n lume alta decât mine/ mai frumoasă și mai va?.../ jariul alb sclipea ca banu/ la ureche când îl pui:/ Nu și nu și nu!/ Șaisprezece ani ochi negri/ nu-s pe chipul nimănui”.

În studiul pe care i-l consacră Gabrielei Melinescu în 1973, în *Poezia unei generații*, Ion Pop, remarcând pronunțatul caracter ludic și „percepția ingenuă, candid-infantilă a lumii” din poezia de atunci a poetei, vorbea despre o conștiință „ce-și amăna parca

POEZII



Gabriela Melinescu, *Poezii*, Editura Vitruviu, 201 p., preț nementionat.

maturizarea, deschiderea spre fața mai dramatică a existenței”. Or, este locul să arătăm că tocmai în direcția acestei deschideri spre dramatic a evoluat ulterior poeta, în urma unor prefaceri de viziune care au dus-o, în cărțile maturității, la trăiri poetice aflate, putem spune, la antipodul celor de odinioară. O mutare nu doar fizică dar și spirituală spre Nord.

Într-adevăr, poezia Gabrielei Melinescu, treptat, s-a dematerializat, astfel zicând, din aproape numai senzorială devenind, în cărțile de mai târziu, predominant reflexivă și, într-un fel, mai rece. Mai ales acest sens al evoluției poetei a ținut să-l pună în evidență antologia apărută la Vitruviu. Tot mai decis poeta s-a desprins de elementar, de biologic, de „materie”, ținând către spiritualizarea emoțiilor, a trăirilor, proces cu atât mai dramatic, pentru ea, cu cât a dobândit un acut sentiment al fragilității, al inconsistenței realului: „Tot ce vedem/ mâine ar putea să dispară,/ purtat de cine știe ce vânt./ Tot ce păstrasem ca amintire/ să se așeze ca praful sub picioare/ în aerul tare al feței tale// Scheletul meu ieșit din plasa roșie a cârnii/ îți iese în întâmpinare ca o minerală floare...”. Metafora „casei de fum” („cărămizile casei noastre de fum”) domină acum reprezentările poetei care percepe acutizat, cum spuneam, inconsistența viului, a biologicului, pe care altădată le exaltase. Dispensată de pitoresc, austeră, sugestivă prin concizie și prin densificare, prin contragerea emoției în act reflexiv, poezia mai nouă a Gabrielei Melinescu accede la *viziune*. Își reprezintă subpământeanul, „viețile îngropate” și viermele pânditor „strălucind în zare”. Individul uman îi apare în condiția lui precară, prins între „dintătele roți” ale timpului, orb prea adesea în privința destinului său de ființă biologic pieritoare: „Corpule, până unde vrei să ajungi/ Văd timpul aruncat la sorti”. Expansivității de altădată, exuberanței, jubilației i-au luat locul, ca sentiment atotstăpânitor, „uriașa melancolie”. Starea elegiacă îi domină toate trăirile de acum, din aceasta izbucnind splendidă replică, nedeclarată, la Oda (în metru antic) eminesciană: „Am semănat cu tine, măiestro, întocmai./ Dulce carnea de ingeră a mea a fost./ Și freamătul duhului când respiram/ apa sorbind-o.../ Când te-am pierdut, coroa-n de aer,/ sfîntenie, rană care mă dori.../ Și orbitoare-mi apăr nebunia/ fără de vreme.../ Căci în gol îmi atâr-nă leșul de aur,/ gheața veșnică sub stern se întinde năpraznic,/ să te privesc cu ochi de piatră nu pot, în întuneric/ suflet te caut.../ De dor năpădit fi-va mormîntul cu iarbă/ tremur și galbene frunze se smulg/ căci pentru mine, nebunie, de-apururi/ tu, ai fost viață”.

Este una dintre cele mai frumoase poezii ale Gabrielei Melinescu și ale poeziei noastre de oricând.

Trei poeți moldavi

CRONICA LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu



1. GELLU DORIAN e un *poeta artifex*. Ceea ce înseamnă că lirica sa își asumă artificii (meșteșugul și efectele acestuia) ca pe un izvor, ca pe un fapt original, printr-o inversare a termenilor care descalifică natura. Cu toată ascendența prestigioasă a unei atari concepții, girate de tradiția baudelairiană, ea indispuie încă simțul comun, acel sentimentalism ce caută a lua locul sentimentului estetic. Or, poetul are dreptul a se apropia de sine pe orice cale și firește că tema artei e o cale regală. A blama oglindirea artei în artă înseamnă a reduce arta în genere, a o subordona unei lumi extrane. Gellu Dorian își filtrează stările prin imaginile date ale creației, precum modalități ale sincerității specifice, ale ingenuității spiritului creator, nu mai puțin relevantă decât cea de ordin pur moral: „În fața mea nu mai e nimic / din ceea ce a fost; toate se prăgătesc să fie; / trece un copil c-un cerc ca-n pinzele lui De Chirico / - în depărtare cerul încă e roșu, iar în poezie gri. / Pe degetele mele simt cuvintele crescând / și nu în primul rind în folosul meu. / În liniștea serii / orașul e un joc de cuburi / prin care se ard chibrituri, - muzica zbenguie pe la ferestre - / în depărtare cerul e gri, iar în poezie roșu“ (*Stau și privesc*). Surpriza de a constata un efect „productiv“ al discursului în cauză. Aparent obnubilare a fertilității, artificial, „steril“ prin definiție, o mimează, își însușește tiparul ei organic, mecanismul ei proliferant. Poemul crește aidoma unui arbore, realul nu se anulează, ci se recompune din materii anorganice. Natura nu e, *de facto*, anihilată, ci înglobată în replica artificialului, transpusă în alt cod: „Într-un anume loc din lumea aceasta crește un arbore mic / sub o fereastră. Vin să te văd și nici o altfel de îndeletnicire nu-mi mai stă în putință / decât scrierea poemului, / ostent și pus în numele lui. Nu mai cred în nimic; chiar și arborele mic / și fereastră / mint. / De marmură par toate, dintr-un metal surd, din plumb“ (*Într-un anume loc din lume*). Firește, dragostea supremă a poetului o constituie *forma*. Migrind dintr-o formă în alta, el face dovada unui donjuanism estetic, al unui nesațiu care-l împiedică a se fixa, care-i mistuie ființa în contul unei „perfecțiuni“ enigmatice, jinduite mereu și pururi aminate. Artificiul se însușește chiar prin această tentație a utopiei verbului de-a se „scrie“, „scriind“ (epuizând) realul: „În acest moment nu pictez ci

scriu un elefant/ călcind printre vase antice cu monezi; zgomotul/ făptuiește muzica despre care cuvintele inventează o improvizație / - cercuri mari de nisip, / nimic altceva decât dragostea mea pentru cercuri, / adinci, parcă au coborât pe nisip cearcănele sfinxului“ (*Voi scrie versuri simple și clare*). „Poesia“, „poemul“, „petrecerea cuvintelor“ nu alcătuiesc abstracțiuni, ci un traseu existențial, paralel cu cel alievei, un destin *sui generis*, prevăzute cu un semn invers. Precum negativul unui film. Existența pare a-și găsi corespondențele în artificiu și invers, într-un tempo al fatalității: „Ceva asemănător destinului i se întâmplă poemului/ apărind la sinul lui viații mici, / ca tropii, alcătuiind cimpul suspendat al singurătății poetului. / El, poate, nici nu știți, se sfârșește/ când toate încep să existe pentru el“ (*Istovirea*). Numai o privire superficială vede, în cadrul poeziei, o „concurență“ între artificiu și natură. În afunduri ontologice, ele comunică circular. O esență comună unifică experiențele ce trec dincolo de umbrele romantice, înspre abisul pur și simplu „trist“ al psihiei auctoriale: „Femeia stă și citește poemul scris acum o sută de ani, - / versurile îi acoperă inima ca o toamnă pajistea verde/ arsă și incongruentă. / Ce suavitate, își zice, și privește umbra bărbatului / strecurându-se în bucătărie/ unde tomatele sînt conservate atent, vasele spălate/ ușa deschisă pentru un strop de modernitate/ sosită într-un plic/ de la un amic din munți, poet trist, nu romantic“ (*Femeia*). Deliciul stihurilor lui Gellu Dorian îl formează prețiozitățile, zaharicale ce-i îndulcesc tristețea grațios-grav proclamată: „tatuajul purtat cu intenție, ca franjurii unor draperii/ de după care se măsluiește ce și cum va fi cu mine“ (*Conventus*). Sau: „apoi închide ochii ca pe un dicționar/ în care foșnesc cuvintele ca îngerii pe la urechile femeilor“ (*Poetul la lucru*).

2. TOTAL diferită ni se prezintă producția lui Cassian Maria Spiridon. Dacă Gellu Dorian își asumă artificii ca semnificat, Spiridon continuă a-l folosi în chip tradițional, ca semnificant. Evident, convertirea se produce în final, în măsura în care discursul liric se acreditează ca unul autarhic. Dar poetul pornește nu de la sentimentul forme, ci de la sentiment. Structura sa introvertită, sensibilă, dezolată, de tip bacovian, se dezvăluie

printr-un impuls confesiv, ca un protest și o implică chemare de ajutor, cu aspect emoțional brut, situându-se mai aproape de rădăcinile lirismului decât de etajele decantării sale estetice. În măsura în care un *poeta artifex* se impersonalizează prin exercițiul artei sale lucid autonome, prin poezia poeziei care se dezlipește de accidente biografice, bardul existențial se cufundă în personalitatea sa concretă, ultragiată, pe care o documentează în sine. Miza nu este emoția formală, ci emoția trăirii, ca infrastructură fatidică a creației. E un „realism“ liric, precum un ecorșeu (situație limită a lirismului): „duc viața/ celor din marile orașe/ ale industriei și învățaturii/ localități împărțite pe zone// duc și nu mă pling/ dar nici mă felicit/ la etajul doi al unui bloc oarecare/ viața// străzile la anumite ore pustii/ casele oarbe femeile singure/ goale rătăcind din cameră-n cameră“ (*Poem uman*). Imaginile ajung trudnic la suprafața acestui limbaj patetic prin nuditatea sa atonă. Subtilitatea lor apare ca rezultat al unei cazne stilistice, pandant al celei morale: „cel a cărui gură a umezit valurile/ cu adevărat/ va fi în împărăția suferinței“ (*Cine nu iubește*). Ori: „cu umărul dezgolit/ în splendoare/ (iubito)/ să vorbesc despre mine și tine/ fără a deschide gura“ (*Cu umărul dezgolit*). Ori: „cenușa o beau/ dimineața și seara/ ziua și noaptea“ (*Am scris un tratat*). Ori cu o delicatețe frustă: „măinile mele frunzăresc prin carnea ta/ ca într-o carte pe care nu dorești/ neapărat să o citești“ (*Am sentimentul...*). Ori cu o tentativă de ironie: „să iubim / chiar și gloria/ iarba țepoasă a cimpiei/ jnepe-nișul tăcut și geros/ truculenta poveste a vieții“ (*Orbitoare lumină*). Prin notațiile sale de finețe, autorul dă impresia unui ins cu degete asprite de trudă, care mîngie o floare: „zgîrii pe suprafața dimineții/ cuvinte (de) moarte și iubire/ să mai rezist pentru un timp/ ziua/ - de înfruntat cu mîna goală“ (*ibidem*). Hotărît a se relata alb, direct, cu dramatismul elementar al „cazului“ elocvent în sine, Cassian Maria Spiridon pătrunde în lumea metaforelor cu o stingăcie salutară, nu doar pentru că îi acordă o notă de autenticitate distinctivă, ci și pentru că îl ferește de retorică, de verbigerarea facilității. Uneori propoziția confesivă ajunge să halucineze ea însăși, parcă în afara intenționalității poetului: „sunt de culoare mov murdară/ avind reflexe ciudate primite din apus/ dau o stare de frică/ pe ele o haită liliachie de lupi/ perdelele pleacă din geam alungate de vînt/ haita vine spre noi/ îngrozit te ascunzi/ apusul/ aleargă prin cameră“ (*Perdele murdare*). Sau: „hirtii împrăstiate pe toată cîmpia/ lebede lipsite de zbor/ pete pe fața nevăzută/ poeme sinucise“ (*Glăsuirea bufonului*). Sau alt de penetrant: „legăturile rămase sunt subțiri/ străvezii/ ca filamentele unei lămpi incandescente/ ele vibrează/ ca o pereche de palme/ uitate pe obrazul lui Dumnezeu“ (*Deplîng soarta lumii*). Se petrece un lucru semnificativ. Diferit de impersonalizarea estetică a poetilor care se identifică cu rezultatul laborios al scriiturii, Cassian Maria Spiridon, „pornind de la zero“, atinge o impersonalizare a cauzelor existențiale, adică o amortizare, o turnură obiectivă a înșeși motivelor suferinței: „mă locuiesc oarecum cu indiferență/ îmi ocup trupul/ îmi ocup carnea/ trec prin spațiu/ fără adieri sau valuri de frig / în urma mea/ nici o hirtie nu se ridică-n picioare/ pipăi golul/ sau trec prin el“ (*ibidem*). „Omul concret“ se întoarce

astfel în cosmos. Estetizarea sa e mai întâi o izbăvire de sine, adică un act spiritual: „deodată/ era și inima/ amestecată prin cer/ și ninge/ cu fulgi grei/ de juram/ că mă făcusem un lac/ aproape un lac / în care alb mina degera“ (*ibidem*).

3. SPRE deosebire de ambii poeți comentați mai sus, Nicolae Panaite încearcă a unifica, din capul locului, pornirea formală cu cea existențială, sub acolada tonului liturgic. Stihurile sale celebrează o zonă a neprihănirii într-o tonalitate eterată. E aci o dematerializare ce nu suportă decât imagini vagi, luminoase, aidoma unor închegări de ectoplasma: „în lăcașurile de aur/ vin elfii/ sufletele de-abia mai locuiesc/ vechile trupuri/ pe chipuri curge noaptea/ în urmă rămîn florile și iarba...// singele înfloresc prin întuneric/ pustiul începe să vorbească/ noi pășim zilnic/ cînd pe o margine/ cînd pe alta/ a haosului și cu legem crini“ (*Nu te mai cunoaște aproape nimeni*). În ipostaza sa de adorație, poetul riscă a-și pierde identitatea terestră, a se destrăma în „lumina grea ca un înger“: „încet încet nu te mai cunoști/ îți pierzi identitatea/ devii un cuvînt / care există și luminează întunericul“ (*Încet încet nu te mai cunoști*). Rugăciunile sînt transcrise, desigur, caligrafic, de ființe transcendente, gurile lor însetate albesc petalele roșii, cuvintele plutesc în omătul adînc, asemenea unor lebede ce ascultă răsufierea îngerilor. Puritatea bintuie ca o stihie, punind la încercare discursul poeziei însuși, prin calitatea sa transverbală. Din fericire, poezia își aduce la acel cuantum de plasticitate de care are nevoie spre a se exprima pe sine, indiferent de subiectul abordat. Litania diafană se densifică din loc în loc, cheaguri de materie virtuoasă îi asigură subzistența: „cîta noapte te întemeiează?/ cîta lumină se depuse pe oase?/ îngerii se-nspăimîntau de hainele-ți arse/ manuscrisele-nverziseră și crescuseră/ de nu mai încăpeau în casă“ (*Nu te mai cunoaște aproape nimeni*). Sau: „pe sub pămînt cîinele albastru/ se aude lătrînd/ eu rup flamurile negre și vin/ înspre tine“ (*ibidem*). Sau: „aerul se topea/ șiroaie de marmoră curgeau/ pe a ta față“ (*Dinlăuntrul luminii*). Nerenunțînd complet la regimul interogației, Nicolae Panaite își întoarce în răstimpuri fața spre lava arzătoare a materiei rebele: „Din realitate strîng semnele de întrebare, le îngrămădesc înăuntru pînă cînd se topesc, pînă cînd suvoiul de lavă îmi aburește trupul“ (*Lunetă*). De reținut din producția sa și acest tablou boreal al Iașilor: „cu fulgii-ntemeierii se-amestecă moartea/ sună prin Iași metalice friguri/ ce înverzesc pereții de-mi intră-n carne cartea/ și pagini se dezgheață și-mi curg și-mi curg sub riduri// la marginile orei ființa ta-i pustie/ corole de spini magici și insomnii o-nceg/ prin ale lor tulpini cobori spre mări de camfor / cu alge carnivore și simfonii de Grieg“ (*Dinlăuntrul luminii*).

Gellu Dorian: *În căutarea poemului pierdut*, Ed. „Axa“ Botoșani, 1996, 84 pag., preț: 2500 lei.

Cassian Maria Spiridon: *De dragoste și moarte*, Ed. Helicon, Timișoara, fără an, 160 pag., preț: 2700 lei.

Nicolae Panaite: *Semnele și înfățișarea*, Ed. Moldova, 1995, 128 pag., preț: 2000 lei.

Cărți primite la redacție

◆ Aurel C. Popovici, *Naționalism sau democrație*, o critică a civilizațiunii moderne, studiu introductiv, îngrijire de ediție, note de Constantin Schifirnet, Editura Albatros, colecția „Ethnos“, București, 1997, 474 p., preț nementionat.

◆ Șerban Cioculescu, *Varietăți critice*, cuprinde capitolul „Începuturile literaturii artistice“ din „Istoria literaturii române moderne“ scrisă împreună cu T. Vianu și Vl. Streinu, și o selecție de texte din volumul „Varierăți critice“ apărut la Epl în 1966, Editura Litera, Chișinău, 1997, 328 p., preț nementionat.

◆ Tudor Mușatescu, *Ale vieții valuri*, antologie alcătuită de Cristina și Bogdan Mușatescu, prefată de Dumitru Solomon, Editura RAI, București, f.a., 254 p., 13.260 lei.

◆ Vasile Popovici, *Rimbaud*, eseu, Editura Echinoc, Cluj-Napoca, 1997, 130 p., 15.400 lei.

◆ Alex Mihai Stoenescu, *Misiunea dominicană*, roman, Editura RAO, colecția „Proză română contemporană“, București, 1997, 186 p., preț nementionat.

◆ Ieronim Tătaru, *Itinerar caragialian*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997, 230 p., 11.000 lei.

◆ Alexandru Văduva, *Gîndește-te la altceva...*, roman, editură nementionată, tiparul executat la Intergraph, București, f.a., preț nementionat.

◆ Vasile Speranța, *Divina călăuză*, sonete, volum postum, notă biografică de Amalia Spălățelu, Editura Crater, București, 1997, 168 p., preț nementionat.

◆ Mariana Petrescu, *Sub zăpezile din est*, nuvele, prezentare de Mircea Sântimbreanu, Editura Cartea Românească, București, 1997, 232 p., preț nementionat.

Actualitatea culturală

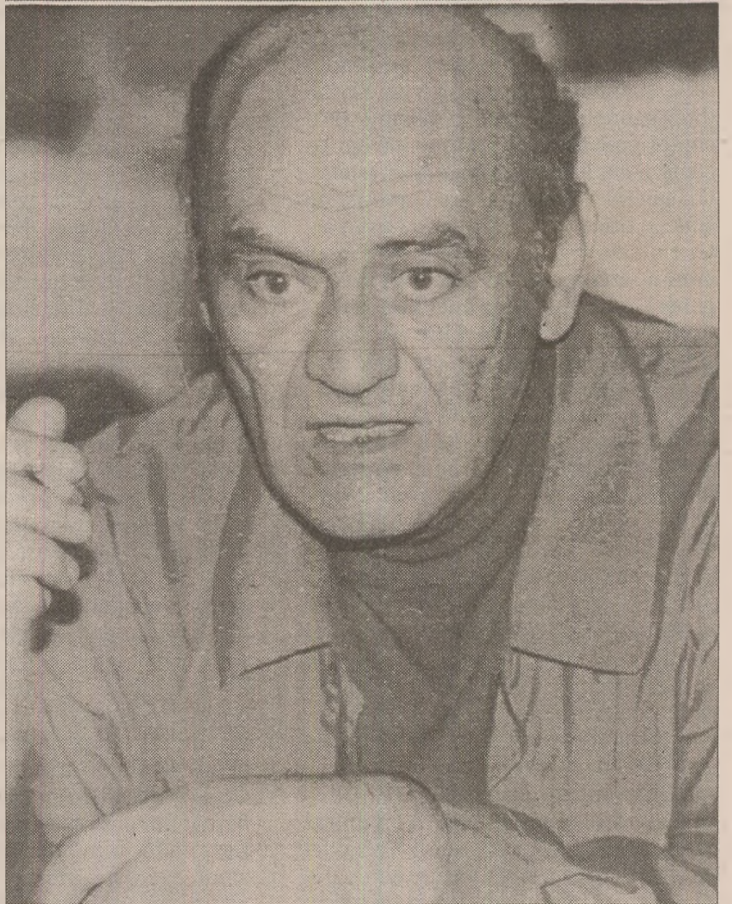
Cel mai bun articol apărut în SUA aparține unui român

Un articol scris de un român, Ion Eremia, în colaborare cu fiica sa, Irina Eremia Bragin, și publicat în 1996 în *The Washington Post Magazine*, a fost desemnat recent drept cel mai bun articol apărut în anul respectiv în periodicele cu profil de magazin din SUA. Datorită acestei evidențieri, textul a fost reprodus în *Reader's Digest* și tradus în continuare, în Spania, Franța și Olanda.

Articolul, intitulat în versiunea engleză *Teach Your Children*, cuprindea o evocare a anilor în care autorul s-a aflat în închisare din motive

politice. Ion Eremia (născut în 1913, general și adjunct al ministrului apărării naționale în 1952) a scris între anii 1950 - 1953 un roman-parabolă, *Gulliver în țara minciunilor*, comparabil ca factură și valoare cu celebrul 1984 al lui Orwell. Drept răsplată, a fost condamnat la 25 de ani de temniță. În 1992, romanul a fost în sfârșit, publicat în România (la Editura Fundației Culturale Române) și s-a bucurat de succes în rândurile cititorilor avizați. Publicul larg din România nu are cunoștință însă, de existența (în București și în libertate!) a acestui mare contemporan. (A.I.Șt.)

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"



La 23 ianuarie, prozatorul Mircea Horia Simionescu împlinește 70 de ani. În numărul viitor, vom publica două pagini despre personalitatea și opera sa.

Plecarea unui gentleman

MIRCEA VEROIU - un gentleman răcit în jungla cinematografiei românești - s-a stins din viață la sfârșitul lui 1997, la 56 de ani.

Acum un deceniu, la întrebarea dintr-un celebru chestionar: "Cum v-ar plăcea să muriți?", Veroiu a răspuns: "Pe neașteptate. Fără să știu. În somn..." Avea să moară după o lungă suferință, ajuns ca o umbră, secătuit de o boală grea.

Filmografia lui Mircea Veroiu rămâne să înfrunte proba timpului. Ca motto al lui pot fi așezate chiar vorbele regizorului: "Numai câteva din filmele pe care le-am realizat m-au mulțumit cu adevărat. Din altele aș reține decît unele părți"... Timpul va reține, fără îndoială, cel puțin *Fefelega*, *Să mori rănit din dragoste de viață*, *Adela*... (E.V.)

Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”

Laureatul Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” din acest an este poetul Ștefan Augustin Doinaș. Juriul instituit pentru acordarea acestei înalte distincții - mai fiind nominalizați Mircea Ivănescu, Gabriela Melinescu, Alexandru Lungu și Dan Laurențiu - a fost prezidat de Laurențiu Ulici, președintele

Uniunii Scriitorilor. Cu acest prilej, la Botoșani, a avut loc un spectacol de gală la care președintele Trustului „Tofan Grup” a anunțat constituirea „Fondului pentru restaurarea și conservarea manuscriselor eminesciene”, în valoare de o sută de milioane lei, fond deschis și altor donații.

Moment Bănulescu la TVR

În emisiunea culturală a Ioanei Drăgan din 10 ianuarie a.c., marea surpriză a constituit-o apariția pe micul ecran a lui Ștefan Bănulescu, preț de câteva minute, evocând anii studiilor sale liceale în orașul de la Dunăre, episoade din trecutul urbei și al acelei zone din câmpia muntelui pe care, în scrierile sale, a proiectat-o în fabulos. Un document istorico-literar prețios pe care arhiva TV sperăm să-l păstreze cu grija meritată. (G.D.)

a reporterului, de a fi fost „pe fază” în amintita împrejurare, l-am putut vedea și auzi pe Ștefan Bănulescu, preț de câteva minute, evocând anii studiilor sale liceale în orașul de la Dunăre, episoade din trecutul urbei și al acelei zone din câmpia muntelui pe care, în scrierile sale, a proiectat-o în fabulos. Un document istorico-literar prețios pe care arhiva TV sperăm să-l păstreze cu grija meritată. (G.D.)

CALENDAR

7.I.1882 - s-a născut Ion Chiru Nanov (m. 1917)
7.I.1926 - s-a născut Mircea Sintimbreanu
7.I.1990 - a murit Ovidiu Bârlea (m. 1905)
7.I.1993 - a murit Ștefan Băciu (n. 1918)
8.I.1915 - s-a născut Aurel Tita (m. 1994)
8.I.1978 - a murit Sarina Cassvan (n. 1894)
9.I.1898 - s-a născut Sandra Cotovu (m. 1987)
9.I.1900 - s-a născut Henriette Yvonne Stahl (m. 1984)
9.I.1912 - s-a născut Ștefan Stănescu (m. 1956)
9.I.1934 - s-a născut Mircea Tomuș
9.I.1944 - s-a născut Grid Modorcea
9.I.1947 - s-a născut Ioana Ieronim
9.I.1947 - s-a născut George-Virgil Stoenescu
9.I.1961 - a murit Radu Cioculescu (n. 1901)
9.I.1978 - a murit Szemlér Ferenc (n. 1906)
9.I.1980 - a murit Petru Caraman (n. 1898)
10.I.1493 - s-a născut Nicolaus Olahus (m. 1568)

10.I.1869 - s-a născut Valeriu Braniște (m. 1928)
10.I.1873 - s-a născut Haralambie Lecca (m. 1920)
10.I.1896 - s-a născut Alexandru Busuioceanu (m. 1961)
10.I.1913 - s-a născut Ion Moldoveanu (m. 1939)
10.I.1915 - s-a născut Petre Marinescu
10.I.1919 - s-a născut Fényi István
10.I.1927 - s-a născut Ion Serebreanu (m. 1991)
10.I.1932 - s-a născut Otilia Nicolescu
10.I.1940 - s-a născut Ion Iuga (m. 1993)
10.I.1952 - s-a născut Richard Wagner
10.I.1987 - a murit Ion Bănulea (n. 1914)
10.I.1988 - a murit Pavel Bellu (n. 1920)
10.I.1992 - a murit Tudor George (n. 1926)
11.I.1878 - s-a născut Zaharia Bărsan (m. 1948)
11.I.1920 - s-a născut Al. Cerna Radulescu (m. 1991)
11.I.1925 - s-a născut Eugen Jianu
11.I.1926 - s-a născut Leonid Dimov (m. 1987)
11.I.1935 - s-a născut Domițian Căseanu
11.I.1937 - s-a născut Ion Apetroaie (m. 1997)

11.I.1943 - s-a născut Florin Manolescu
11.I.1957 - a murit I.U. Soricu (n. 1881)
11.I.1972 - a murit Eugeniu Speranția (n. 1888)
12.I.1866 - a murit Aron Pumnul (n. 1818)
12.I.1909 - s-a născut Meliusz József (m. 1995)
12.I.1914 - s-a născut Traian Șelmaru
12.I.1926 - s-a născut Al. Andriescu
12.I.1937 - s-a născut Aurel Stărin
12.I.1941 - s-a născut Anda Raicu
12.I.1983 - a murit Lucian Predescu (n. 1907)
12.I.1988 - a murit Emilia Caldăru (n. 1931)
12.I.1993 - a murit Florin Murgescu (n. 1920)
13.I.1921 - a murit Ion Caragiani (n. 1860)
13.I.1936 - s-a născut Stepan Tcaciuc
13.I.1937 - s-a născut Victor Ernest Mășek
13.I.1958 - a murit Dan Botta (n. 1907)
14.I.1915 - s-a născut Mihai Isbășescu
14.I.1917 - s-a născut Sofia Arcan (m. 1992)

14.I.1917 - s-a născut Ion Roman (m. 1989)
14.I.1929 - s-a născut Grigore Botezatu
14.I.1931 - s-a născut Vlad Sorianu
14.I.1936 - s-a născut Ion Stoica
14.I.1978 - a murit Tudor Ursu (n. 1928)
14.I.1982 - a murit Vasile Florescu (n. 1915)
14.I.1994 - a murit Nicolae Stoian (n. 1935)
15.I.1850 - s-a născut Mihai Eminescu (m. 1889)
15.I.1909 - s-a născut Emil Boldan
15.I.1916 - s-a născut Alexandru Robot (m. 1941)
15.I.1921 - s-a născut Marin Sîrbulescu (m. 1971)
15.I.1937 - s-a născut Valeriu Cristea
15.I.1974 - a murit Ovid Căledoniu (n. 1914)
15.I.1994 - a murit Damian Ureche (n. 1935)
15.I.1994 - a murit Valentin Munteanu (n. 1937)
16.I.1929 - s-a născut Ion Podoleanu
16.I.1942 - s-a născut Aurel-Dragoș Munteanu
16.I.1944 - s-a născut Elena Ghirvu Călin

17.I.1909 - s-a născut Marcel Avramescu (Jonathan X. Uranus; m. 1984)
17.I.1916 - s-a născut Antoaneta Bodisco
17.I.1924 - s-a născut Radu Theodoru
17.I.1931 - s-a născut Arahám János
17.I.1936 - a murit Mateiu I. Caragiale (n. 1885)
17.I.1966 - a murit Nicolae Albu (n. 1920)
17.I.1977 - a murit Emilian Constantinescu (n. 1894)
17.I.1985 - a murit Sorin Titel (n. 1935)
17.I.1993 - a murit Nicolae Frânculescu (n. 1925)
18.I.1848 - s-a născut Ion Slavici (m. 1925)
18.I.1898 - s-a născut F. Brunea Fox (m. 1977)
18.I.1911 - s-a născut Nicu Caranica
18.I.1927 - s-a născut Tatiana Voronțova
18.I.1943 - s-a născut Dan Rotaru
18.I.1943 - s-a născut Doina Sterescu
18.I.1948 - s-a născut Gheorghe Ursachi
18.I.1963 - a murit Tomcsa Sándor (n. 1897)
18.I.1970 - a murit Ion Crețu (n. 1893)



DIAGONALE

de Monica
Lovinescu

REABILITARE?

DIN cartea Doinei Jela, *Această dragoste care ne leagă*, în curs de apariție la Humanitas, și anume din manuscrisul pe care autoarea a avut bunăvoința a mi-l trimite înainte de publicare, am aflat o veste pentru mine incredibilă. Mama mea, Ecaterina Bălăcioiu Lovinescu, căreia îi este consacrată această lucrare, arestată în 1958 la 70 de ani, condamnată în 1959 la 18 ani pentru „discuții dușmănoase” și moartă în 1960 în închisoare fără cea mai mică îngrijire medicală, a fost „reabilitată” la 23 iunie 1997, în cursul unui recurs în anulare.

Vestea mi se pare uluitoare: nu numai că n-am cerut o astfel de reabilitare, dar nici măcar n-am fost anunțată. Procedura cere să fie înștiințați foștii inculpați, iar dacă - cei mai mulți - au murit, li se trimite anunțul la domiciliu, ce importanță dacă sunt decedați sau nu? În cazul când fostul condamnat s-a „mutat” în lumea de dincolo, avizul se afișează pur și simplu pe ușă. În ceea ce mă privește, mi se pare totuși ciudat că nimeni de la Curtea Supremă, de la Consiliul Avocaților, de la Securitate să nu fi știut că stau la Paris, și să nu se fi gândit a-mi cere adresa la editu-

ra unde am publicat din 1990 încoace mai multe cărți. Presupun că astfel știrea mi-ar fi parvenit mai sigur decât afișând o înștiințare pe ușa apartamentului redobândit acum de mine prin lege, dar al cărui stăruitor și revoltător chiriaș ar fi făcut parte, după cât se spune, din Tribunalul militar ce mi-a condamnat mama. După sentință, s-ar fi instalat în apartamentul celei de care se dezbarase. Numai el ar fi avut deci dreptul să afle că a condamnat-o pe nedrept, că victima sa fusese, de fapt, inocentă, ceea ce probabil că știa el și fără „aviz”.

Vestea mai este și... tardivă. Deoarece aflând din timp, aș fi refuzat această reabilitare. Știind prea bine că mama mi-ar fi aprobat hotărârea. Reacția ei nu e nevoie să mi-o imaginez, e cuprinsă și în sfatul dat unei codeținute mult mai tânără, o ființă de o uimitoare curățenie sufletească, Varvara Horea, a cărei măturie va apărea tot în cartea Doinei Jela:

„Să nu ceri nimic când ieși și dacă se dă, să refuzi orice recompensă. (...) Pot să-ți deie ei cât ți-ar da, nu merită. *Pentru chinurile astea nu merită*”.

„Chinurile” nu trebuie reduse doar la ceea ce se întâmpla atunci în închisorile din România, ci și la șan-

tajul exercitat asupra ei: să mă îndemne a deveni agenta regimului contra îngrijirii medicale. Cum a refuzat cu indignare, șantajul a fost pus în aplicare: chiar și după ce s-a trezit la morgă urlînd printre cadavre și a fost dusă la spitalul închisorii, n-a primit nici un medicament. Este - și nu numai după părerea mea - un asasinat comis în stare de aparență legalitate.

Cu aceasta, trecem de la particular la general. Deoarece presupun că cei care m-au ascultat sau citit, fie și în trecere, știu că nu prea am obiceiul să dau cuvântul persoanei l-a, oricît de rănită, îndurerată sau indignată ar fi ea.

Exemplul de mai sus confirmă însă regula. Pe care, până acum, par a fi înțeles-o doar Cehii, care au declarat *ilegală* jurisprudența comunistă de la instaurarea regimului încoace și în felul acesta au anulat *toate* sentințele date în procesele politice. Nu de la caz la caz și de la cerere la cerere. Chiar cu bune intenții, chiar reclamate pe drept de familii, astfel de reabilitări particulare, pe loturi sau indivizi mai servesc și la distrugerea dosarelor penale, lipsind de arhive istoria viitoare (cea prezentă tot nu dispune de ele)!

Or, tocmai acest regim comunist trebuie învinovățit, iar nu victimele sale desvinovățite. A proceda ca acum înseamnă doar a recunoaște drept legal sistemul juridic comunist. De fapt, aceste procese izolate de reabilitare înlocuiesc și desfid marele, singurul proces care își așteaptă mai departe ceasul (și orice spirit cît de cît casandric poate presupune că nici nu va suna): procesul comunismului.

Real sau numai simbolic este singurul care, prin câteva exemple alese cu obiectivitate, ar oferi societății piatra ei de temelie: certitudinea că răul va fi pedepsit și binele recunoscut. Fără de care orice torționar, avîndu-și, printr-o întîmplare sau alta, victima la îndemână, o poate căsăpi, orice criminal, dîndu-și seama că ești condamnat inevitabil pentru o crimă, dar de la 10.000 încolo domnești în tihnă asupra unui partid sau unei țări, își poate ideologiza asasinatetele. Lipsa oricărui reper riscă să ia proporțiile unui mini cataclism social.

Nu de semne ducem lipsă. Cum s-ar explica altfel că în noaptea de Crăciun, la Patriarhie unde slujea însuși Teoctist, în prezența Regelui Mihai și a Președintelui Constantinescu, deci într-un cadru solemn și cît se poate de oficial, niște măicuțe, unele foarte bătrâne, îndrăznind să protesteze împotriva menținerii în fruntea Bisericii a ultimului om gudurîndu-se cu laude pe lângă Ceaușescu după represiunea de la Timișoara, au fost bătute violent de niște gealați (ai poliției de Stat, ai Patriarhiei?) care au dat năvală în biserică fără să se înregistreze în toată asistența vreun protest. Un fapt, deloc divers, aducând dimpotrivă o adiere de mineriadă, imediat comentat de mass-media din Apus.

Într-un registru desigur mai puțin grav (dar toate se țin), cum să propui modele de demnitate tinerilor scriitori, când ei văd felul în care criticii și mai puțin criticii (cu rare excepții, cea mai notorie fiind Gheorghe Gîrghu) pun pe același plan al elogiului pe scriitorii care au rezistat (uneori chiar au murit de pe urma celor suferite în închisoare, ca Vasile Voiculescu) cu cei care au servit, cu mai mult sau mai puțină veselie, cu sau fără circumstanțe atenuante, stricta propagandă a regimului? În ultima vreme s-ar zice chiar că omagiul se îndreaptă mai curînd spre aceștia din urmă.

O apă și un pământ? Adică noroi. Iată de ce refuz reabilitarea mamei până ce o astfel de măsură va privi pe *toți* deținuții politici din fostele închisori comuniste. Fără excepție.

DEZORDINEA

(Urmare din pag. 3)

VIAȚA nu poate fi privită idilic, ca o conviețuire armonioasă pe care o tulbură exclusiv unii extremiști. asistați din naivitate de oameni de bunăcredință ca... mine. Ea presupune în realitate, din nefericire, nenumărate conflicte de interese. În absența unor reglementări, aceste conflicte s-ar rezolva, în mod spontan, în favoarea celor mai puternici, ca în junglă. Conform însă unei filosofii morale care s-a extins în ultimele două secole în aproape întreaga lume, ele se rezolvă - pe măsură ce apar - prin promovarea intereselor majorității în defavoarea intereselor minorității (nu este vorba mereu, slavă Domnului, de una și aceeași minoritate; iar această rotație la „corvoada” supunerii atenuează într-o oarecare măsură suferința).

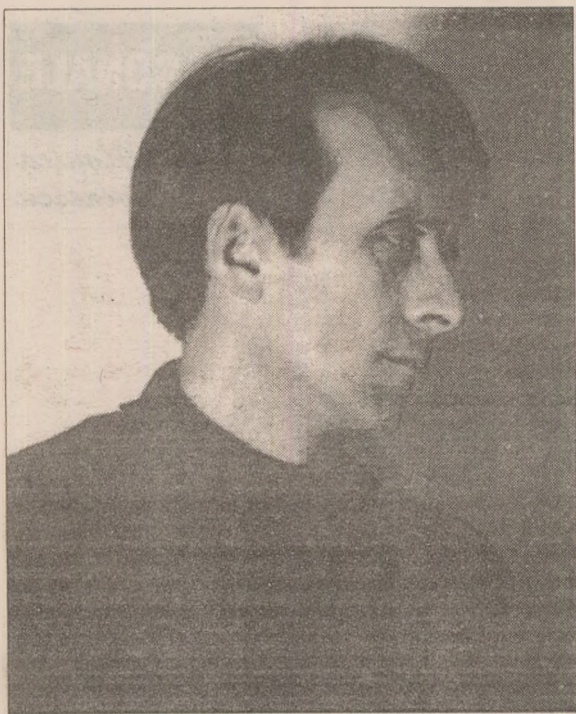
Oricum, în România, nu fermitatea este în exces în momentul de față. Marea problemă, la noi, o constituie, dimpotrivă, nesupunerea a alarmant de mulți cetățeni - sub cele mai diferite pretexte, inclusiv sub pretextul păstrării identității culturale etnice - față de cele mai elementare imperative ale vieții într-o colectivitate. În ceea ce mă privește - probabil și datorită înaintării în vîrstă - am ajuns să nu mai simt nici o milă față de oamenii (fie ei români, maghiari, germani sau de alte naționalități!) care trebuie să facă „sacrificii” pentru a respecta o convenție. Iar lamentațiile lor mai mult mă enervează, decât mă înduioșează. Nu găsesc, de pildă, valabilă nici o scuză dintre cele folosite de persoanele care întârzie la o întrunire importantă. Și nu simt nici un fel de compătimire față de alte persoane, care ajung la timp, dar se plîng că le-a fost greu să ajungă la timp. Eu știu despre mine că toată viața am fost punctual, în orice

împrejurare, fără să mă văicăresc, deși uneori mi-a venit și mie greu să respect termenul stabilit.

Ca să nu mai vorbesc de faptul că „sacrificiile” invocate sunt minore și derizorii în comparație cu pierderile catastrofale provocate de nerespectarea regulilor. Debandada din România poate să îl încante pe un comentator neimplicat, ca o formă pitorească de păstrare a ... identității culturale a fiecărui individ, dar consecințele ei sunt sumbre și inacceptabile, din perspectiva cuiva cu simțul răspunderii. Din cauza „libertăților” pe care și le permit cu ușurință tot felul de indivizi sau grupuri, se reduc posibilitățile de coordonare și reglare a activității întregii societăți, se muncește prost și iresponsabil, se împart incorect bunurile materiale, se pune în primejdie, până la urmă, însăși integritatea fizică a fiecăruia dintre noi. Atunci când cineva deschide ușa unui lift și pășește în gol, de la etajul opt, transformându-se în numai câteva secunde într-o masă de carne sîngerîndă sau atunci când altcineva aprinde un chibrit și sare în aer cu tot cu clădirea în care locuiește, din cauza unei țevi de gaz metan fisurate la subsol, eu mă gândesc, inevitabil, la dezordinea care domnește în țară.

Combătînd de multă vreme, cu mijloacele mele modeste, această dezordine, am scris, la un moment dat, și împotriva ideii nefaste a unei minorități de a-și oficializa pregătirea școlară într-o limbă neoficială.

Acestea fiind spuse, vă asigur încă o dată, domnule Gabriel Andreescu, de stima mea și de convingerea că între noi va rămîne întotdeauna o posibilitate de comunicare.



Lîngă marele fluviu,
de la izvoare la deltă,
în vînt și în arșiță
pe maluri așteaptă mulțimile.
Umbre căznite de sete,
pîndite de vulturi și de hiene
așteaptă cu fruntea-n țărîină,
viermuiesc de mai multe vieți laolaltă.
Apa-i aprăape,
aici clipocește, dincolo fulgeră moale,
dar nimeni din cei de pe maluri nu bagă de seamă,
cu toate că nu le lipsește auzul, nici văzul;
fiecare aude doar o scrișnire
și vede o matcă uscată
prin care curge fără-ncetare nisip fierbinte.

* * *

Isprăvit prin descîntec pe roata olarului orb,
oul de-argilă,
mai încăpător decît oul pasării struț,
închide sub coaja-i subțire stihile,
cuprinde ostroave cu țarmuri de bună-mireasmă,
și un ocean străveziu,
și munți cu sacre izvoare,
și cele nouă sau cîte mai fi-vor planete,
și rostul întregului lumii,
și demoni albaștri,
și oameni atotîmpliniți, nu din sămînța celor
ce forfotesc pe la hramuri și prin iarmaroace,
chiuind ghicitori desuchate,
împărțind răvașe soioase,
otrăvitori de părinți, vînzători de prieteni,
jupuitori de mesteceni...

* * *

Da, felurile pietrei sunt nebănuite,
își dăscălea de dimineață calfele pietrarul;
fiți treji, să nu alegeți la-nîmplare,
nu căutați doar forma și culoarea,
ci înțelesul tănuit de fiecare.
Din piatra tunetului poți ciopli un rege,
din piatra fulgerului un ascet,
într-una e ascuns un strop de apă vie,
în alta doarme însuși oul lumii,
aceasta e fecioară, aceea stă să nască,
aceasta-i mută, cealaltă cuvîntătoare,
și, la restriște, cîteodată proroceste.
Apoi, nu obosiți a căuta o piatră
numită mai demult „filosofală”,
de fapt nepiatra dăruită tuturor, moșnegi sau tineri;
ea se găsește prin cetăți, prin sate,
bogatul și săracul o-nfîlesc mereu,
copiii lor cu ea se joacă zilnic,
dar nu o recunoaște nimeni,
deși e lucrul cel mai scump de pe pămînt,
de-un preț numai cu sufletul din noi,
își dăscălea din zorii zilei calfele pietrarul.

* * *

Sosi tîrziu la han drumețul;
era mulțime ca-n ajun de iarmaroc.

Alexandru MIRAN

Așa se-nîmplă că l-au găzduit
cu altul în aceeași chițimie, mort năprasnic:
„Numai cît a intrat pe poartă, și-a căzut.
Nu știe nimeni cine-i mușteriu.
Venise dinspre paltini fluierînd.”
Drumețul, așadar, a privegheat,
cu gîndul ca o sabie de diamant,
întreaga noapte lîngă leșul fînăr,
păzindu-l de strigoii sau de vreo mînă neagră
ce-ar fi-ncercat să-i stingă lumînarea.
L-a privegheat întreaga noapte, apărîndu-l
nesîlnic de primejdiile după-moștii,
cu ascuțișul gîndului de diamant
în stare a tăia din rădăcină soiul putred,
a despărți din vreme binele de rău
și, la nevoie, cerul însuși de pămînt.
A doua zi, drumețul l-a-ngropat
pe celălalt, în zori, mai la o parte,
și a plecat spre paltini fluierînd.

* * *

S-a prins în dans cu trei fecioare călătorul,
mai mult decît frumoase, dis-de-dimineață:
trecea printr-o dumbravă, culegea bureți,
cînd le-a zărit în luminiș pe cele trei
purfînd cununi de nuferi albi și văluri de mireasă;
săltau în jurul unui idol nevăzut,
acuma cătinel, acuma săgefînd,
de-afîta mlădiere spațiul se schimba în timp,
de-afîta freamăt soarele în bulz de întunerice,
iar sufletul se scutura de toată amăgirea;
s-a prins în dans cu trei schelete călătorul.

* * *

Nu-și amintește cînd îl vor fi tatuat.
Poate-nainte chiar de-a fi văzut lumina zilei.
Pe frunte poartă soarele și luna,
pe obraji, în cercuri și-n vîrtejuri, stele,
pe brațe vreji de viță cu ciorchini,
pe coapse frunze de ferigă,
pe spate o cascadă sub un pisc,
pe piept copii-nălfînd altare de nisip la malul mării,
pe pîntece un octopod.
În om se oglindesc nălucile făpturii
iar omu-și caută odihna în oglinzi.

* * *

Ciudate năprasne s-au abătut asupra cetății
doar în răstimp de o viață:
vîntul fierbinte, stîrnit din senin
în ajunul morții marelui preot,
eclipsa de soare, cînd a-nserat la amiază,
răbufnirea vulcanului, biciul cometei,
nașterea netrebuită de plozi cu sîngele vînat,
ploile mucegăioase, umflarea fîntînilor,
sicriile, smulse gliei, plutind printre case,
și molima-aceea necunoscută,
(bolnavii cădeau dintr-odată fără suflare,
pierea mai ales calicimea, strînsura din gherle,
de-au fost nevoiți să-i sugrume pe toți făcătorii de
rele)



CERSETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumar

Scrisoarea de pe insulă

Recită fratele lui Robinson Crusoe

Femeia mea frumoasă ca scriptura,
Nu-ți cer nici coapsele, nici sînii și nici gura,

Ci sufletul răscopt ca o căpșună
Cu mirosu-nțelept și carnea bună

Și gîndurile moi și-adînci ca mierea
După amiezii, spre-a-mi spori puterea,

Și-ți fac din fluturi pat, din rouă masă,
Nelegiuit de alba mea mireasă,

Și-ți nascocesc din vorbe raiul dulce
În care tinerețea ta să-și culce,

Cînd ziua-ți cade tristă la picioare,
Lacrima grea, strălîmpede și mare.

■

și focul acela cumplit,
nu izbucnit din fulger, ci pus cu bună știință,
încît vîlvățiile nu mai putea să fie stinse cu apă,
ci doar cu butoaie de vin.
Se topise din oameni miezul nădejzii,
bărbați și femei hăpăiau la eretice prînzuri,
și-n cele din urmă se năpustiră nomazii,
fețele șterse, mîinile lungi,
lacomi de carnea fără prihană a zeilor - aurul.

* * *

Un copilandru doarme de un secol
sub singurul mestecăn din cîmpie.
Tocmai venise dinspre Nicăieri,
călare pe o bivoliță oarbă,
cînd s-a întins la umbra tremurîndă.
În pace doarme. Frunzele foșnesc întruna
și-l mîntuie de vrăjitoare.
Dar se trezește, suie scara celor șapte crengi,
străbate cele șapte sfere, și de sus
privește fără teamă cum se luptă-n jurul
mestecănelului oastea vînată cu oastea verde:
cad capete-ncruntate, se deschid artere,
nu sună vaiete, nici strigăte de-mbărbîntare.
fără-ndoială oștile se pregătesc,
tăcute, pentru bătălia de pe urmă,
sau poate-i semn c-a început sfîrșitul lumii.
Și frunzele copacului foșnesc întruna!

* * *

„Navă dorită, ivește-te-n zare,
navă gîndită, vino spre noi, mălurenii,
navă visată, trage la țarmul nostru,
navă din lemn de preț îmbinată, lărgește-ți puntea,
navă cu lin-arcuită carenă, primește-ne,
navă cu catarge de pin, ocrotește-ne,
navă cu aripi de fluturi, umbrește-ne,
navă cu turn împotriva strigoilor, dă-ne sălaș,
navă de jad, întru care am nădăjduit, izbăvește-ne,
navă de bună voință, du-ne departe,
lasă în urmă mlaștina morții noastre,
navă, vehicolul liniștii, mută-ne,
pe noi, mistuiții de doruri bolnave, strămută-ne,
navă, lăcașul căznitelor, despică talazul,
navă, mîngîierea tăcuților, trece-ne marea,
navă de aur, plutește peste nisipul deșertului,
navă înaripată, cutreieră cerul cu nori,
navă neînfricată, împrăstie spaimile noastre,
navă abia deslușită, asfîmpără raznele noastre,
scutură viețile noastre de toată rugina!”

Din volumul inedit „Focul și Apa”



**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

Dictionarul lui Al. Mirodan

DICȚIONARELE literare se supun, cumva obligatoriu, unor canoane lexicografice bine statornicite. Le știm cu toții, cei avizați, și judecăm astfel de lucrări mai totdeauna în funcție de respectarea canonului. Sint și excepții? Sint. Una dintre acestea e *Dictionarul neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română* realizat de dl. Al. Mirodan. Titlul îi precizează, deschis, fizionomia specifică. Acel "neconvențional" din titlu anunță că dictionarul d-lui Mirodan încalcă deliberat canonul. E un dictionar de un fel special. Dar, mă grăbesc să adaug, totuși un dictionar. Ordându-și materia după criterii alfabeticе, (păstrând, prin asta, ceva din canonul lexicografic), acest dictionar năzuiește să surprindă, mai curînd, o stare de spirit. Sau, mai bine, o contribuție spirituală. E evident din lectura celor două volume ale *Dictionarului* că autorul își propune să releve contribuția spirituală a oamenilor de cultură evrei trăitori, de-a lungul timpului, în România. Aici, se știe, a existat o populație relativ însemnată de evrei. În 1899 erau 269.015 evrei, în 1912 numai 216.703 (diminuarea cifrei se datora unui val masiv de emigrare spre S.U.A.), recensămîntul populației din 1930, ca urmare a realipirii la România a provinciilor pînă acum subjugate, constata existența a 756.930 evrei, reprezentînd 4,2% din structura populației. Sursă permanentă de tensiune și agitație antisemită, această populație evreiască, cu știută propensiune spre carte și cele ale spiritului, a creat apreciate valori cultural-științifice, recunoscute ca atare. Pe acestea voiește să le valorifice dl. Al. Mirodan, pentru a nu fi uitate. Mai ales că, de prin 1946-1947, și pînă prin anii optzeci, populația evreiască trăitoare în România a emigrat masiv în Israel. Ar fi plecat acolo, după unele statistici neverificate, cca 400.000 de persoane, care și-au găsit rostul și o nouă patrie, mai toți fiind azi de vîrsta a treia. Continuă să vorbească românește, vizitează nostalgic țara de origine, se interesează acut de tot ceea ce e românesc. Ba unii dintre ei, scriitori, continuă să scrie cărți (în mai toate genurile literare) în limba maternă, pe care le editează acolo, pe speze proprii, (în ultima vreme și aici, în România), căutîndu-și, cu mari dificultăți, cititorii. Apar și cîteva publicații (două sint cotidiane), una dintre ele - cu siguranță cea mai bună - fiind revista *Minimum* editată chiar de dl. Al. Mirodan, care o scrie în mai mult de jumătate din conținutul ei. (Pe vremuri, în primul deceniu al veacului, Gh. Panu a inițiat și condus, la București, revista *Săptămîna*. Această publicație, strălucită, avea, sub frontispiciu, mențiunea mîndră "revistă scrisă de Gh. Panu", editorul ei scriînd-o efectiv în întregime. Dl. Al. Mirodan nu a ajuns integral la această performanță, dar mult nu mai are să o atingă.) Îi cunosc bine pe acești colegi ai noștri, scriitori de expresie românească din Israel. Ei trăiesc, de fapt, o dramă efectivă. Gîndesc, simt și scriu într-o limbă care nu e a țării în care trăiesc, noua lor patrie, și își pun nădejdea în cititorii din România. Osteneala lor estetică trebuie să fie comentată în presa literară din România iar o viitoare istorie a literaturii române are datoria să facă loc producției literare a acestor scriitori, cum trebuie să se întîm-

ple cu toți scriitorii de expresie românească trăitori în afara hotarelor țării.

Dar să mă întorc la *Dictionarul* d-lui Al. Mirodan, nu înainte de a spune că și el este un eșantion reprezentativ al travaliului creator al scriitorilor de expresie românească din Israel. De astă dată e vorba, în fapt, de o carte istoriografică, apropiată, prin scop și structură, istoriografiei literare și culturale. Pentru că, de fapt, ca orice dictionar, lucrarea d-lui Al. Mirodan este una de istorie literară, constituindu-se într-un util instrument de lucru. Un instrument de lucru istoriografic care își depășește, cum spuneam, cu bună știință, condiția. Și asta pentru că, adesea, paginile acestui dictionar sint, lucru rar la o astfel de scriere, efectiv fermecătoare prin scriitură, dispunerea și alcătuirea articolelor. Am uitat să spun că lucrarea pe care o comentez e al doilea volum al *Dictionarului* acesta neconvențional, tratînd materia rubricată sub literele D-F (primul volum - a apărut în 1986). Desigur că proba de foc a unei astfel de lucrări este calitatea articolului despre opera și viața scriitorilor. Încălcînd canonul de severă sobrietate a unui astfel de articol de dictionar, aceste articole izbutesc să fie, în cele mai multe cazuri, ceea ce trebuie să fie. Dar și aici abaterea de la regulă e deliberat păstrată prin caracterul său pronunțat eseistic și, de aceea, chiar jucăuș. Exemplificator e, de pildă, articolul despre dl. S. Damian. E surprins în datele sale temperamentale, sint înfățișate momente caracteristice din biografia criticului, se relevă, de pildă, că și-a format gustul în atmosfera secolului trecut, de vreme ce îl interesează înainte de toate conținutul cărții pe care o analizează, e prezentat în calitate de mentor al unei anumite generații de scriitori, dar nu aflăm aici analize ale întregii sale opere (de pildă cartea despre Călinescu, reprezentativă cu totul pentru scrisul lui S. Damian, e doar menționată la bibliografie). În schimb, citim bune pagini eseistice despre dl. S. Damian la Heidelberg, inserîndu-se, aici, și cîteva epistole primite de dl. Al. Mirodan de la critic. Nu se poate spune, repet, că din acest întins articol (are 12 pagini), deloc de dictionar nu aflăm portretul spiritual și psihologic al lui S. Damian. Și dacă, uneori, analiza e carentă, ne amintim că scopul acestei întreprinderi (ca și al întregii lucrări) este chiar portretistica. În aceeași manieră e, de asemenea, lucrat articolul despre Al. Dominic, tot de mare întindere (24 de pagini). Întreg articolul e un lung și plăcut eseu despre un scriitor enigmatic, poet și dramaturg mediocru, jucat fără succes pe scene românești dar și în Germania, om avut care a finanțat apariția revistei *Mîșcarea literară* (1924-1925), condusă de Rebreanu, care a interesat, o vreme, prin scrierile sale expresioniste, zbătîndu-se să impună acest curent în viața literară românească și - uluitor - ar fi fost, în 1920, pe lista unor candidați la premiul Nobel. Dreaptă e aprecierea despre sterilitatea timpurie a scriitorului care din 1927 n-a mai publicat nimic, pînă în anul morții intervenită în 1942, deși acreditată, prin presă, informația că lucrează la un roman, pe care, de fapt, nu l-a scris. Aceeași bună impresie lasă amplul articol (23 de pagini) despre Fundoianu, surprins mai ales sub raport portretistic, cu informații tulburătoare despre perioada

turisirii esențiale despre anii debutului. La plecarea din țară a lui Furtună, a predat, mai mult silit, un mare lot de scrisori primite de la Sadoveanu. Recuperate,

(71 la număr) au fost publicate în 1977, la Editura Minerva, sub titlul M. Sadoveanu, *Correspondența debutului*, epistolele către Furtună ocupînd aproape întreg volumul. Cam exagerată, pe alocuri, este și aprecierea despre literatura lui Emil Dorian, poet și prozator cu totul modest.

Farmecul acestui dictionar îl constituie însă formula lui integratoare. Autorul anunța încă în prefața primului volum că nu se va ocupa numai de scriitori, ci și (dacă nu în primul rînd) de ceea ce numește, după o expresie camusiană, "aerul timpului", adică, o notă din nou, de întreaga atmosferă intelectual culturală a evreimii românești, adică reviste, animatori, editori, cafenele și altele asemenea. Acest al doilea volum al *Dictionarului* se deschide cu două eseuri despre dambla (adică hachițe ale unor personaje). Personajul din al doilea articol, Nutzu Spothheim, e excelent creionat. Am cunoscut bine personajul, prezență cuceritoare în boema culturală a Botoșaniului meu liceal și așa a rămas, reiese din ceea ce spune dl. Al. Mirodan, și la Tel Aviv-ul Israelului. La litera D aflăm inserat un compact set de portrete despre doctori (medici) evrei cu renume la vremea lor. Aici aflăm, bine creionate, portrete despre Jacob Felix, L. Ghelerter, Marcu și Nicolae Cajal, Sandu Lieblich, Ștefan Stîncă, Dr. Ygre (I. Gliesman) și mulți alții mai puțin știuți. Cuceritor e, aici, portretul unui Sotek-Leteanu I. care și-a consumat energia toată în scopul transcrierii textelor din idiș și ebraică în alfabet latin. Dacă izbutea (dar nu era cu puțință) azi ebraica s-ar fi scris în litere latine, cum s-a întîmplat cu limba poloneză. La litera E e integrat un stoc corpolent de articole despre editori evrei, care au contribuit, în mod considerabil, la propășirea literaturii și a culturii românești. Defilează aici, cu rolul și rostul lor cultural în epocă, editori ca ieșeanul S. Goldner, tatăl epigramistului Giordano (editor al ziarului ieșean *Opinia*), frații Șaraga (care au avut meritul de a fi fost primii editori ai operei lui Creangă și, în general, literatura română), dinastia Samitca din Craiova, excelenți editori, care, de fapt, au întemeiat, mai tîrziu, Institutul de arte grafice "Scrisul românesc", Simion Benvenisti (Editura "Ancora"), editorul operei lui Lovinescu (inclusiv al primei serii a revistei *Sburătorul*) și al lui Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Gh. Brăescu, Victor Eftimiu, Camil Baltazar și alții, adică tot ce provenea din cenaclul "Sburătorul". A fost un editor corect în relațiile cu autorii, falimentînd, în 1930, probabil și datorită generozității sale. La dispariția Editurii Ancora, Lovinescu și Victor Eftimiu au scris cu recunoștință și regrete înlăcrimate. Mai aflăm în această secțiune portretele editorului, tot interbelic, Em. Ocneanu, directorul editurii universale Alcalay, cel al lui S. Ciomei (Editura "Naționala Ciomei") și cite unul dintre cei ce se ocupau, tot pe atunci, de Editura "Adevărul", apoi Ignat Hertz, editor al literaturii de consum în interbelic, inițiatorul colecțiilor "15 lei" și "Femei celebre", de tristă faimă pe atunci. Ingenios, autorul dictionarului despre care scriu găsește, mereu, prilejuri de a insera, în carte, articole eseuri care să trezească interesul pentru lectură. Sub titlul de "eveniment", la litera E, scrie cîteva bune pagini despre jurnalul lui Sebastian, judicios caracterizat. Și tot la litera E e inserat un interstițiu intitulat "evrei", cu opinii simptomatice pro și contra acestei etnii din România. Iar la litera F aflăm articole despre francmasonerie și, mai ales, cel - excelent - despre frică. Sau la litera D sint incluse două cu totul interesante articole despre donație, primul dintre ele evocînd vestita donație, din 1923, a bancherului Jacques Elias, care a donat aproape întreaga sa mare avere (un miliard de lei) Academiei Române, donație care furnizează, și azi, venituri importante celebrei instituții.

Dictionarul d-lui Al. Mirodan oferă o lectură cuceritoare, neputînd fi, efectiv, lăsat din mînă, odată lectura începută. Ceea ce pentru un dictionar, fie și neconvențional, (sau tocmai de aceea) e o performanță.



INSTITUTUL EUROPEAN

Colecția INOROG

Esterházy Péter

Verbele auxiliare ale inimii

Traducere de Anamaria Pop
Postfață de Mircea Nedelciu

Experiența dramatică a pierderii mamei este transpusă în două registre - narațiunea și comentariul „textualist” - realizîndu-se un dialog simbolic subtil, prin care se respinge orice convenție ori mitizare a existenței.

În aceeași colecție vor apărea:

• Emil Lungeanu, *Ceasul lui Făt-Frumos* • Solo Juster, *Lacrima interioară*

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600 • Tel-fax: 032-230197
tel 032-233800 • e.mail: rtvnova@mail.cccis.ro • http: //www.nordest.ro/home.htm

Contrabandă cu idei radioactive

PRINCIPALELE cauze ale impasului în care se află astăzi critica și istoria noastră literară trebuie căutate în conceperea sistematic eronată a valorii și funcțiilor literaturii. Supusă unui proces forțat de *ortopedie canonică*, literatura română s-a transformat încet, dar sigur, într-un depozit de certitudini monumentale din care provocarea și spiritul de frondă au fost mazilite. Cînd nu au părut ridicole sau bizare, principiilor de instabilitate textuală și nedisponibilitate semantică li s-a opus tabloul imobil al unor structuri de validare prefabricate; în consecință, fenomenul decidabilității literare (oscilant și maleabil) a fost declarat irelevant și înlocuit cu cel "legitim" al determinismului riguros. În fine, dinamica structurilor aleatorii a fost blocată în corsetul prejudecăților, iar fluctuațiilor estetice li s-a găsit explicații contextuale, care mai de care mai rigide.

În ordinea eficienței inertiiale, o primă prejudecată operantă ar fi aceea a presupusei *autorități epistemologice* pe care critica și istoria literară ar avea-o - aserțiune contrazisă de principiul postmodern al *fragmentarismului și relativizării certitudinilor*, care trimite la o percepție entropică a "marilor adevăruri". Pulverizate într-o infinitate de brizuri haotice, ele își pierd treptat caracterul de infailibilitate, în favoarea celui de *potențialitate dispersivă*. De fapt, nu numai critica și istoria literară, ci și întreaga producție culturală e privită în postmodernism ca o etalare de opțiuni conflictuale menite să torpileze imaginea Adevărului (cu majusculă) și a culturii ca sistem coerent și perfect coordonat.

O a doua prejudecată decurge din prima și s-ar putea numi *prejudecata eroică*: aceasta asociază funcția predominantă a criticii și istoriei rolului de salvator canonic, ceea ce provoacă etanșizarea discursului și paralizarea metodelor de investigație. Într-o astfel de înțelegere dogmatică a literaturii, deconstrucția textuală e de neconceput (pentru că pune în pericol ierarhiile statuare și prestigiul - oricum infirm - al celor care le-au stabilit), iar multiplicarea discontinuă a ofertei de interpretare trece drept abatere ignorantă de la normele tradiției critice.

Ambele prejudecăți, coroborate cu *prejudecata modernistă* (ce proclamă autoritatea unui model paradigmatic anacronic) și cea *elitistă* (refractară deschiderii canonice către structurile paraliterare) frînează orice tentativă de postmodernizare a principiilor criticii și istoriei literare la noi. În același timp, ele înstituie un sistem implicit de obediență estetică, bazat pe inocularea perseverență a certitudinilor prefabricate și pe exploatarea subliminală a spaimei față de inovație. Contaminarea deliberată a publicului cu virusul prejudecăților urmărește declanșarea și apoi consolidarea aceluia *reflex de vasalitate culturală* care să descurajeze inițiativele "subversive" și să le asigure elitiștilor o salubritate eficientă a turnului de fildeș pe care îl ocupă. În ultimă instanță, manipularea unidirecționată a mentalităților echivalează cu o formă de totalitarism intelectual inacceptabilă în postmodernism.

Pe de altă parte, există suficiente motive pentru ca operatorii asepsizați ai turnului de fildeș să fie bănuți de ipocrizie, iar viitorul apropiat să dezvaluie imaginea unor cavaleri canonici impenetrabili în public (unde ar susține vehement intangibilitatea estetică a prozei lui Călinescu sau a simfoniilor lui Beethoven), dar fragili în intimitate (căreia i-ar dedica lectura ultimului *SAS* ori audiția spumoaselor cîntece de inimă albastre cu Zavaiodoc sau Albeșteanu).

Din păcate, pulverizarea adevărilor filosofice/științifice și demistificarea certitudinilor literare în postmodernism nu pare să-i afecteze în vreun fel pe criticii și istoricii noștri - cel puțin, nu pe cei care ocupă prim-planul scenei literaturii: aceștia își mențin poziția seniorială și privilegiile prea puțin amenințate de liberalizarea canonică începută după 1989. În general lipsiți de sulețe intelectuală, exponenți ai unei "rigidități cadaverice" a discursului și-așa desuet, ei își conservă statutul într-un peisaj cultural traumatizat de sechelele ideologiei politice a trecutului și îngrijorat de perspectivele teoretice ale viitorului. De vină ca lucrurile au ajuns aici și că în România post-decembristă nu are loc o negociere a relației *centru/margine* (dacă nu o dinamitare directă a puterii culturale anchilozate) sint în egală măsură pasivitatea resemnată a generației '80 și lipsa *noastră* de inițiativă, a celor care am venit *după* momentul revoluției de studio. În ce măsură studioul va fi înlocuit cu masa tratativelor sau cu mai dinamicul cîmp de bătălie, rămîne de văzut.

UN CAZ special de confort estetic prefabricat se observă în modul de alcătuire a istoriilor literare autohtone, față de care s-ar cuveni deschisă o polemică amplă. Din acest punct de vedere, există cel puțin două anomalii perpetuate de tradiția noastră istorică: una legată de *contextualitatea selecției*, iar alta de *monolismul ofertei*. Fără îndoială că principala eroare de concepție a istoriilor noastre literare stă în faptul că un număr prea mare de scriitori e valorizat pe bază criteriului *pionieratului ideologic și tipologic*, care, atunci cînd nu funcționează de-a dreptul ca umbrelă axiologică sau alibi cantitativ, ecranază mișcarea liberă a autorilor și oprelor, negîndu-le cronotopia fractală și așezîndu-i într-un tipar determinist rigid: Dinicu Goleșcu ar fi important pentru redactarea "întîiului jurnal de călătorie de studii"; Rebreanu, ca autor al "primului roman modern". Dacă istoria literară "de valori" (cum o numește, cu un termen impropriu, Călinescu) devine instrumental de canonizare preferențială a reperelor contextuale, nu ne-ar rămîne decît să ne întrebăm de ce contextualității i se atribuie o conotație ideologică sau tipologică, și nu una *sociologică*? Altfel spus, de ce ar fi mai justificată o istorie literară a *eficacității ideologice/tipologice*, față de alta, să zicem, a *succesului public*? Și cum ar arăta "marile perioade" ale literaturii, filtrate printr-un asemenea crite-

riu? Reinterpretarea postmodernă a noțiunii de succes public, pominde de la acomodarea reciprocă a palierelor elitist/popular, cult/trivial, academic/de consum, permite, dacă nu subminarea vechilor sisteme de referință ale istoriei literare, măcar formularea unor ipoteze incitante de reconstrucție canonică... Trecute prin sita reciclității preferințelor și negocierii interesului de lectură (de la critica *reader-response* și pînă la ultimul val deconstructivist), criteriile tipologice și ideologic-contextuale nu ar trebui neapărat înlocuite, cît redistribuite, redimensionate și reconflictualizate într-o structură flexibilă de istorie literară.

CEA DE A doua anomalie se raportează la *concurențialitatea* istoriilor literare românești: cînd nu lipsește cu desăvîrșire, ea este declanșată de un spirit de competiție personală cu predecesorii (Călinescu vs. Lovinescu, Negoîtescu vs. Călinescu) prea îngust pentru a nu limita polemica la o dispută ideologică de suprafață. Chiar și atunci cînd pare să rezulte dintr-o ofertă metodologică și canonică alternativă (Nicolae Manolescu și, parțial, Laurențiu Ulici), concurențialitatea funcționează timid și inconsecvent, pe de o parte datorită micilor reflexe conservatoare ale istoricilor, iar pe de alta din cauza unei sincronii incomplet asumate cu deschiderile teoretice ale postmodernismului.

Dispariția celor două anomalii nu poate fi obținută decît prin fracturarea noțiunii tradiționale de istorie literară, în toate componentele ei (criterii, metode, instrumente, funcții, vocabular, sisteme de referință, structuri de validare). Refuzînd orchestrarea estetică de pe poziții stabile, omniscente și elitiste, istoricii de mîine vor propune acele atît de necesare tablouri combinatorii care să relativizeze imaginea de ansamblu a literaturii române și să-i pună în lumină deplasările celulare haotice. O asemenea activitate de prospecție entropică ar surprinde permanente dislocări canonice: o *istorie literară stroboscopică*, menită să construiască și să descompună tendințele, să valorizeze și să revizuiască autorii, să accepte și să invalideze *clauza operei celei mai favorizate* (*Ciocoii vechi și noi*, la Filimon; *Ion*, la Rebreanu; *Moromeții*, la Preda) și, în orice caz, să dinamiteze structurile ierarhice prestabilite.

Întreținînd iluzia totalității prin *organizări aleatorii* și printr-o *ofertă multiplă de combinații conflictuale*, noua istorie se va apropia mai mult de statutul CD ROM-ului, decît de cel al tomului de bibliotecă. Viitorul ar putea produce și la noi o istorie literară hipertextuală, cu tensiuni deschise și modularități variabile, pregătita să opereze din paginile cărții pe ecranul computerului: un Sădoveanu înviat, alături de Alecu Ruset, în geografia virtuală a Moldovei de secol 17 sau un Dimov ilustrat prin tridimensionalizarea propriilor fantasmе poetice: grație unor mici scenarii animate, informațiile și interpretarea lor ar fi monitorizate caleidoscopice, la fel ca activitatea echipei lui Tom Cruise din *Mission: Impossible*.

Dincolo de orice construcție futuristă, există totuși câteva soluții de liberalizare a concurențialității istoriilor literare autohtone. Acceptînd că nu a sosit încă vremea eliberării depline de inhibiții, istoriile literare conservatoare (bazate pe exclusivitatea criteriului elitist și pe omnipotența tiparelor ideologice/tipologice) s-ar putea menține sub denumirea de *istorii academice*; pentru cei nemulțumiți de modul lor de alcătuire, ele ar deveni *istorii ale prejudecăților*, interesante de cercetat ca atare. În paralel, s-ar alcătui și o *istorie fractală* a literaturii, care să recombine și să redistribuie dezinvolt proporțiile activităților de inovație și opoziție literară (în termenii esteticienilor receptării), să urmărească dispersia preferințelor elitiste în cele populare și, nu în ultimul rînd, să reinterpreteze istoricul, canonicul și "tradiționalul" printr-o optică pluralistă; o asemenea istorie literară ar fi, pentru academici, una a *provocărilor șocante*, inacceptabile datorită extravagantei lor scandaloase. Ca mecanism intern de funcționare, ea ar opera cu deconstrucții și multiplicări ale variantelor de reprezentare/interpretare, ale rețelelor de asociații aleatorii, ale cîmpurilor de tensiuni diacronice (numite, convențional, "istoria literaturii") cele mai haotice și implauzibile și, de aceea, perturbatoare pentru academici.

Intr-o fază ulterioară, istoria literară poate să devină un *obiect imposibil* (în genul celor propuse de grafica lui Escher sau Bruno Ernst), un *trompe l'oeil* în egală măsură valid și necreditabil, seducător prin jocurile abisale și antipatic prin absența corporalității stabile: distorsiunile de perspectivă ar apropia-o de ceea ce matematicianul Charles Howard Hinton numea, la începutul secolului, *teseract*, adică, în termenii prozatorului S.F. Robert A. Heinlein, "un hipercub, un cub quadratic cu patru dimensiuni, așa cum un cub are trei și un pătrat are două" (*And He Built a Crooked House*, 1959). Lucrînd în și cu hipervolume, noua istorie literară va avea o autonomie dezagregată care va bulversa monolismul arhitectonic tradițional; ea nu va funcționa prin intermediul fanteziilor dictatoriale, ci prin acela al *conexiunilor arbitrare*, în drumul lor spre statutul de certitudini *oricînd contestabile*.

IN CELE din urmă, demonstrația nu trebuie neapărat să fie adevărată, cît flexibilă și incitantă: construcția și examinarea ansamblului și detaliilor fractale s-ar face conform principiilor postmoderne ale *dezordinii reiterative*, încă străine de mentalitatea istoricilor noștri, iar rezultatul ar figura ca o mărime la fel de larg negociabilă ca aceea de *text* sau *sens*. Astfel, literatura ar fi văzută ca un *cîmp elastic de potențialități multiple*, accesibil tuturor celor care nu caută răspunsuri istorice în structuri raționale, certitudini imobile, determinisme ideologice sărmane și ruginite; tot astfel, ea și-ar recăpăta o libertate pe care, deși am primit-o cu încîntare, astăzi nu mai sîntem dispuși să i-o recunoaștem.

Ion Manolescu

Jocul cu focul



CRONICA MELANCOLIEI

de Neana
Malancioiu

PRINTRE marile succese pe care le-a obținut ca șef al diplomației noastre, mai nou, dl Adrian Severin enumera și asumarea răspunderii politice pentru războiul spionilor. Cu alte cuvinte, demisia pe care a fost obligat să și-o dea. Eu aș începe această listă a marilor realizări cu ea și aș continua cu demisia colegului său, Traian Băsescu, pe care aș pune-o tot în contul diplomației. Nu pentru că a venit imediat după ce și-a asumat dl Severin răspunderea politică și s-a întors în sinul partidului să-l întărească, ci pentru că ea a plecat tot de la un interviu ieșit din comun. Dar, mai ales, pentru că, în actualul context, liderul PD a trecut și demisia șefului diplomației, de care altfel se bucurase mai mult decât oricine, tot în rîndul marilor nedreptăți suportate de partidul său din partea aliaților la guvernare.

Convinsă că distinșii demisionați sint cu totul și cu totul nevinovați, voi face totuși constatarea că arta cuvîntului este foarte grea - de vreme ce doi oameni *atît de valoroși* au pierit unul după altul prin ea - și că ar fi bine ca lucrul acesta să nu fie uitat. Cu atît mai mult cu cît nici n-a apucat ex-premierul Petre Roman să le spună noilor săi parteneri de joc să nu se joace cu focul, că au și apărut pompierii. Inițial, am fost tentată să cred că presa ar fi exagerat făcînd apel la ei. Dar, din păcate, a rebuit să consat că m-am înșelat. Deși eu nu mi dădusem seama, *Scînteia* fusese deja aprinsă. Înteleptul Brucan se afla, ca de obicei, pe baricade și ne spunea că ori se sparge coaliția și vom avea alegeri anticipate, ori își

prezintă dl Ciorbea demisia. Doamne, cite avertismente, mi-am spus, aducîndu-mi brusc aminte că și AC îi dăduse Convenției Democrate un ultimatum, de care, în condițiile de față, pare să fi uitat. Lucru care mă bucură în mod sincer. Pentru că, oricît m-ar enerva pe mine ritmul de melc al d-lui Ciorbea, cred că tot mai mult ne-a dăunat viteza cu care a rezolvat dl Traian Băsescu problema flotei noastre maritime și pe cea a flotilei lui Ceaușescu. În ciuda acestor păreri, pe care nimic nu mi le poate schimba, mă încercă totuși și teama că dl Băsescu ar fi putut să fie sacrificat în zadar pe altarul bărbăției dlui Ciorbea, despre care, în treacăt fie zis, începuseră să vorbească pînă și copiii de grădiniță. Spun asta avînd în vedere că există și riscul ca, pînă la urmă, distinsul premier să-și piardă cumpătul și să dea bir cu fugiții. Chiar dacă dl Ion Diaconescu îl susține cu toată forța de care este dumnealui în stare. Nu mă iau după zvonuri, ci după faptul că l-am auzit eu (cu urechile mele) pe dl Ciorbea spunînd că *nimeni nu este bătut în cuie* și precizînd expres că *nici premierul*. În clipa aceea mi-am zis: poate că n-ar fi rău să-l batem în cuie. Pentru că este evident că CD nu are altul mai bun decât el, de vreme ce deținea două funcții atît de importante și a trebuit să-i mai dea încă una prin care să-i mai întărească prestigiul. În condiția în care dl Ciorbea ar fi bătut în cuie, n-am putea să spunem nimic. Ne-am închinat cu toții, nu doar în fața dumnealui, ci și în fața guvernului pentru care a fost jertfit.

Oricum, ideea de a fi avansat și

pe linie de partid a fost salutară. Cum a fost luată această măsură, în fața sa de creștin democrat proaspăt avansat s-au și închinat cei trei așa-ziși monarhiști și au jurat din nou pe republică. Chiar dacă nu au convins pe cine îi contesta, pe mine m-au convins. Pentru dl Ion Caramitru, pe care îl cunosc de la revoluția dlui Iliescu, ca și pentru dl profesor Emil Constantinescu, îmi pun mîinile în foc că, dacă ar trebui să moară pentru că sunt monarhiști, ar muri degeaba. Dl Caramitru este un actor bun și a jucat cît a putut mai convingător toate rolurile care i s-au dat. Iar pentru candidatul fostei opoziții la scaunul de la Cotroceni monarhia a fost un fel de *Cîntec de enervat Iliescu cînd era mare*. După aceea nu mai știa cum să iasă din încurcătură fără a pierde electoratul monarhistului Corneliu Coposu, care îl adusese de mînă pe scena politicii românești. Și atunci violența l-a învățat să-l transforme pe *fostul suveran* într-un cetățean român ca oricare altul și să îndeplinească astfel visul cel rău al predecesorului său, încercînd să ne dea sentimentul că face altceva. Dacă ex-președintele ar fi avut un pic de umor și l-ar fi lăsat să rezolve singur această problemă delicată, n-ar fi avut decât de cîștigat. Dar, din păcate, fostul prim secretar de județ este de ajuns să audă cuvîntul *rege* pentru a se înfuria ca un taur căruia matadorul i-a arătat eșarfa roșie. (Deși lăsarea adversarului să fiarbă în suc propriu era specialitatea casei, în cazul de față nu i-a reușit).

La rîndul său, actualul președinte, în ciuda eforturilor sale de a părea

altfel decât predecesorul său - ori poate chiar datorită acestora - a ajuns și el la limita răbdării. Pentru că transformarea *fostului suveran al României* într-un cetățean oarecare se dovedește, pe zi ce trece, a fi o iluzie. Regele Mihai, orice i-ai face, rămîne tot rege. Concertul lui Dan Grigore, la care președintele Emil Constantinescu (însoțit de d-na Nadia) a catadicsit să apară în public alături de Majestatea Sa, Regele Mihai (și de Regina Ana), ne-a ajutat să ne clarificăm definitiv acest lucru. Deși presa prezidențială a taxat includerea în program a *Ariei puricelui* drept o gafă de natură să-l pună în încurcătură pe rege, cel care a abandonat terenul nu a fost suveranul, ci marele monarhist al palatului, care nu mai putea zăbovi la concert pînă la sfîrșit, fiindcă, pasămite, pe el îl apăsau grijile statului.

N-aș fi făcut aceste observații dacă un distins analist (republican) nu l-ar suspecta pe dl Emil Constantinescu de sentimente monarhiste și nu ar ține să ne convingă că în alte țări anunțurile cu privire la moștenirea iluzorie a tronurilor regale apar în presă la cronică mondenă. Așa o fi în alte țări. Dar dacă un anunț care privește Casa regală i-a făcut să sară ca arși nu numai pe toți liderii patrulei roșu și pe *democratul* Petre Roman, ci și pe președintele Emil Constantinescu, care și-a întrerupt concediul pentru a da o declarație edificatoare, înseamnă că în România lucrurile stau puțin altfel. Așa se explică și faptul că nu numai cel mai de seamă om politic român de după 1989, care nu voia nimic pentru el, ci și cel care cucerise toată lumea scriind *Rinocerii* și *Regele moare, au putut să cadă în desuetudinea de a fi monarhiști* la acest sfîrșit de mileniu.

Avînd în vedere comunismul său adînc înrădăcinat, nu am nici o îndoială că pe ex-președintele Iliescu îl exasperează mai mult Regele Mihai decât Emil Constantinescu, care este trecător ca și dînsul pe la palatul Cotroceni. De aceea, furia sa antimonarhistă, ca și protestul mai puțin vehement, dar la fel de decis al celui alt emanat, care i-a cerut și el președintelui să-și precizeze poziția, nu numai că nu l-au deranjat pe actualul locatar al palatului regal, ci i-au făcut un imens serviciu. I-au dat justificarea de a lăsa la o parte orice scrupule legate de faptul că el ar reprezenta moștenirea pe care ne-a lăsat-o Corneliu Coposu și a ne spune clar că pe durata mandatului său nu va avea loc nici un referendum. Argumentul că nu i-ar permite acest lucru Constituția - prin care s-ar fi hotărît, pe vremea înaintașului său, că România va fi republică pînă la sfîrșitul lumii - e evident că nu stă în picioare, dar ce mai contează!?

Și noi care ne pierdeam vremea încercînd să lămurim lumea cum a fost cu lovitura de stat de acum 8 ani și cu cea de acum 50 de ani și ne simțeam datori să uităm că am fost aduși în situația de a trăi sub limita de subzistență și să-i credităm în continuare pe monarhiștii noștri republicani datorită cărora imaginea țării s-a schimbat atît de mult încît tot Occidentul ne iubește teribil! Chiar dacă el nu și-a dat încă seama de asta și noi trăim tot aici, la Porțile Orientului, unde totul este posibil.

Diferențe lingvistice regionale

IN CULTURA românească modernă, discursul dominant al unității naționale, devenit de peste un secol discurs al culturii oficiale, răspîndit prin școală, presă etc. - continuă să pună în umbră afirmarea identităților regionale. Discursul "regionalist" poate fi reconstituit doar din fragmente, cu existență subterană, (auto)reprimată, preponderent orală și nesistematică. Cum unul din argumentele majore ale discursului unității este cel lingvistic (unitatea de limbă), selecția opiniilor despre limba română și în parte chiar structura interpretărilor științifice a depins de preponderența inatacabilă a ideologiei unității. Au fost selectate și reproduse, dintre opiniile despre limbă, cele care afirmau asemănarea pînă la identitate a variantelor limbii naționale, ori cele care, semnalînd unele diferențe, propuneau programe integrative: prin norma supradialectală, care ar conduce la treptată dispariție a diferențelor regionale. Discursul mai vechi al unității lingvistice a fost absolutizat în deceniile trecute, pentru că el corespundea perfect atît unei ideologii mai generale a omogenizării, cît și variantei naționaliste autohtone.

Descrierea "tehnică" a diferențelor lingvistice regionale, așa cum apare ea în studiile de dialectologie, ori interpretările stilistice ale istoricilor literari (pentru care sînt caracteristice opozițiile dintre cronicarii munteni și cei moldoveni, ori dintre proza ardelenescă și cea "regățenească") sînt părțile vizibile ale unui mozaic de imagini culturale insuficient cunoscut. A fost, de pildă, prea puțin studiat la noi în mod sistematic, prin anchete sociologice, felul în care locuitorii din diferitele regiuni se raportează la propria vorbire și la celelalte graiuri. Atitudinea față de o variantă regională se manifestă de cele mai multe ori prin observații punctuale, referitoare la diferențele lexicale sau fonetice - care devin mărci ale identității prin simplul lor caracter de diferențe. Sînt însă și aprecieri care vizează aspectele pragmatice, sociolingvistice și culturale ale unei variante lingvistice: ritmul, implicarea mimicii și a gestului, raportul dintre vorbire și tăcere, modurile de exprimare a atitudinii subiective (grad de impersonalizare, modalizare, atenuare,

moduri de manifestare a afectivității), normele sociale, de politețe, tabuurile lingvistice etc.

Afirmarea diferențelor e fixată de o serie de stereotipuri de circulație orală, atestate doar sporadic în scris. O sursă importantă pentru a stabili imaginile vorbirii "celorlalți" în stereotipurile populare ar putea să o constituie snoavele și bancurile. Cele din urmă nu au fost însă adunate decît, în ultima vreme, în broșuri de proastă calitate, vizînd doar succesul imediat la public. Imitarea pronunției, mai ales a intonației regionale - criteriu de performanță pentru mulți dintre povestitorii de bancuri cu olteni, cu ardeleni, ori cu moldoveni (reprezenți uneori metonimic de Ștefan cel Mare) - e de altfel greu de fixat în scris.

Particularitățile regionale încep să reapară și în articolele de ziar, și nu numai sub forma mai veche, și de altfel destul de rudimentară, a umorului dialectal. Ele sînt folosite cu intenție argumentativă, cu scop afectuos ori ironic, pentru conotațiile pozitive sau negative ale stereotipului regional. Sub titlul "No, la mulți ani, Victorie!", un articol utilizează cîteva forme regionale emblematice (interjecția *no*, perfectul compus cu forma de auxiliar *or*, verbul *a fuca*). Atitudinea e favorabilă personajului în cauză (primul ministru), așa că regionalismele activează laturile pozitive ale stereotipului *ardeleanului*: "Ziaristii ori fost primii care l-or tînat pe Victor Ciorbea la 43 de ani" ("România liberă" 2307, 1997, 3). În cea mai mare parte, regionalismele din text nu sînt izolate, subliniate sau puse între ghilimele, ceea ce sugerează solidaritatea, "complicitatea" jurnalistului cu varianta regională și cu personajul - fiind și o formă de implicare a cititorului prin familiaritate și detaliu. Cu o altă ocazie, o variantă regională este evocată polemic, ironic: titlul "Bluji am, jacă am, oleacă di politică prișep" ("Evenimentul zilei" 1661, 1997, 1) utilizează, printr-un pseudo-citat parodic, conotații negative ale stereotipului *moldoveanului*. Diferența lingvistică (prezentată ca abatere de la normele limbii literare, ca "deformare") e folosită în acest caz ca un mijloc de a accentua sarcastic distanța și de a marca o divergență politică.



PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

Sărmanul Dionis, Ivan Turgenev și Lefter Popescu față cu țara

...și în acel loc se află zei.

Heraclit

FIE în prezența spiritului critic, fie în absența acestuia, circumscriind cultura și civilizația românească, ajungem inevitabil, în virtutea unei tradiții perimate dar încă atât de persistente, să-l contrapunem pe Eminescu lui Caragiale, și invers. Faptul e revelator pentru mentalitatea noastră de cultură mică, deoarece o asemenea operație redukționistă de degajare a două vîrfuri contrastante este, practic, imposibilă în marile culturi europene. Acest binom fundamental al culturii române s-a cristalizat, în primul rînd, datorită comentariului memorialist al lui Ioan Slavici, care, în calitate de martor avizat și credibil, îi fixează polar pe Caragiale și Eminescu într-o adevărată viață paralelă, rezumînd „felul lor de a concepe viața”. E greu de spus dacă la Slavici - a cărui instrucție e profund germană - avem de a face doar cu o intuiție pură ori, dimpotrivă, cu una declanșată și consolidată de faptul că posibilului binom Caragiale-Eminescu i se poate detecta un arhetip modelat și consacrat, cu multă vreme înainte, de către Goethe. Modelul binomului românesc se poate găsi în capitolul al optsprezecelea din partea întâi a *Anilor de ucenicie...* goetheeni, în care sînt circumscrise, schematizat, prin intermediul celor doi artiști - Serlo și Wilhelm Meister - două tipuri antitetice de creatori și gînditori. Primul, Serlo, „se obișnuise în conversație să facă pe sofistul într-un mod fin, pe jumătate ironic, pe jumătate glumeț, și să zădărnicească astfel orice schimb serios de idei. Mai ales față de Wilhelm Meister avea acest obicei de îndată ce prietenul nostru voia să înceapă o dezbatere despre probleme teoretice, generale, ceea ce i se întîmpla adesea (n.n.: să ne amintim, din memoriile lui Slavici, de „generalitățile” pe care Caragiale le acuză la Eminescu ori de felul cum îl atîță cu sintagme scandaloase de tipul „drept să-ți spun, mie Kant al tău mi se pare un mare moftangiu”). Cu toate acestea, (Serlo și Wilhelm) erau foarte bucuroși să se vadă, căci felul lor deosebit de a gîndi făcea ca discuția să fie mai însuflețită. Wilhelm voia să deducă totul din noțiunile pe care le intuise [...]; pe scurt, el trata toate cît se poate de serios. Serlo, dimpotrivă, lua lucrurile foarte ușor și, fără să răspundă vreodată direct la o întrebare, știa, printr-o istorioară sau o glumă, să dea explicația cea mai nostimă și mai mulțumitoare și să instruiască pe cei de față, amuzîndu-i în același timp”. Toată viața paralelă construită de Slavici se află comprimată în textul goethean. De la felul cum cei doi „se căutau unul pe altul și se bucurau cînd

puteau să petreacă un ceas, două împreună”, la acela cum Caragiale „îl zgîndărea pe Eminescu, puindu-se în pizmă cu el” și pînă la acela în care discursului serios și sistematic al poetului i se opune jocul sofistic și spiritul de contrazicere al dramaturgului („Cum am mai putea să discutăm dacă am fi amîndoi de aceeași părere?”). De altfel, debutul *Sărmanului Dionis* - în care „metafizicul nostru” justifică desfășurarea ulterioară a evenimentelor printr-o rețea de reflexii și raționamente preliminare, deductive - este într-un totu ilustrativ pentru Eminescu - Meister, în vreme ce istorioarele „triviale” și profane, cu concretețea lor aparent pură, din *Două loturi*, *Inspekțiune* sau *Cănuța, om sucit* sînt simptomatice pentru Caragiale-Serlo.

LA GOETHE și, în mod subsecvent, la Slavici, capetele binomului rămîn în echilibru, cei doi se ferec să aplece cumpăna într-o parte sau alta, respectînd în egală măsură și pe creatorul de tip Serlo, și pe cel de tip Meister. E tocmai ceea ce nu s-a întîmplat ulterior la noi, căci, din cele mai diverse motive (unele mereu conjuncturale), cumpăna a fost aplecată tot mai tare și mai periculos în favoarea unuia singur, a lui Eminescu, bineînțeles. Linia de echilibru s-a tulburat și s-a desfigurat astfel aproape iremediabil. Sîntem încă și astăzi moștenitorii unui binom degradat, în care „păcătosului” și „nenseriosului” Caragiale îi este opus „sfîntul” și „seriosul” Eminescu. Cum s-a ajuns aici nu e greu de descoperit. Și putem înțelege și mai bine distorsiunea produsă în binomul fundamental al culturii noastre prin intermediul unei reflexii tirzii, din perioada franceză, a lui Cioran. Acesta susține că nu poți cunoaște în mod real o țară decît prin familiarizarea cu scriitorii ei de mîna a doua, fiindcă numai aceștia îi reflectă adevărata natură. Ceilalți scriitori, aceia de prim rang, „denunță sau transfigurează nulitatea compatrioților lor: ei nu vor și nici nu pot să se pună pe picior de egalitate cu aceștia. Sînt martori suspecti”. Chiar în timp ce citeam pentru întia oară această meditație, mi-au venit instantaneu în minte Eminescu și Caragiale și m-am gîndit că afirmația lui Cioran este specifică pentru un român, care are engrama binomului în creier. Căci doar în culturile mici - cu vîrfuri singulare, ce denunță sau transfigurează, de genul Ibsen-Børnson și Caragiale-Eminescu - lucrurile pot fi despărțite atât de clar și de ușor în două zone antitetice. (E greu, în schimb, să reduci marile culturi la doi poli atât de tranșant circumscriși prin disjunctivul „sau”). Treptat în interiorul binomului românesc, linia de echilibru s-a distorsionat, întrucît celor doi termeni le-a fost retras statutul egal de martori sus-

pecți. Pentru că ne transfigurează, fie chiar și în virtutea viziunii sale regresiv utopice, lui Eminescu i s-a creat aura de martor credibil și inatacabil, întrucît sacralizat: un adevărat totem al spiritualității noastre. În schimb, Caragiale, care ne zeflemisește și denunță, e arătat cu degetul ca martor suspect, pentru că nu convine nimănui: nici „românilor verzi” ce țipă din totdeauna „jos Străinismul!!” și pe care îi apucă așa de tare emoțiunea ori de cîte ori aduc vorba despre „țărișoara” lor, nici bonjuriștilor eterni care ne avertizează încruntați că Europa stă „cu ochii ațîțiți asupra noastră” și ne învață ce trebuie să facem „pentru ca Europa cu un moment mai nainte să vie și să recunoască, de la care putem zice depandă...”.

Frumusețea armonioasă a binomului imaginat de Goethe se schimonosește cumplit sub acțiunea remodelatoare a mentalității noastre. Mărginit narcisiace, oripilată de ideea de a se privi în oglinda spiritului critic. Așa ajunge însuși Noica să proiecteze un „românesc” anticaragialian, dar, vai, atât de abuziv și fantasmagoric proeminescian. Iar o amintire a Profirei Sadoveanu mi se pare extraordinar de semnificativă pentru mentalitatea românească, depășind cu mult statutul de simplă scenă familială: deși părințele ei îi explică, cu binișorul, că nu-l suportă pe Caragiale, deoarece acesta „își bate joc de toți și toate” și nu e „om”, fiica, încăpățînată, continuă să repete că scriitorul ei preferat rămîne autorul *Momentelor*, în consecință, Sadoveanu-tatăl încheie scurt controversa, aplicîndu-i, Profirei, argumentul suprem: o palmă strașnică, „grea și arzătoare”. În această privință, Clujul contemporan - tocmai acel Cluj atât de iubit și de admirat de Caragiale! - e și el extrem de ilustrativ prin comportamentul său: în fiecare ianuarie și iunie, grupuri pioase se îndreaptă, cu pasul hieratic, spre statuia lui Eminescu, spre a depune coroa-nele de flori; niciodată, însă, și la statuia lui Caragiale, părăsită într-un parc mizer, unde, de fapt, nenea Iancu rămîne în elementul lui, printre țate, boaghine, bețivi, Rostogani și diverși domni Goe ce se dau în scrînciob... De altfel, tot la Cluj, la sfîrșitul anilor '80, un prorector, istoric de meserie, a interzis, cu „dignitate magistrală”, un spectacol studentesc Caragiale, deoarece „toți ungurii se bucură că-l jucați pe *ăla* care și-a bătut joc de români”.

SIMPTOMELE deformării modului de a recepta termenii binomului nostru esențial se cristalizează, cred, la sfîrșitul anilor '20. Acest fapt se vede foarte bine dintr-un articol programatic, publicat în *Gîndirea*, de către Petre Marcu-Balș (pe vremea cînd nu devenise

încă Petre Pandrea). Eseistul despica aici, abuziv, cultura română în două. Pe de o parte, ar exista creatorul și gînditorul „cu atitudine «Caragiale»”, greu de păcatele ce-i sînt enumerate, cu o dezinvoltură iresponsabilă, ca mîrgelele pe-o atîță: „irespectul valorilor absolute, o steapă logică, o presupusă claritate ce mutilează realitatea, un criticism pînă la absurd”. E curentul critic, fundat pe junimism (adică, maioreșcianism) și pe caragialism, și care, fiind „ateu, uscat și zămbitor”, trebuie lichidat (împreună cu reprezentanții săi: Zarifopol, Ralea ș.a.). Pe de alta, după Petre Marcu-Balș, ar exista curentul opus, acela așa-zis creator, al gînditorului și artistului cu atitudine „Eminescu”, exemplificat prin lanțul „Pârvan-Motru-Iorga-Creangă”; toți aceștia sînt „neguroși, instinctivi, autohtoni și mistici”, avînd întipărite ca însemne de noblete „temul neliniștii lăuntrice și fiorul religios”. Viziunea programatică a lui Marcu-Balș și comp., din nefericire, cu bătaie lungă în modul nostru de a gîndi, e, să recunoaștem, cam sinistru. Exclue spiritul critic, logica, intuiția relativității axiologice, claritatea și aspirația spre formă, pe motiv că toate acestea n-ar fi „autohtone” și ne-ar opri accesul la profunzimea realității. Exaltă, în schimb, „negustorul”, „aurea informul, haoticul, inconștientul și „valorile absolute”. La Goethe și apoi, la Slavici, termenii simbolici a binomului se îmbină și se întregesc armonios, la un Marcu-Balș și comp. aceiași termeni se resping, dezaxînd linia de echilibru a culturii și civilizației românești.

MODUL de gîndire esențial al „neguroșilor” și „misticilor” Eminescu și Creangă „ateului, uscatului și zămbitorului” Caragiale, care - întrucît inapt de „fior religios” și absolvit de „blestemul neliniștii lăuntrice” - n-a fi „autohton”. Pentru că prin spiritul său critic dizolvant, el ar descărna linia mea românească, iar prin impulsul clasic către claritate ar pluti doar superficialitatea realității, fără să fie în stăruie să-i sondeze adîncimile iraționale. Ciuda atîtor exegeze ce dovedesc contrariul, clișeul acesta rezistă în continuare - adevărată buruiiană culturală neputînd fi stîrpit, avîndu-și rădăcinile bine înfipte în mentalitatea noastră. Chiar dacă nimeni nu mai îndrăznește astăzi să folosească direct formulele acuzatoare ale lui N. Davdescu, ecoul lor persistă într-un nebuloz tacit: Caragiale, care nu e „animat etnicește” în opera lui, e mîine doar „un *intelligent călă străin*” ce revelă inaderența lui la scriitura românească, trebuind expulzat întrucît „cel din urmă ocupant fanatizat”. De altfel, la aproape zece ani după articolul lui P. Marcu-Balș, Miro-

Turbincă și transcendență

Eliade însuși figurează „două Române” prima simbolizată de Eminescu și alți „mari români” (Balcescu, Hădeu), care au „geniu etnic”, creator, „necritic” și „mistic”; a doua, însă, ursită subdezvoltării, întrucât ar fi, chipurile, inhibată, de Maiorescu și Caragiale prin spiritul lor critic. Reacțiile de ură împotriva lui Caragiale țînesc și astăzi într-un mod surprinzător de acut: invitat să participe la o carte de comentarii caragialiene, ultimul mare editor al lui Eminescu, om altfel de o delicatețe și o civilitate desăvîrșite, a replicat brusc iritat: „Poate ca să-l înjur de mamă!”. E interesant de semnalat că judecătorii de tipul P. Marcu-Balș, N. Davidescu și comp. introduc ca probă de diferențiere a marilor clasici o grilă decisivă: atitudinea lor față de Dumnezeu. În acest sens, Eminescu și Creangă, fiindcă sînt „animați etnicești” și „autohtoni”, ar palpa de „fior religios”, în vreme ce Caragiale, neaderent la spiritualitatea românească, ar fi, în consecință, și complet descojit de un asemenea fior metafizic.

PENTRU a vedea cît de aberante și goale de conținut sînt asemenea scheme discriminatorii, nu strică să folosim în mod concret această grilă, revăzînd relațiile dintre om și transcendență din perspectiva tripartită a lui Eminescu, Creangă și Caragiale. În cazul lui Eminescu, punctul cel mai de sus al relațiilor dintre om și transcendent îl cristalizează o anumită secvență din *Sărmanul Dionis*. Aceea în care Dan-Dionis descoperă uluit că tot ceea ce îi trece prin minte se materializează instantaneu, că „tot ce gîndesc eu îngerii împlinesc în clipă”, fapt ce îl face să nu-și mai poată cenzura ispita luciferică, deoarece „Se zice că Diavolului înainte de cădere i-ar fi pleznit în minte această obscură idee și de aceea a căzut”. Miraculoasă este „această armonie prestabilită între gîndirea lui proprie” și lumea ce se naște pe măsură ce proiectele sale se deslîșiră ca un ghem. Sub masca regresivă a călugărului Dan, Dionis este surprins în primul stadiu al crizei austice: el răsfoiește cartea lui Zoroastru asemeni lui Faust, care, deschizînd cartea de astrologie, e străluminat de revelația fixată în versul 439 al poemului dramatic goethean: *Bin ich ein Gott?* („Sînt eu un zeu?”). Revelație care la Dionis, „ateistul superstițios”, ia o turnură și mai neechivocă, și mai radicală: „Oare fără s-o știu nu sînt eu însumi Dumne...” . Simptomatic pentru „nesănătosul” romantic timpuriu, pentru ideologia și mistica eului dominator, nuvela eminesciană conține un înalt fior speculativ, dar în nici un caz și unul religios. Naratorul și Dionis, îmbibați de cultură filosofică, sînt halucinați care văd

idei, dar repercusiunile acestora nu le zdruncină cu adevărat ființa, după cum nici nu au efect în vreo realitate substanțial demonizată. Suferința e aici doar mimată: poză romantică. Interesul rămîne tocmai de aceea pur teoretic. Și, în acest sens, intuiția extraordinară pe care o conține nuvela eminesciană e aceea a cenzurii transcendente blagiene, ce intră automat în funcțiune pentru a reteza impulsul demiurgic al umanului: „Vum! sunetul unui clopot urieșesc - moartea mării, căderea cerului - bolțile se rupeau, jumalțul lor albastru se despica, și Dan se simți trăznit și afundat în nemărginire”.

LA CREANGĂ, secvența cea mai revelatoare în privința relației cu transcendentul se află, bineînțeles, în succulenta poveste a lui Ivan Turbincă. La un moment dat, Dumnezeu îi transmite Vidmei, adică Mortii, prin intermediul lui Ivan, că ordonă „să moară trei ani de zile de-a rîndul numai oameni bătrîni, așa ca tine...”. E clar că, „zîmbind cu bunătațe”, Dumnezeu îl condamnă la moarte cu această ocazie și pe Ivan. Porunca Domnului include o tentație implicită pentru om: ori acceptă, supus, să moară odată cu acel șir de „oameni bătrîni”, ori se răzvrătește, încălcînd, totodată, capricioasa voință divină. În ordinul transmis cu zîmbetul pe buze există o provocare iar Ivan o înțelege ca atare - „Bine, Doamne, zise Ivan, uitîndu-se cam lung la Dumnezeu” - și reacționează prompt. Cum asemeni rudei sale aro-mâne kir Iani Tastrulia, nici Ivan „nu știa multe”, el schimbă în așa măsură cursul firesc al lumii, încît Vidma, sătulă să tot roadă copaci bătrîni ori copaci tineri, exclamă cu năduf: „Bine mi-ar pără să-l văd și pe Dumnezeu într-o zi, cît e de mare și puternic, în turbincă lui Ivan; ori de nu, macar pe Sfîntul Petrea; numai atunci mi-ar crede ei mie”. Scandaloasa idee că Dumnezeu însuși ar putea ajunge în turbincă lui Ivan circumscrie o situație epică virtuală, al cărei izvor subteran se află într-o faimoasă schemă logică medievală. E vorba despre teza atotputerniciei limitate a lui Dumnezeu sau despre argumentul împotriva omnipotenței divine, formulate în mod dilematic: Dacă Dumnezeu poate să facă o piatră atît de mare încît să nu poată ridica, el dovedește că nu este omnipotent; dacă nu poate face o asemenea piatră, el dovedește tot că nu este omnipotent; ori face, ori nu face o asemenea piatră, Dumnezeu nu este atotputernic. Situația epică fundamentală din *Ivan Turbincă* reflectă tacit tocmai această schemă arhetipală. Dumnezeu, „văzînd pînă unde merge îndrăzneala lui Ivan, a început a se cam lua și el pe gînduri de năzdrăvăniile lui” și, în consecință, îi anulează

puterea nemăsurată, „luîndu-i turbincă din stăpînire”. Or, tocmai prin acest gest, Dumnezeu își afirmă omnipotența. Schematizată dilematic, relația dintre uman și divin arată astfel în povestea lui Creangă: A. Dacă Dumnezeu nu-i ia înapoi turbincă, s-ar putea să probeze faptul că nu este omnipotent. Căci se prea poate ca, la un moment dat, „nebunul” de Ivan, nemulțumit de vreo poruncă divină, să decidă furios: *Pașol na turbincă, Doamne!* și astfel însuși Dumnezeu să fie silit, împotriva voinței sale, să se înghesuie în turbincă, iar bătrînul soldat să se trezească în locul lui pe tron. B. Dacă Dumnezeu îi ia lui Ivan turbincă, dovedește iarăși că nu este omnipotent. Căci prin gestul său probează că se teme de posibila răzvrătire a „nebunului”, care, oricum, s-a „făcut prea nu știu cum”, că, deci, se teme că ar putea ajunge și el în turbincă. De aici și concluzia inevitabilă: fie că îi ia lui Ivan turbincă, fie că nu i-o ia, Dumnezeu nu este atotputernic.

ȘI SĂRMANUL Dionis, și bietul Ivan răspund provocării arhetipale conținute în invitația *Eritis sicut Deus*, ei răspund ispitei de a fi ca Dumnezeu, cristalizată încă în *Facere* (3, 5) și reactualizată, cu jovialitate, de Mefisto și substituții săi. Relația dintre om și transcendent se desfășoară în trei trepte: întîi, provocarea omului, așîtată, „zîmbind cu bunătațe”, de însuși Dumnezeu; apoi, căderea în ispită: „Oare nu se mișcă lumea cum voi eu?” și, în fine, necesara cenzură transcendentă, urmată, firesc, de expulzare. Cu alte măști, aceeași piesă a scenariului originar. Ilustrînd, cu strălucire, acest proces, Eminescu și Creangă se revelă drept ceea ce și sînt de fapt: niște martori suspecti, dar nu în sensul prim sugerat de Cioran, ci în acela al nespecificității lor locale. Căci nu e nimic „autohton” aici în scenariul originar; de aceea Eminescu consună cu Goethe, după cum, datorită structurii sale mentale arhaice, Creangă se prinde, inconștient, într-o rețea cu înalt timbru speculativ, întretesută de sfîntul Ieronim, dialecticienii medievali și Petrus Damiani. Abia la capătul poveștii lui Ivan pustiul vieții fără de moarte aduce și un accent acut de înfiorare religioasă: „Guleaiu peste guleaiu, Ivane; căci altfel înnebunești de urît...”.



ÎN RELAȚIA cu transcendența, Zoroastru-Dan-Dionis este, însă, un arheu iar Ivan, omul generic al poveștilor. De unde și o anume absență a suferinței, care urmează normal după un asemenea impact. Or, abia odată cu Caragiale în ecuație intră cu adevărat omul concret, adică omul comun prins în viața comună, anonimă. Cum ar spune Georg Lukács, omul vieții cotidiene. Situat, deci, în spațiul public, prozaic, al banalității de zi cu zi. Or, fapt uimitor, tocmai în zona aceasta a cotidianității, în imediația ei, se simte, pe neașteptate, cum „mai suflă încă zeii peste noi”. Adică chiar și în berării, și în băcănii, și în birourile marilor și micilor administrații, fiindcă „și în acele locuri se află zeii”. Sărmanul Dionis și bătrînul Ivan Turbincă reprezintă cazuri simbolice ale unei răzvrătiri arhetipale, cu îndreptățire cenzurată și pedepsită. În schimb, oamenii obișnuiți din *Momente*, în spontaneitatea vieții cotidiene, viețuiesc doar în cercul strîmt al condiției lor de oameni obișnuiți, fără a le trece prin minte s-o depășească. Cum aflăm, din *Inspețiune*, ei nu rivnesc să fie ca Dumnezeu, ci - ca „niște inferiori” - se supun „naturalei constrîngerii” pe care trebuie s-o simtă față „cu un superior”. Și tocmai de aceea, într-un mod complet nejustificat, omul devine aici o victimă a manifestării unor forțe cu comportament incompreensibil. Profund religios, nenea Anghelache nu cade nici o clipă în ispita de a se confirma de unul singur ca „funcționar corect”, știind prea bine că această confirmare nu are dreptul să i-o acorde decît „inspectorul finanțar”, adică superiorul său cu o aură sacralizată. Incoruptibil, Anghelache respectă, fără s-o știe, învățătura sfîntului Pavel, după care „inferiorul își ia binecuvîntarea de la superior” (*Evrei* 7, 7).

(Continuare în numărul viitor)



Gazdă a Congresului FIAF, București 1971

C RĂCIUNUL aceluia prim an (Horia Husar a rămas în casa lui Mavrodin până în primăvara lui 1944) a fost deosebit pentru tânărul dezertor pentru că acela a fost momentul în care a intuit mai întâi și și-a confirmat apoi că Alexandra avea pentru el simțăminte care nu intrau, așa cum se temuse, în categoria prieteniei altruiste sau, și mai rău, în cea a unui dispreț abia mascat, așa cum percepea în atitudinea tatălui ei. În amurgul zilei, atunci când se strecură în casa mare să aducă cele câteva daruri pe care le pregătise, învelite în hârtie albă de scris și legate cu ată de cânepă de care folosea la vie, găsi pomul împodobit de sărbătoare. Se pregătea să se retragă, când se trezi față în față cu Alexandra. Înlemni înaintea ei. Era ea, desigur, dar era în același timp alta. N-o văzuse până atunci decât în uniforma aceea indescritibilă a surorilor de caritate, pe care o schimbasese acum cu o rochie de stofă groasă, cafenie, cu mâneci lungi, tăiate oblic și ornate cu dantelă apretată. Îi vedea, mai mult îi ghicea mijlocul de două palme. Fata trebuie să fi fost convinsă că ceea ce purta îi stătea bine, pentru că-l întrebă cochetând, „Îți place?“, după care se răsuci înaintea lui pe tocurele groase ale pantofilor și făcu o reverență. „Ești frumoasă“, răspunse Horia Husar, dând glas unei certitudini. „Am încheiat-o acum un ceas. Croită pentru această ocazie. Am vrut să-ți rup inima.“ „Ai izbutit, dar nu era nevoie, să știi“, zise sublocotenentul palid. „Mă bucur“, spuse Alexandra și se îndreptă spre fereastră. Husar o urmă. Terasa pe care cinaseră în timpul verii era acoperită, cu un strat gros de zăpadă. „Trăim niște vremuri atât de complicate“, spuse trecându-și degetele prin părul scurt. „Aș fi vrut ca totul să fie altfel, dar viața din vis nu seamănă cu cea din realitate. Și totuși e frumusețe și în ceea ce se întâmplă acum. Vreau să spun, înafară de ceea ce văd în spital, unde totul e oribil. E altfel de cum am crezut că are să fie, dar e remarcabil.“ Horia Husar se întoarse spre ea cu intenția de a spune ceva, dar nu scoase nici un cuvânt. „Bine“, spuse Alexandra după o vreme și zâmbi, „nu-i nevoie să vorbești atâta“.

Când reveni, pregătirile mai continuau. Cărau cu toții, Alexandra, Ana Mavrodin, Călina și chiar și Tudose, un vizitiu bătrân, cam fudul de urechi, care semăna cu plăieșii lui Ștefan cel Mare, așa cum arătau ei prin manualele de istorie, - tăvi, pahare, cozonaci rotunzi și înalți, altfel decât cei din Maramureș, un butoiș cu vin și chiar

și o damigeană cu zeamă de varză, de parcă așteptau un regiment de soldați. Măsurile se dovediră justificate, pentru că după câteva cete de copii începură să sosească vecinii, apoi rude și cunoscuți ai deputatului și chiar foști colegi de liceu și prieteni ai Alexandrei, între care și o fată negricioasă, cu o claie de păr creț în jurul capului, pe care o chema Martha, și care-i făcu impresia, din felul în care-i zâmbea, că știa despre el mai multe decât s-ar fi cuvenit. Petrecerea aceea colectivă, puțin cam exaltată, dură până către miezul nopții. Veselia avea o dimensiune dramatică. Oaspeții păreau că sunt conștienți că urmează să fie martorii unei catastrofe a cărei formă și amplitudine nu putea fi prefigurată, dar care nu era prin aceasta mai puțin iminentă. Se ambiționau totuși să mai chefuliască o dată, pentru ultima oară, abandonându-se unei bune dispoziții care nu era pe deplin sinceră, iar acest lucru era dureros de vizibil. Atunci când casa se goli în sfârșit, Husar era istovit și melancolic. Se pregătea să se ducă la culcare, când se simți apucat de mână și întors în sufragerie. „Acum hai să ne bucurăm și în familie“, o auzi pe doamna Ana Mavrodin. „În sfârșit“, exclamă Gavrilă, care se grăbi să se așeze la masă. Înfulcă cu capul peste farfurie, hipnotizându-și friptura, sub supravegherea Anei și Alexandrei. Din când în când fata îi zâmbea lui Husar, după care continua să lucreze cu furculița și cuțitul în farfurie, alegând boabele, punându-le în formații de trei, de patru, mărunțind carnea, rupând la nesfârșit bucățelele de pâine din fața ei, uitându-se la ele din profil, din trei sferturi. „Mâncăți, copii, luați exemplu de la Gavrilă“, îi îndemna Ana Mavrodin cu accentul ei basarabean, „nu mai fiți așa lingavi“, „Mâncăți, că nu se știe niciodată“, confirmă și deputatul fără să-și abată privirea de la friptură.

Cântăra după aceea *Stille Nacht* și *Trei păstori se întâlniră*, deputatul răcni, din fotoliu, de parcă ar fi fost furios pe colinde, Horia Husar de pe scaunul pe care fusese așezat de stăpâna casei, iar Ana și Alexandra, cărora li se alătură Călina și vizitiul, de lângă bradul din colțul salonului, mama și fiica ținându-se de mijloc și legănându-se ușor, cu ochii închiși. Îl amenințară apoi că nu capătă nimic dacă nu colindă și el, Husar protestă cu argumentul foarte solid că nu are voce, dar Călina se repezi la el, voinică și roșie în obraji, îl înșfăcă în brațe și-l depuse în fața bradului. Lipsit de apărare, sublocotenentul le cântă cu vocea lui spartă:

Doi boieri bătrâni
Precum s-au rugat
Dumnezeu le-a dat
Masă gălbioară,
Cu scaun de ceară;
Un pom răsădit

Fragment din romanul cu același titlu

Cu crengi de argint,
Cu mere frumoase,
Frunze de mătase.
Vântul trăgăna,
Merele pica,
Merele pe masă,
Frunzele sub masă.
Îngerii venea
Și le culegea
Și-n rai le ducea,
La poartă de rai,
La fete de crai.

Gavrilă se trezi speriat din somn și nu închise ochii până nu se asigură că dezertorul isprăvi de zbierat. Zâmbetul Călinei se stinse de la primele cuvinte, iar Tudose, care nu auzise prea bine, îl apucă de tot și-l întrebă cu voce tare, „Ce-a fost asta, batiușca?“ Ana și Alexandra în schimb fură încântate, iar bucuria lor îi făcură eșcul suportabil. În fața unui asemenea entuziasm, Călina se hotărî să zâmbescă din nou, vizitiul se uită la el cu reproș, după care plecă la ale lui, iar deputatul admise până la urmă că trăiau într-o țară mare în care se găseau tot soiul de cântece fără noimă. Ana Mavrodin vru să afle chiar de unde știa colinda, iar sublocotenentul îi spuse că de la moașa Leontina din Maieru, peste deal din Maramureș, dar cu un bob zăbavă.

Schimbară cadouri. Iconița încrustată în argint, pe care i-o dăruise preotul Dunca în ziua în care fu izgonit din comună, trecu în mâinile Anei, ceasul i-l dădu Alexandrei, scuzându-se că n-avea curea nouă, ea se opuse, el insistă, asigurând-o că în vie se orientează după alte semne, și ea acceptă până la urmă, iar briceagul elvețian îl puse alături de sofaua pe care adormise Gavrilă. În lipsa oricărei alte posesiuni, Călina primi plosca lui soldătească, un obiect aparent netrebuincios în avuția unei femei tinere,



În fața „birourilor“ Arhivei – Jilava, 1957

dar curând după aceea glaja de metal avea să-i salveze viața în trenul care o ducea spre Vladivostok. Ar mai fi de adăugat aici un detaliu, lipsit pesemne de o semnificație mai mare, înafara aceleia că în zilele următoare dezertorul se simți împuns pentru prima oară de ghimpele geloziei. O săptămână după Crăciun, în prima zi a Anului Nou, Alexandra bătu la ușa casei din vie și-i dăruie un ceas nou, german, cu secundar central, pe care Horia Husar îl purta până în ziua de astăzi. Băgând mâna în buzunarul halatului alb, scoase la iveală, odată cu ceasul, o medalie. Husar se întunecă la față. „Mi-a dăruit-o un soldat care a rămas fără picioare“, explică fata și pentru că sublocotenentul își clătina capul ca un om care se asfixia, Alexandra adăugă râzând, „Martha, în schimb, are trei decorații, dintre care una de aur sau măcar poaleită. O să sfârșim războiul ca doi generali.“ Cu siguranță că suferința lui Horia Husar nu s-ar fi justificat dacă n-ar fi fost precedată de petrecerea din seara zilei de Crăciun, dar mai ales de întâlnirea tainică din salonul împodobit pentru sărbătoare și poate, de asemeni de ceea ce a urmat, fiindcă întors acasă, goli jumătate din sticla de Armagnac primită în dar de la deputatul Gavrilă Mavrodin și adormi îmbrăcat, ascultând în somn foșnetul ciorapilor negri de mătase ai Alexandrei, care treptat se amestecară cu vâjâitul vântului. Se stărnise furtună mare. Patul pe care se trântise fu luat de vârtej. Se pomeni sucit în toate felurile. Deasupra lui, deputatul și Ana o țineau de mâini pe Alexandra, dar ea se învățea prin aer de parcă ar fi fost o jucărie ținută pe ață. Picioarele, amândouă dintr-odată, se înălțau deasupra capului și fata făcea o tumbă. După fiecare giumbușluc dintr-acesta, se depărta de el, în zbor, împreună cu părinții care continuau s-o țină de mâini. O strigă de teamă c-o pierde. Încă o dată. Cum nu-l auzea, urlă din răspuțeri, copleșit de disperare. Cineva îl prinse și-l căra până în cerdac, îl înhață de ceafă și-l ținu cu capul în jos până vomită totul. Când deveni cât de cât conștient, o auzi pe Călina spunându-i că dacă nu se pricepe să bea de ce se mai apucă.

CEA de care avu parte, în primăvara următoare, fu totuși Ioana, nevasta lui Nicola. Către mijlocul lui martie veni la Mavrodini după niște porumb de semănat. Slăbise, devenise frumoasă și căpătase dintr-odată o intensitate pe care n-o avusese până atunci și care se datora faptului că-i privea acum pe oameni direct în față, într-un mod care putea fi calificat drept trufaș, dacă n-ar fi fost în același timp ironic și persiflator. Cu ocazia aceea Husar află că Nicola murise pe front a doua zi de Crăciun, undeva pe malul Bugului, iar ea, Ioana, îi făcu în sat slujbă de îngropăciune cu raclă, pânză și lumânare cu tătușai, ce-o fi aia. A doua zi plecară cu faetonul înapoi la Seimeni. Când ajunseră la stufăriș, pe malul Nistrului, femeia luă haturile din mâna sublocotenentului și băgă calul cu botul în vrejurile crude. „Hai aici“, spuse trăgându-l din căruță. Îl trânti la pământ, îi desfăcu pantalonii și-l încălecă, în vreme ce-și dădea

Costin ANGHEL



deoparte fustele, dezgolind două pulpe albe, cu vânătași mici și rotunde ca niște bănuți de aramă coclită. Când se ridicară descoperiră că la câțiva metri depărtare, pe un mușuroi, ședea un băiat de vreo cincisprezece ani. Se uita la ei și sugea o țevușcă de trestie. Ioana râse tare. „Ți-a plăcut?” îl întrebă. Băiatul își șterse nasul cu mâneca hainei bărbătești pe care o purta și rămase cu ochii zgâiți la ei. „Te-ai schimbat”, spuse Horia Husar după ce se urcară iar în caretă. „D-apoi, de bună seamă că m-am schimbat. C-amu-s căteaua satului”, spuse și chicoti. „La femeia văduvă, toată lumea-i slobodă, nu-i așa vorba?” Drumeagul pe care mergeau ocolea limanul fluviului. Șoseaua principală, cea care lega satele și pe care treceau zi și noapte mașini militare, se afla în stânga, spre apus. Undeva în spatele lor rămăsese cetatea, construcție masivă de piatră, pe care apucase s-o vadă o dată, înălțată chiar pe malul Nistrului. Se strecurase printre pietroaiele prăbușite, până a ajuns într-o curte interioară pavată cu dale mari, în mijlocul căreia se afla o fântână, acoperită acum cu un grilaj. Se oprise acolo. Îi revăzu dintr-odată pe tinerii care apăraseră cu înfrigurare apariția căldării șiroind de apă. Ceva mai aproape de ei, mormântul sfântului Ioan cel Nou, parcă, împrejmuț cu un gard de fier forjat. Între apă și drum, se întindeau viile. La orizont se zărea o pădurice de salcâmi. „Ai văzut cum am stat?” îl chestionă Ioana agățându-se de gâtul lui Husar și mușcându-l ușor de ureche. „Să ne oprim acolo, la salcâmi, să-ți mai arăt”, spuse întărâtat. „Și până la Seimeni îți mai arăt ceva.”

CÂND ajunseră în sat, Husar opri trăsurica în uliță și se dădu jos grăbit. Apucă un sac, dădu cu piciorul în poartă și-l puse pe prisma casei. Apoi al doilea. „Du-i în groapa di pâni”, porunci Ioana. Îi cără în pivniță. Răsturnă sacii în lădoi. Când ieși de acolo, femeia era în mijlocul ogrăzii. Între picioarele rășchirate ținea coșul cu dale guri pe care i-l pregătise Ana Mavrodin. Toți trei copiii țâșniseră afară din casă și i se agățaseră de fuste. „Amu să te grăbești, să nu te prinză întunericul, să te mănșe lupii”, spuse cu îngrijorare. „Și mai poți pe la noi.”

Revenit la conac, Horia Husar intră în bucătărie să mănânce ceva. Le găsi acolo pe Ana și pe Alexandra. Stăteau de vorbă cu frunțile una către alta. „Socotem că rămâi peste noapte la Seimeni”, spuse soția deputatului cu accentul ei moale. „N-am mai rămas”, spuse sublocotenentul. Își pregăti în pripă un sandvici și ieși.

În iarna anului următor, Tudose, plăieșul bătrân, cel cu pletele albe, peste umerii prăbușiți, - îi relată că muierea lui Nicola trecuse printr-o pațanie. Niște femei din Seimeni au dat navală în casa ei, i-au umplut gura cu paie, au legat-o cu frânghii, au pus-o în căruță și au dus-o, cu plozi cu tot, în satul ei, la Palanca, de unde a luat-o Nicola. I-au spus să nu mai calce prin Seimeni cât a trăi.

NĂSCUT în București, Costin Anghel are 22 de ani și este student în anul V la Facultatea de Electronică. Pentru el, poezia este o evadare din universul pragmatic al tehnologiei, o inițiere în infinitul la care aspiră în singurații cavaleri ai condeiului. Poet neoromantic, Costin Anghel se simte în largul lui cu Byron, Baudelaire, Rilke, Chesebrough, Cezar Baltag.

În primăvara lui 1997, când împreună cu criticul literar Barbu Cioiculescu, l-am ascultat pe Costin citindu-și prima oară versurile în cenaclul „Prospero” al Facultății de Limbi

Străine, am fost impresionată de dramatismul incandescent al trăirilor sale poetice și de autenticitatea timbrului liric. Poemele lui Costin Anghel conturează ținuturi imaginare, personaje de legendă, sentimente eroice pe fundalul unui peisaj interior sfâșiat de porniri contradictorii. Expresia concisă, adesea eliptică, se armonizează cu calitatea implozivă a mișcărilor launtrice. Costin Anghel crede că poezia nu poate schimba lumea, dar o poate îngândura prin zâmbet. De curând, el și-a adunat poemele scrise în ultimii patru ani într-un

volum (pe care speră să-l publice) intitulat „Am fost aici”. De ce acest titlu? Pentru că tărâmurile virtuale pe care le-a cutureierat în scris, au devenit reale și astfel l-au făcut pe poet să existe cu adevărat.

Monica Săulescu Pillat

Șase poeme din Ripagla

Motto: Ripagla nu există, eu sunt Ripagla

Scrisori către Ripagla

1. Îmi aminteam destinul
Ca o mînă ce-mi putrezea în întuneric.
Indiferența ei mi-era firească
Regăsindu-mă doar în mijlocul jarului.
2. Zăceam în zona nemuririi,
A demnității sugrumate,
În liniște, unde totul începe
Într-o tonalitate joasă.
De care profită numai ucigașul.
3. Ea mă trăgea de mîini
Spre Dumnezeu tot încerca să mă fîrască...
Cînd am ajuns, sub umeri am strivit-o
Ș-am înțeles din înălțimi
Că sînt un munte.

Icoana unui Icar

De-acum păsările, mie,
n-au să-mi mai semene.
Oare numai fecioarele de nisip
putea-vor s-asculte
gîndul tomnatic al icoanelor pîngărite?
Oare nu mă voi prăbuși ca Icar
înainte să-mi cunosc cu adevărat valul?

Miezul nopții

Îmi bătea în geam
cu tăișul toporului.
Cu el cîteodată spinteca luna.
Lovea nervos vorbindu-mi
de ținuturile apei, ori de femeile mascate
ce umblă noaptea cu junghere.
voința mea-l ținea acum afară,
treaz ca și mine întreaga noapte.
O dată i-am deschis, cu gestul plin de nesăbuiță
al inocentului.
M-a luat ca pe un copil
și m-a purtat în grădinile cu migdali.
Pe covorul alb,
străvechiul samurai murea
împotriva cerului roșu.
Cu părul scurt ca o bijuterie
femeia își întorse spatele.
Picături, lacrimi, sînge se scurgeau
în țărîna pe care eu, uimit,
nu o puteam atinge.
Miezul nopții m-a adus bolnav,
lăsînd ferestrele deschise.
Neputincios n-am vrut să mai gîndesc.

Vînătorul negru

Mă simt bolnav
Ca să-mi ridic iar ochii
Cumplit de trist,
Făcînd pe măscăriciul
După-amiezilor grotesci.

Arunc cu pietre
În copiii desenați rupestru...
Cum oare te transformi, tu
Fiară preistorică, încolțită acum?
Descîntec de om
Mă joci ca ultim foc!

Și totuși...
Umbra mea, a vînătorului dinții
Cu mîinile întinse, imensă,
Scăldată în soare și sînge
M-ajunge acum din urmă de fiară.

Despre Himer

Aici lamela soarelui cuprins de astenie
mărește discret fiecă vas instinctual.
Atunci... cu propriile măruntaie... mă sfîrșesc
pînă ce piticul ce-l văd
e pus să-mi vegheze între vulturi și corăbii,
cînd Himer vine să-mi înghită ficatul.
Pătrunde Himer, e drum prin băltoace
spre căldura concentrată imens
în vîrfurile unei unghii!...
Revino drept cremene de rugă,
din ochi desprinsă!
Fii veșnic, Himer, ascuțit de zeci de ori,
de zei, fiecare fătuind cîte o parte!
Curgîi nefericit și te lasă la impactul cu parchetul,
Himer, ochii încă te trădează...

Orașe de hîrtie

Mi-am trimis spionii.

Unde? - acest cuvînt cu reverberații sonice
prins alături de vikingi -
Pentru a-mi împărți soarta sub ochii tăi, Rugnis
tu, cel negru, plutind peste scuturi,
lovindu-mi locuințele năpraznic cu oasele tale
de teamă ca nu cumva
să-ți sălășuiască sorții.

Așa că, om al umbrelor, mi-am spus,
gînduri vin către tine
și-ntregul deșert, dună cu dună,
ca nisipul pe care tu știi să-l sorbi
urmîndu-i prin ascultare întregile sinusuri.

Acum te pun dinaintea ta, Rugnis,
în vîrfurile pașilor ce ți se aud pe scară,
urmați apoi de căderea nisipului cenușiu și fin
și a zeului Poseidon.

Tu treci pervazul, Rugnis,
te-ai desprins din alge,
și-n mijlocul retinei ai ales
un ochi, un sfînt, o roabă desfrînată,
toate pot gravita în jurul meu.
Eu, cu bratele pline de măslini,
rupînd crengile și aruncîndu-le peste tot, Rugnis,
Păstrînd doar trunchiuri solide, drepte,
ca să pot ieși din interiorul tău de hîrtie.

Scurtă privire înapoi

ANUL care s-a încheiat, însumind două părți, diferite ca întindere, a două stagii teatrale, s-a menținut într-o notă, să zicem, de normalitate, cu multe lucruri importante, dar fără o sclipire orbitoare care să-l transforme într-un an pe care l-am putea numi excepțional. După explozia, firească, de producții teatrale memorabile, realizate ca o descătușare post-totalitară, fiecare regizor și-a dezvoltat, pe coordonate obișnuite, un program estetic, cu sușuri și co-borișuri inevitabile. De ce ne referim în primul rând la directorii de scenă? Pentru că ei formează în teatru nucleul, fermentul, factorul coagulant. Ei propun o interpretare a unui text, strâng în jurul acestei „viziuni” o distribuție, un scenograf, o echipă, cu alte cuvinte, pe care o motivează într-un crez artistic. Credem că anul teatral 1997 poate fi pus și socotit între două jaloane majore: 5 ianuarie, când a avut loc la Teatrul Național din Craiova premiera cu *Hamlet*-ul lui Tompa Gabor și 23 noiembrie, data premierei cu *1794* al lui Alexandru Darie la Teatrul Bulandra. Și Tompa Gabor și Alexandru Darie au lucrat doar câte un spectacol anul trecut, în țară, fiecare montare marcind o etapă estetică, un stil, un demers artistic, un punct de referință pentru propriul program și, indiscutabil, pentru ceea ce se numește istoria teatrului românesc. Așadar, două producții ample, solide, cu partituri actoricești foarte bine susținute. Tot un spectacol a făcut și regizorul Ion Co-

jar: *O batistă în Dunăre* de D.R. Popescu la Teatrul Național București, un recital de actorie susținut impecabil și cu fair-play de Mariana Mișuț, Leopoldina Bălanuță și Ileana Stana-Ionescu. Gândit la început, și jucat o vreme, pentru sala *Atelier*, spectacolul a trebuit mutat pe scena sălii mari a Naționalului, datorită prizei la public și a solicitărilor pentru bilete, satisfăcându-se astfel cererea. Iată că și în teatru funcționează legile economiei de piață, printre care și aceea cu cererea și oferta! Un alt regizor valoros, Alexandru Dabija, și-a făcut simțită prezența anul acesta cu *Comedia erorilor* de la Teatrul de Comedie, propunând un nou spectacol rafinat, cu un umor subțire, bine controlat de protagoniștii Șerban Ionescu și George Ivașcu, o comedie nu albastră ci în albastru, culoarea sub semnul căreia sînt interpretate scenic „erorile” shakespeariene.

Cei mai productivi regizori ai anului 1997 au fost Mihai Măniuțiu și Gelu Colceag. Primul a pus în scenă *Noptile călugăriței portugheze* la Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț, *Nunta sau izgonirea din rai* la Teatrul Național din Cluj și *Bacantele* la Teatrul Național din București. Gelu Colceag a făcut *Don Juan à la russe* (*Platonov*) la Teatrul Odeon, cu o distribuție foarte bine aleasă din care i-am aminti pe Irina Mazanitis, Florin Zamfirescu, Mircea Constantinescu, Șerban Ionescu, Ionel Mihailescu; *Cazul Gavrilesco* după Mircea Eliade, la Nottara, cu Adrian Titieni, bine motivat

pentru rolul titular, și *Regina mamă* la Naționalul bucureștean, spectacol ce marchează revenirea în forță pe scenă a actriței Olga Tudorache. Pentru acest rol, pe 27 decembrie, Fundația pentru Teatru și Film *Tofan* i-a oferit premiul pentru cea mai importantă personalitate teatrală a anului. Alexandru Tocilescu s-a profilat pe dramaturgia românească contemporană, alegându-și două texte total diferite și făcînd două spectacole cu ținută: *Poate Eleonora...* de Gellu Naum la Theatrum Mundi și *Repetabila scenă a balconului* de Dumitru Solomon la teatrul *Sică Alexandrescu* din Brașov. Pentru *Poate Eleonora...*, Alexandru Tocilescu a fost distins, în cadrul *Festivalului Național de Teatru*, cu Premiul pentru originalitate în creația artistică, oferit de UNITER. Un text românesc primit cu brațele deschise de critica de specialitate și de oamenii de teatru, *Petru sau petele din soare* de Vlad Zografi, realmente o piesă valoroasă, nu și-a găsit, deocamdată, și un regizor pe măsura, spectacolul lui Cristian Ioan de la Teatrul de Nord din Satu-Mare nereușind să treacă pragul mediocrității.

Două teatre din București, Teatrul Mic și Odeonul, au invitat pe doi dintre cei mai buni regizori de la Chișinău: Petru Vutcărau, care a montat *Noaptea incurcăturilor* și Sandu Vasilache, pentru *Frații Karamazov*. Și au mai fost anul trecut doi extraordinari regizori invitați în România pentru două ateliere teatrale: Radu Penciulescu, la Olănești, căutînd să intre în

lumea lui Cehov cu tinerii artiști și Vlad Mugur la Piatra-Neamț. Atelierul lui Vlad Mugur s-a finalizat în spectacolul *Scandal cu publicul* de Peter Handke.

Anul 1997 a fost și anul în care noii directori aleși prin concurs au putut să-și etaleze primele mișcări din programul pe care l-au propus. Programul pe termen scurt al lui Ion Cojar, Leopoldina Bălanuță, Victor Rebengiuc, Vlad Rădescu a profilat deja și proiectele de anul acesta, unele în curs de derulare, și care sînt foarte îndrăznețe. Și dacă v-am spune că în luna decembrie, regizorul Ion Cojar a început repetițiile la teatrul pe care-l conduce, cu *Azilul de noapte*, cu o artilerie grea - Gheorghe Dinică, Radu Beligan, Mircea Albulescu, Florina Cercel, Draga Olteanu Matei, Mircea Rusu, Alexandru Bindea și... după opt ani, din nou pe scenă, Marin Moraru, că Silviu Purcărete se întoarce... puțin ca să pună *Orestia* la Teatrul Național din Craiova, că Tompa Gabor va începe repetițiile la Teatrul Bulandra cu *Regele Lear*, cu Victor Rebengiuc în rolul titular, că Mihai Măniuțiu va demara și el repetițiile la *Richard II* cu Marcel Iureș la Teatrul Național din București, cam cînd Alexandru Dabija va da premiera cu *Lungul drum al zilei către noapte* la Nottara cu Valeria Seciu și Ștefan Sileanu? Semne bune anul are, cu seminte temeinic plantate încă din 1997.

Marina Constantinescu



CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

AFIRMAȚIA banală că primul contact cu locurile necunoscute este unul senzorial și, cu precădere, vizual, mai trebuie, din cînd în cînd, reanimată, măcar numai așa, de dragul adevărului pe care îl subînțelege. Pentru că înainte de a cunoaște omul viu, cu reflexele sale individuale și cu stereotipiile de grup, cu aptitudinile lui sociale și cu nenumăratele rigori sau oboseli morale, brusc și, citeodată, chiar pe nepregătite, generos dar și de multe ori înelător, îi se oferă *spațiul*. Anvelopa de aer, intensitatea luminii, peisajul abandonat aparent sălbăticiei sau, dimpotrivă, croit cu o impecabilă acribie geometrică, apendicele industrial împins cît mai spre periferie și, în fine, ritmurile, scenografia, respirația și mirajul orașului se succed la o privire lentă ori, dimpotrivă, se întrepătrund și se fărîmîtează impresionist atunci cînd ochiul intră în regim de urgență din cauza vitezei trenului, a mașinii sau a autocarului special amenajat. Chiar dacă parazitată inevitabil de tot felul de clișee culturale și de precipitatul rezidual pe care niciodată memoria vizuală nu-l poate integral anihila, privirea absoarbe, inventariază, stabilește asociații instantanee sau, pur și simplu, se lasă posedată senzual de priveliște și se abandonează necondiționat acesteia. Însă, de obicei, în imagine se caută sensuri, se întrezăresc definiții, se pun sub lupă firavele contururi care n-au apucat încă să devină *chip* și irepresibila nevoie de lectură înăbușă din fașă, de cele mai multe ori, afit de fireasca tentație hedonistă. Cine pornește cu un asemenea set de clișee spre Danemarca și își prefigurează informațiile vizuale în funcție de următoarele enunțuri: țară nordică, mediu protestant și un sistem

democratic perfect articulat, nu se va aștepta să găsească acum, în luna Crăciunului, decît o atmosferă cenușie, încărcată de precipitații, parcele de semănături impecabil ordonate, peste care plutește un discret aer de farmacie, orașe curate și severe, cu străzile aproape pustii din pricina simplă că aici nu muncește nimeni pe stradă. Iar în final își va confirma, aproape în totalitate, prejudecățile; atmosfera este într-adevăr gri, dinspre Marea Nordului suflă vînturi tăioase, puținul pămînt fertil este folosit și ocrotit cu un devotament care ar putea trece drept mistic dacă n-ar fi perfect rațional, orașul este sobru și geometric la o privire panoramică, fără discontinuități formale și fără spontaneități arhitecturale. Însă mai mult decît pămîntul și atmosfera, decît lumina fumegîndă care abia străpunge densitatea norilor, definitiv ca imagine a Danemarcei, ca document psihologic și ca portret de grup este *orașul* însuși. Indiferent dacă el se cheamă Copenhaga sau poartă oricare alt nume. Între arhitectura veche, multă din sec. XVI și XVII, și cele mai moderne construcții din sec. XX sau chiar din ultimele decenii, cu foarte deosebirile stilistice, de concepție a spațiului, de tehnică și de expresivitate a materialelor, există o solidaritate adîncă și o impresionantă compatibilitate morală; ele se inscriu, prin soliditatea intrinsecă, dar și prin absența ornamentului exterior și a veșmintului circumstanțial, într-o competiție directă, lipsită de ipocrizie și definitivă cu *eternitatea*. Cu ziduri groase din cărămidă, de cele mai multe ori aparentă, cu deschideri spre exterior atît cît spațiile să poată comunica și interiorul să respire neasistat, cu ritmurile verticale și orizontale destul de monotone prin succesiunea

previzibilă a ferestrelor, suprapuse de un acoperiș, după caz, în două sau în patru ape, din țigla roșietică și el, aceste forme care țînesc direct din neantul asfaltului au căpătat cu timpul, tocmai din pricina impersonalității lor, aceeași autoritate pe care o au formele naturii însăși. Aspectul lor monolitic, inexpugnabil vizual, simbolic și mecanic, repetiția cu variații insesizabile și un anumit izomorfism psihologic care transcende nivelurile tehnice propriu-zise, transferă aceste construcții austere și eterne din spațiul uman și social direct în impersonalitatea lumii minerale și în spațiul fictiv al glacialității selenare. Ele nu oferă nicicum portretul instabil al omului concret, frisoanele și voluptățile lui sub imperiul clipei, ci portretul robot al omului generic, aspirațiile și orgoliile sale, dorința irepresibilă de a sfida efemerul și de a-și fixa propria lui natură într-o construcție, mentală și mecanică în același timp, care a dobîndit prerogativele definitive stabilități. Însă în interstițiile urbane, în spațiile goale care separă, dar și unesc, formele de arhitectură, pe fațade și pe calcane, omul cotidian se manifestă în toate registrele spontaneității și ale poftelor sale de spectacol. În același ambient care îi marchează viața colectivă, care îi preia cu gravitate năzuințele și îi certifică idealurile, el își eliberează instinctul ludic și se exprimă prin instalații de lumină, prin exuberanța culorilor și printr-un nesfîrșit inventar de forme gratuite. Adevăratul spectacol al spațiului urban își începe viața lui apoteotică odată cu însușirea amurgului și cu progresiva cădere a nopții. Verticala demnă și imperturbabilă a construcțiilor, care în lumina aburită a zilei fixează o anumită scară a vieții și a comportamentului social, se transformă, la adăpostul

intunerului, într-un joc feeric de orizontale, de geometrii imponderabile și de pulsații fluorescente și multicolore. De la spațiul vitrat al marilor magazine, la ochiul parcimonios al ferestrei private și pînă la anonimele desfășurări aeriene, totul respiră atmosfera unei incontinențe jubilații. În absolutul existenței sale terestre și spirituale, orașul danez și-a găsit echilibrul lui imperturbabil. Amestec de pragmatism și de inocență, de frigiditate hiperboreeană și de senzualitate discretă, acest echilibru ambiental dă măsură exactă a unei vieți asumate în toate dimensiunile ei. Cînd ziua este deplină și imaginea se decupează abrupt ca o axiomă, spațiul urban trăiește discret, reținut și pudic, descărcîndu-și fără ostentație nevoia reprezentării simbolice pe cite o statuie clasică sau pe alte genuri de forme tridimensionale, iar cînd armura nocturnă se așază greu și amenință totul cu egalizarea, explozia de culoare și de lumină reconstruiește întreaga atmosferă, invocă metaforic regimul solar și se difuzează în toate articulațiile orașului ca un ritual perpetuu de magie pozitivă. Iar acestei stări de festivitate neîntreruptă i se adaugă acum, în preajma Crăciunului, o componentă particulară care ar putea fi privită ca un ceremonial de sine stătător. Întreaga mitologie a nașterii Mîntuitorului, care adună laolaltă fauna și flora specifică, personajele evanghelice și locurile sacre, realul și ficțiunea, rigoarea industriei și energiile adînci ale visului, se dezvăluie cu o opulență fără margini și populează deopotrivă orizontul imaginat al fiecărui privitor și al întregii colectivități. Spațiul exterior nu este, însă, nici singurul furnizor de spectacol și nici autonom în absolut. El funcționează doar ca un element de contact preliminar și ca o anticameră a spațiului interior care se agregă după alte criterii și își precizează altfel coordonatele.

Superproducția europeană

DESPRE *Al cincilea element*, cititorii „României literare” au citit cu ocazia ediției trecute a festivalului de la Cannes. Acum filmul rulează la București. Vom spune doar că el merită să fie văzut, ca un deconectant inteligent și ca o mostră a ceea ce poate să însemne, azi, o superproducție. O superproducție europeană care a cucerit America.

În secolul XXIII, un univers pestriț și gălăgios, speranța de supraviețuire a

alte două „elemente”: pisălogeala unei mame terestre, și arta - muzica, grația, misterul - unei splendide cîntărețe albastre extraterestre...

Admirat de marele public, detestat de „o anumită parte” a micului public, *Al cincilea element* rămîne o combinație originală de film de (larg) consum și „film de autor”.

Pentru o mai bună înțelegere a subiectului, iată cîteva din numeroasele declarații pe care le-a făcut Luc Besson cu ocazia festivalului de la Cannes.

„De vreo cinci-șase ani, mi se propune insistent să fac film în America. Totul a început, de fapt, odată cu *Le grand bleu* (1988) și s-a accelerat după *Nikita* (1990). Studiourile americane produc enorm și sînt foarte amatoare de parfum european. La început totul e teribil de flatant: ți se trimite o limuzină, ți se derulează covorul roșu, ești cazat la cinci stele. Pentru un francez care debarcă la Hollywood e impresionant. (...) Unii s-au acomodat aici grozav; cunosc destui regizori europeni foarte fericiți aici. Dar pe mine locul nu mă interesează. La Hollywood ai mai mulți bani și mai multă notorietate, dar nu ești sigur că viitorul film va fi mai bun. Eu îmi scriu singur scenariile. Mă simt un autor. Cel mai mult îmi place să scriu, să spun o poveste. Gaumont a produs filmul integral: cu 90 de milioane de dolari, e vorba de cel mai mare buget de pînă acum al unui film francez. Pentru distribuție, ne-am asociat cu Sony din America și cu JVS pentru Japonia. Nu mi-a fost frică de pierderea identității culturale: în toate posturile cheie de creație am apelat la francezi, de la operatorul șef la monteuză, de la decoruri la costume și la muzică. Am

vrut să fac din *Al cincilea element* un film universal, dar provenit din Franța. Am vrut și să demonstrez că un film de asemenea amploare nu e neapărat american! Pentru publicul tînăr, un film de acțiune e sinonim cu un film american. A fost pariul meu: am vrut să punctez pe acest teren. (...) Ideea scenariului provine dintr-un roman pe care l-am scris la 16 ani, pe cînd nu-mi trecea prin cap că o să fac cinema. N-am păstrat, din roman, decît un aer, un gust, un fel de nebunie. Am vrut să fac un film de *science-fiction* care să fie în același timp epic și nostim, să se ia și să nu se ia prea în serios. Pentru că genul se ia adeseori prea în serios. Vezi *Metropolis* sau *Războiul stelelor*. Atenție, nu denigrez filmele acestea: sînt geniale. (...) Mai întîi am scris un scenariu de 400 de pagini, apoi a trebuit să-l reduc, costurile erau prea mari. Șapte desenatori prestigioși, printre care Mézières și Moebius, au creat 8000 de desene ilustrînd concepția filmului. (...) Franța nu ar fi putut produce singură un film de acest tip, din lipsă de experiență. Am apelat la studiourile americane, cu tradiție în domeniu. Odată bugetul fixat, am întrerupt pregătirile și am făcut *Léon*. (...) L-am întîlnit din întîmplare, într-o zi, pe Bruce Willis, care m-a întrebat ce rol am pentru el. I-am spus că aș prefera să investesc cît mai mulți bani în efectele speciale, foarte costisitoare. Mi-a răspuns să-i transmit scenariul, și, dacă



o să-i placă, banii n-o să fie o problemă. A citit și, după o jumătate de oră, m-a anunțat că acceptă! (...)

Am constatat, pe platou, un lucru: oricîți bani ai avea, niciodată nu ai cîți ai vrea. Nimeni nu-ți dă zece franci în plus. Trebuie să justifici orice ban cheltuit. Iată de ce e foarte important să lucrezi cu oameni care înțeleg diferența dintre necesitate și capriciu. Eu nu sînt un capricios. Chiar dacă pare de necrezut, *Al cincilea element* e un film economic! În America au fost siderați de ce rezultate am obținut, față de ce buget am avut! Nu le vine să creadă. Ei cheltuiesc uneori 50 de milioane de dolari fără să fi turnat nici un metru de peliculă. (...) Recunosc că eu însumi, la început, am subestimat volumul viitorului film. Am plecat pregătit pentru zece kilometri și m-am trezit că am în față două sute! Filmările au durat douăzeci și două de săptămîni; în film sînt 2500 de planuri, din care 240 sînt truate. Din cauza filmului, am trăit un an și jumătate fără nici o vacanță, fără să-mi vad prietenii și familia. Am parcurs un deșert. Ca să-mi încarc bateriile și să găsesc ceva nou de spus, trebuie, acum, să trăiesc.”

Eugenia Vodă



Luc Besson

omenirii e condiționată de aflarea unui misterios „al cincilea element”... Curios, după trecerea timpului, din toată această superproducție luxuriantă se poate întîmpla să-ți rămînă în memorie

Festivalul mozartian de la Cluj în actuala editie

„Salieri și Mozart” - o posibilă reconciliere peste secole?

De ce este nevoie de un Festival Mozart în România?! Lansasem această întrebare, să o numesc provocatoare, cu cîteva săptămîni în urmă, domnului profesor Francisc Laszlo, inițiatorul și, în fond, realizatorul cunoscutului festival muzical clujean.

F.L.: Nu Mozart are nevoie de încă un festival care să-i poarte numele, mi-a replicat domnia sa, ci noi avem nevoie de Mozart. Noi avem nevoie de un festival în care atenția se concentrează, succesiv, asupra unor aspecte ale acestei mari opere.

D.A.: La un destin deloc comun - aș adăuga în continuare - la o creație unică în felul ei, în egală măsură clasică și romantică, exuberantă pînă la strălucire, dar și tragică, adînc filozofică și juvenil ingenuă, de o puritate, de o candoare a sentimentului ce se poate învecina cu privirea pervers iscoditoare și chiar cu grotescul.

F.L.: Fiecare ediție a festivalului nostru a avut o idee generatoare precum și un program care să evidențieze, de fiecare dată, această idee. Ultimul an de viață al lui Mozart și creația acelei perioade, apoi Mozart în Mi bemol major, Mozart în do minor, Mozart la Paris, Mozart la Praga, Apocrife și ofrande, Mozart - fiu al Salzburgului, sînt doar cîteva dintre temele edițiilor precedente. Peste un an vom prezenta muzica celor trei generații din familia Mozart, anume Leopold, Wolfgang Amadeus și Franz Xaver, fiul genialului compozitor.

D.A.: Prin recenta ediție a festivalului ați oferit o surpriză atît publicului

meloman cît și celui de specialitate, elitei intelectuale a Clujului, și nu numai. Concentrîndu-vă atenția asupra creației celor doi contemporani și rivali compozitori, ați fost tentat de ideea unei posibile reconcilieri peste secole?

F.L.: S-a scris mult despre Mozart și despre Salieri, mai ales prin prisma dramei marelui Pușkin. Or, Societatea Română Mozart nu-și poate permite să colporteze neadevăruri nici sub forma unor aluzii sau conotații. Am dorit, recunoaștem, să-l recompensăm intrucâtva pe Salieri pentru destinul său postum de a fi cotelat drept un tipic compozitor din eșalonul al doilea, dacă nu chiar un parazit crescut în umbra Geniului. Potrivit părerii unora, dacă nu ar fi jucat un oarecare rol în biografia lui Mozart și nu ar fi fost profesorul atîtor compozitori, de la Beethoven și pînă la Liszt, nici nu s-ar mai vorbi despre el. Ce eroare! Încadrarea sugerată de literatura de vulgarizare nu se potrivește defel cu realitatea istorică și artistică. Salieri a fost un compozitor important al timpului său. Doar nu prin, așa-numite, „pile” a ajuns să fie cîntat în toată Europa, de la St. Petersburg și pînă la Londra!

D.A.: Ce urmăriți, totuși, aducînd lucrările lui Salieri în actualitate? Căci muzica sa nu depășește nivelul strădăniilor merituoase ale unui bun meșteșugar al artei sunetelor. În deschiderea festivalului, pe 5 decembrie, comemorînd ziua morții lui Mozart, Filarmonica „Transilvania” a prezentat, sub bagheta dirijoarei americane Rachael Worby, Requiemul pentru soliști, cor și orchestra, de Antonio Salieri; este o lucrare pe care compozitorul însuși a

destinat-o propriului serviciu de îngropăciune. Este o lucrare funcțională, corect scrisă, lipsită de atingerea harului divin al artei.

F.L.: Prin programarea unor lucrări de Salieri, am dorit să oferim publicului nostru posibilitatea unui contact cu opera compozitorului a cărui imagine postumă a plătit atît de scump pentru performanța sa de a fi fost mai cunoscut, în adevăr celebru, de a fi fost mai bine remunerat decît Mozart. Firește, opera lui Mozart nu este o unitate de măsură pentru dimensiunile artistice ale operei lui Salieri. Dar dacă îl ascultăm pe Salieri - atent și cu dorința sinceră de a-l cunoaște - îl vom înțelege mai bine pe Mozart.

D.A.: O particularitate a recentei ediții o constituie și faptul că a găzduit și o captivantă competiție destinată, de această dată, tinerilor pianiști.

F.L.: Urmărim cultivarea mai intensă a repertoriului mozartian, mai mult decît se face acest lucru la clasele de măiestrie. Se ridică nivelul general al actului interpretativ artistic. Sînt distribuite cele mai bune ediții, cele mai riguroase sub aspectul exactității muzicologice. Acestea sînt și ele premise ale unei interpretări valoroase. Unul dintre susținătorii concursului, editura germană „Bärenreiter” oferă premianților asemenea exemplare de mare utilitate în contextul actual al vieții muzicale internaționale.

D.A.: De ce, oare, poate fi Mozart atît de necesar tînărului muzician?

F.L.: Intuiția muzicală a copiilor poate direcționa către interpretări revelatoare asupra adevărului muzicii lui Mozart.

D.A.: Exigențele muzicii sale sînt, în adevăr, speciale. Justețea redării textului muzical nu poate fi clătînată cu tumultul romantic al muzicii. Or, tocmai realizarea acestui echilibru guvernat cu înțelepciune și candoare, cu naturalețe și cu farmec, constituie - pe ansamblu - marea problemă a redării discursului muzical mozartian. Se spune că doar copiii și marile genii ale interpretării muzicale se pot apropia de muzica lui Mozart; iar aceasta fără complexe, fără idei preconcepute.



❖ ❖
Măiestrie și genialitate, „Salieri și Mozart”, aceasta a fost emblema sub care s-a desfășurat recenta ediție, cea de a VII-a, a festivalului clujean. Am mai putut urmări în aceste zile la Cluj, filmul lui Milos Forman, „Amadeus”, în versiune integrală și nu în cea comercială. Am avut, de asemenea, prilejul de a-l fi urmărit pe tînărul pianist Vlad Ifținca, discipol, întru Mozart, și nu numai, al pianistei și profesoarei Adriana Bera, un tînăr cu totul merituos, care a studiat, de asemenea, în anii trecuți, cu fermecătorul pianist Dmitrii Bașkirov, la Conservatorul „Regina Sofia” din Madrid. Au mai putut fi audiați, de asemenea, marii noștri muzicieni, flautistul Gavril Costea, oboistul Aurel Marc, Cvartetul Transilvan, Corul de fete al Liceului de muzică „Sigismund Toduță”, Corul de cameră „Cappella Transilvanica”, tînărul dirijor Gyorgy Vashegyi, de la Budapesta, o autoritate europeană în domeniul muzicii clasice-mului vienez.

Dumitru Avakian



PREPELEAC

de Constantin
Tolu

FOAMEA ROMÂNĂ

IANUARIE 1976. V.T. făcând tapaj pentru că în calitatea lui de șef superior vrea un WC al lui, personal. A căpătat mania asta. Și asta în cadrul ideologiei și dictaturii proletariului care vrea să împartă totul în mod egal și să se bucure tot în mod egal de toate bunurile și libertățile lor câștigate. Fără privilegii! Fără favoritisme! Ciudățenia e că cel mai mult gândul separării de ceilalți apare în comunitățile care au reușit, - teoretic măcar - să aibă, un timp, cu toții, același tratament și să se folosească în mod egal de toate cuceririle societății.

Aici, în egalitatea această impusă, apare ideea despărțirii de ceilalți și de obiceiurile și de „fizicul” lor; aici, dacă se poate spune așa, poate încolți ideea, - în capul unui „tovarăș”, - că el, de fapt, este un „trimis”, ori un zeuleț așa mai mic, dar zeu totuși, adică voind a avea, după atâta jegos colectivism, un closet al său și numai al său, de care să nu se mai atingă făptura nici unui alt proletar.

Acest individ cred că înnebunise, în sine sa. La WC-ul său personal, el mai vrea și o ușă capitonată, cu pluș roșu putred, neapărat, pe dinafară, ca să nu audă *dinăuntru* nimic cei din exterior ce ar trece pe-acolo din întâmplare. Nici, pardon, cum trage el, confortabil și nesătur, vreo...

A reușit, în cele din urmă, această „liberalizare” de ceilalți și dispărând nu în mult timp, așa avea să rămâie el în istorie, ca un mărunț *nero* sau *vespasian* al privației private imperiale.

un acut simț al ierarhiei din cauza stării lor de inferioritate, de cetățeni de mână a doua, dacă nu a treia, în Austro-Ungaria, înainte de a fi șerbi, pe scurt, fără nici un drept, în afara celui de a sluji fără de crâcnire, ca și cei de dincolo de munți, deși în alt mod și în alte condiții.

Starea de inferioritate, așadar, transmisă din generație în generație. Respectul lor față de impecabilul aparat administrativ chezaro-crăesc, aparat model ca represiunea feudală, în care ardelenii noștri de odinioară țineau musai să intre în el pentru a supraviețui, și intelectual, unii, și ca simplă poziție socială, alții, - de mâr-lani, ca veleități, nici măcar nefiind vorba, ei să borborosească acolo în *bisearicele* lor ne-unite mai întâi, apoi și unite, pre limba lor învățată mai mult cu vitele și cu oile de *tât* felul. Sigur, în afară de nevoia imperioasă de a ajunge sus între mândruțele de autorități ale drăguțului de împărat, p-ormă și ale celor sosisiți pă cai înainte de anul 1000, mai iuți, mai bine organizați, mai învățați cu legile spațiilor nemărginite și ale timpului, - acesta mai bine măsurat, după treburile gospodărești puse imediat în mișcare, - se născu și patriotismul. Laudă lor, stăpânilor de atunci, deși să nu reiasă de aici că... Mă rog. Nici un argument nu mai contează. Contează doar limba dintâi străveche, vorbită, existența veche, așezările vechi, și ele, deși modeste, behăiturile oilor noastre primordiale și ele, și grăind ca-n Biblie...

mai amintesc de autor. Nici de cea-laltă frază, frapantă: „...Ploaia torențială ca un enorm hohot de plâns.”



Decembrie 1997. La sfârșitul anului trecut, Regele Mihai al României a anunțat solemn la TV național, aproape cu un sughiț de plâns în glas, că „în clipa fatală” îi va urma ca moștenitoare a tronului mult prea dragălașa principesa Margareta a noastră. Moment impresionant. Dar, ...ce borboacă, regală... El, Regele, care este un om atât de plin de tact și de bun-simț și care ne cunoaște, fiindcă a trăit o parte din viață la noi, să uite că avem, bună, rea, o constituție republicană, totuși, orice ar fi, și să-și vestească în mod public, pe cel mai important canal de televiziune al țării, că, după încetarea sa din viață, presupusa urmașă numită ne va conduce țara, ca-n țara lui a fi sau a nu fi... O, ...dacă am fi noi o Danemarcă, ...măcar o Olandă... Mă bate gândul, ținând seama, iarăși, de firea atât de echilibrată a Regelui, că „borboacă” a fost făcută, poate, repet, poate, de energica și Distinsa Doamnă Ana de Bourbon, mai pripită, cum sunt femeile, pentru că, în toate, „il faut chercher la femme”, și care nu ne cunoaște deloc, dar deloc, nici logica noastră, nici măsura noastră pusă în definirea sau lămurirea lucrurilor.

Păcat. Să te precipiți în plină foamă a țării! Să nu aduci vorba despre sărăcia ei cumplită, pe unul din teritoriile mai bogate pe care s-a statornicit vreodată o democrație. Să nu pome-nești de ea, la finele de an amarât, de cantinele populare ale cetățenilor ne-

voiași, ale studenților, mult lărgite, de care, iarăși, nu știm să fi existat pe vreunul din pământurile mai rodnice ale globului pe care s-a instalat un guvern ales, cu legi și cu o constituție votate în bună regulă de toți și care, până una alta, funcționează...

Cum domnii Constantinescu ori Ciorbea ori ceilalți înalți dregători nu gustă din supele populare, stând și mâncând cu sărăcimea la masă, măcar Regele României, în loc să facă declarații abstracte, măcar El să fi sorbit cu polonicul din ciorba fierbinte a democrației noastre cu mortala ei tranziție așezându-se la prânz cu ea.

Majestate, foamea-i subiectul nostru de bază. Orice ar fi, oricum am întoarce-o, de ea, de baba aceasta imposibilă dăm...

Sunt un independent - cum zice Zița, *liber sint, de nimeni nu depand!* Sau, dacă situația se incurcă, să dăm cuvântul lui *Janalau*, eroul din *Țiganiada* noastră nemuritoare:

„...Să fie clar pentru toate țările lumii că țigănimăa nu optează pentru vreuna din «chiverniselile străine», ci ea, vrându-se originală, alege *mai din toate, ce-i mai bun și de folos și întorcând totul pă dos*”. Adică:

Stăpânirea lor nici monarhică să fie,

Nici orice fel de aristocrație,
Dar nici cu totul democratică.

Ci: demo-monarhicească
Să fie, și-așa să se numească...

(Din capitolul:
JOS CU SOBORUL MIȘEL
NOI SÎNTEM CU CUCAVEL!).

P.S. Aceasta nu înseamnă că suntem de acord cu țatisme activistice ale domnului Ion Iliescu.

Diaspora la plural de Paul Miron

Scrisoarea IX

Regensburg
duminică...

Onor. familia
Comis Alexandru Secară
Rotopânești

Dragii mei,

N-AM VIZITAT multe lucruri în Donauwörth pentru că eram prea obosit. Am plecat în grabă; ațipisem pe o bancă și, neauzind clopotul care chema pe călători să se imbarce, am visat că sînt acasă, la Rotopânești, în turnul bisericii. M-am trezit speriat și cu dor de casă.

Pe vapor m-am împrietenit cu un danez, inginer de mine, care m-a pof-tit să-i fac o vizită la Copenhaga. 'De ce nu?', m-am gândit, dat întâi să dau de tutorul meu rătăcitor. La vîr-sarea riului Lech în Dunăre, pe mal, am citit o piatră de hotar din anul 1545, pe care sta scris că „aici începe țara Bavariei”. Pe malul stîng a apărut

castelul Berchtoldsheim, mai departe, pe malul drept, castelul familiei von Pfalz-Neuburg. Aproape de Donau-moos timonierul navei noastre, a trecut cu mare pricepere printre numeroasele insule și insulițe ale fluviului. Peste tot ruine și relicvii, urmele stă-pînirii romane: la Pförring, o lupoaică de piatră hrănește pe Romulus și Remus, pe la Hienheim trece *Limes* - granița imperiului roman, un val de pămînt, care se întinde și pe țărmurile noastre pînă în Basarabia. După Wel-tenburg unde am admirat cea mai ve-che minăstire benedictină din Bava-ria, ctitorită în anul 775, valea se îngustează, apele Dunării clocotesc; trecem printre pereți de piatră înalți și întunecoși. Viltoarea înspumată se liniștește pînă la Kehlheim unde se var-să riul Altmühl și se termină canalul Dunăre-Main. La Oberndorf mi se po-vestește că aici a fost executat uciga-șul împăratului Philipp, contele Otto von Wittelsbach. Capul i-a fost rosto-golit în Dunăre iar trupul a rămas 9

ani neîngropat. Mișcat de toate aceste povestiri și istorii, mi se luminează ochii cînd ajung la Regensburg într-un oraș plin de frumusețe și armonie.

Am găsit o vameră după plac la hotelul „Goldnes Kreuz” - Crucea de aur - și am ieșit pe terasă să beau o bere. Acolo, o englezoaică bătrînă, cu obrazul brăzdat ca și coaja de stejar, mă întreabă ceva, eu nu pricep și deo-dată îmi pune în brațe un cățel lînos, care începe să mă lingă cu limba lui de gresie, lătrînd mereu spre halba mea gustoasă. Eram tare încurcat. Lu-me se uita la mine, eu suportam cu stoicism pe micul intrus. A venit un chelner cu un castronaș, i-a turnat dintr-o cană bere și spre mirarea tutu-ror oaspeților și mai puțin a mea, cățelul a început să linchească băutura rece și spumoasă.

S-a strîns poporul ca la urs. „Nu-l vinzi, domnu’?”, m-a întrebat un ce-tățean grăsului; „Dumneata ești de la circ? Bravo”, mă felicită un altul mai slăbuț. Apăru și un vardist: „Circu-lați!...” Se propti în fața mea spre necazul patrupedului care întonă un lătrat ascuțit. „Asta te costă o amendă pipărată, mein Herr!”, zise el aspru și mă privi cu blîndețe. „Nu e al meu, mi l-a dat, mi l-a pus cineva...” Am avut noroc: se întoarse englezoaica și mă eliberă de micul bețivan. O ceartă cumplită se porni: ea urla pe limba lui Shakespeare, vardistul mormăia în graiul local foarte pitoresc. Am plătit și m-am refugiat în port, privind apele

tulburi și repezi ale Dunării umflate de ploi.

Cum să dau de magistru? Ideea mi-a venit a doua zi, dimineața în pat. O să cer sprijinul ziarului local printr-un anunț.

Ca să mă liniștesc, am închiriat - pentru 3 florini dus și întors - o trăsură și am plecat la Walhalla, templul istoriei germane. Pe Dunăre în jos, peste Weichs și Donaustauf, pe o colină de 300 de picioare, descoperim impunătorul edificiu. Walhalla a fost concepută în stil doric afară și în stil ionic în interior de către arhitectul Klenze, după modelul Partenonului din Atena. Ea se ridică pe 3 terase una peste alta, pe care în partea de sud coboară rînduri de trepte pînă la Dunăre. Aco-perișul e de fier cu plăci de aramă. Înăuntru, pe socluri de piatră albă, numeroase busturi ale celebrităților din toate vremurile te salută. Am numărat 150. L-am întîlnit pe Goethe și pe Schiller, pe Frederic al doilea, pe Blücher și Schwarzenberg. Doar Luther lipsește. Lucrările s-au terminat la 18 octombrie 1842. Constructorii au fost criticați că, pentru a reda gloria germană, au ales stilul 'dezgolit' grecesc. Li s-a spus că puținele crengi de stejar stilizate pe coloane nu ajung să simbolizeze grandoarea teutonă. Se vede că entuziasmul ctitorului, regele Ludovic, nu a cuprins pe toată lumea de aici.

Al vostru, Enache.



CĂRȚI STRĂINE

prezentate de
**Andreea
Deciu**

Bibliografia unei teme de seminar

ÎN cunoscuta dar proasta tradiție a preluării entuziaste de nume sonore din cultura Occidentului, la prestigioasa Editură Institutul European a apărut anul trecut un studiu al lui Otto Rank despre dublu, inclus în același volum cu un eseu – al aceluiași autor – despre don Juan. Cum se știe, Otto Rank este un reprezentant de prim rang al psihanalizei, disciplină încă bine prizată la noi. Tema dublului, la rîndul ei, se bucură

afirm că literatul de profesie va căpăta altă deschidere asupra acestor autori după citirea schiței lui Rank. Se știe deja prea bine că fiecare dintre scriitorii citați de psihanalistul german a fost preocupat de tema dublului, iar deschiderea de perspectivă nu poate fi valabilă decît cel mult în cazul unui student de anul al doilea.

În următorul capitol aflăm că mai toți scriitorii care au fost atrași de tema dublului suferau de boli psihice. Recunoaștem, fără îndoială, în această deplasare de la text la eul biografic al autorului, hermeneutică psihanalistului, care scormonește subiectul gînditor pentru a înțelege enunțul gîndirii sale. Dar pentru un cititor modern, mefient față de această relație de tranzitivitate eu-text, enumerarea diverselor psihoze și maladii mentale care i-au tulburat pe Hoffmann, Jean Paul, Maupassant și Chamisso prezintă mai degrabă un interes anecdotic.

Mult mai interesant, prin natura informației pe care o prezintă, mi se pare al patrulea capitol al cărții, cel intitulat „Umbra, reprezentare a sufletului”, în care Otto Rank tratează tema dublului în folclor, în mituri, legende și eresuri. Aici psihanalistul își regăsește, într-o anumită măsură, forța teoretică și analitică, inspirat probabil de subtilitatea și spectaculosul vechilor superstiții legate de umbră și de dedublarea personalității. Citit cu atenție, acest capitol deschide într-adevăr, după părerea mea, orizontul de înțelegere a temei, pentru că o documentează foarte bine și în același timp sugerează măcar anumite problematizări teoretice. Abia în acest capitol dublul devine un subiect de reflecție, și nu un criteriu bibliografic. Din investigațiile lui Otto Rank rezultă existența unui corolar stabil al temei dublului: frica. Teama de umbră, superstiția legată de pierderea ei, persecutarea eului de către celălalt eu, modificările tragice suferite de individ în clipa separării sale de dublu, confuzia iscată de elementul dublurii (în cazul gemenilor, de pildă), toate acestea sînt repere clare în constituirea unui mit romantic, preluat pînă de curînd și în lumea modernă: mitul unității și coerenței identității. Nu întîmplător nebunia este definită, mult timp, ca scindare, ca rătăcire de sine; nebunul, pierzîndu-și controlul asupra sa, s-a pierdut pe sine, lăsîndu-se invadat de o ființă rea care îi seamănă, dar nu este autentică, dublul. Foarte interesant, această superstiție a identității genuine, pe care trebuie să o păstrăm cu strînsnicie, ferind-o prin adevărate rituale protectoare (e.g., într-un macabru joc de societate practicat în Germania, Austria și în fosta Iugoslavie, în noaptea de Crăciun se aprinde o lumină: cel a cărui, sau cea a cărei umbră nu se profilează clar pe perete trebuie să moară în acel an), există și astăzi. De curînd, Congresul american a pus în discuție chestiunea etică a clonării, iar președintele Clinton a declarat că va interzice experimentele și chiar cercetările în acest domeniu, dacă ele pun în pericol moral unicătatea ființei umane. La scurt timp după ce această declarație umanistă a fost televizată, am urmărit o întîlnire între oameni de știință, unii dintre ei chiar specialiști în etica științei, din care reieșea foarte clar că fenomenul clonării nu amenință chiar atît de direct pe cit se crede identitatea bine definită a individului. Dar important este că tema

dublului bîntuie încă imaginarul colectiv.

Și tocmai acesta este motivul pentru care mult mi-aș dori să citească o carte actuală, adresată mentalității moderne, despre dublu, nu un studiu interbelic construit în mare măsură din parafraze la texte literare ori antropologice și din incursiuni biografice. Mai interesant este eseuul lui Otto Rank despre don Juan, inspirat de opera Don Giovanni a lui Mozart. Pentru că se mișcă într-un spațiu restrîns, și anume un text muzical și mitul pe care îl reprezintă, psihanalistul devine mult mai speculativ, iar analiza sa are uneori o subtilitate remarcabilă.

Discursul intelectual al psihanalizei

O CARTE excepțională este *Inconștientul cerebral*, a lui Marcel Gauchet. Apărută în colecția *Mentor* a Editurii Univers Enciclopedic, o colecție condusă de Cornel Mihai Ionescu, al cărui nume e deja un garant intelectual însemnat, această carte oferă exact ce un studiu datînd de la 1932, precum cel al lui Otto Rank, nu poate să ofere: o analiză critică a formării discursului psihanalizei. Mai precis, Gauchet întreprinde o investigație a formării și legitimității conceptului de „inconștient” în cultura europeană, și mai ales în psihanaliză ca disciplină. Inevitabil, obiectivul acestui demers îl obligă pe istoric să analizeze felul în care a fost înțeleasă și definită nebunia, ca disociere a conștiinței de inconștient.

Marcel Gauchet porcede, așadar, la o relectură spectaculoasă a unor scheme clinice (cum le numește el) de abordare a diverselor tulburări nervoase stabilite în secolul XIX și la începutul secolului XX. Însă îl interesează în egală măsură originile filozofice ale inconștientului, preluarea, fie ea și polemică, a conceptului de subiect rațional (de la Descartes, de pildă) în definițiile psihanalitice și psihiatrice ale eului. Foucaultian în abordare, Gauchet recompune discursul intelectual care a lansat conceptul de inconștient descoperind punctele de intersecție ale altor discursuri intelectuale relevante, care au influențat într-un fel sau altul metodologia și protocolul de funcționare a psihanalizei. Astfel, pozitivismul scientist al sfîrșitului de secol XIX aduce o perspectivă raționalistă în cercetarea fenomenelor psihice, pe care încearcă să le reducă, prin analogii cu fiziologia de pildă, la un mecanism cit mai simplu și mai evident logic.

Acest studiu despre incon-

știentul cerebral este totodată o analiză a modificării statutului nevropatului, și implicit, a modificării înțelegerii identității. Există și la Gauchet o abordare a chestiunii dublului, din perspectivă istorică firește, pentru că *Inconștientul cerebral* este un proiect de istorie intelectuală, nu un tratat de psihanaliză. Spre deosebire de Otto Rank însă, care e foarte enunțativ, Gauchet explicitează tipul de raționament care lansează o anumită concepție despre dublu. Iată cum apare teoretizat dublul la psihofiziologul Griesinger: *eul* este, pentru Griesinger, definit ca abstracție, ca loc imaginar de întîlnire a unor senzații, gînduri și voințe, dintre care unele sînt asimilate iar altele respinse. *Eul*, deci, este un cîmp de luptă între anumite reprezentări conforme cu legile sale de funcționare, și altele care îi contrazic coerența și unitatea. Cele două funcțiuni, de asimilare și respingere, trebuie să fie simultane active, iar conflictul lor generează eul. De îndată ce acest cîmp de bătaie începe să fie dominat de una dintre funcțiuni apare nebunia, ca „pervertire a sentimentului de sine însuși”, în urma căreia se creează un fals eu, un *dublu*, se poate spune, care sfîrșește prin a-l elimina pe „adevărul” eu.

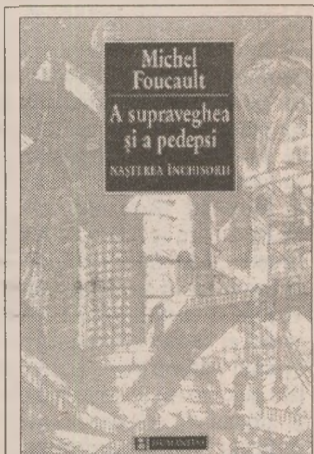
Cea mai interesantă, deși euristică, definiție a inconștientului, așa cum reiese ea din cartea lui Gauchet, este de „zonă a necunoscutului”, ale cărei dimensiuni sînt în permanentă modificare. Autorul chiar susține că există două tendințe contrare de a prognoza evoluția mentalului uman: fie de raționalizare treptată, deci de micșorare a inconștientului, fie de pierdere graduală a rațiunii și de absolutizare a inconștientului ca reflex, ca automatizare a gîndirii. Paradoxal, ambele tendințe par plauzibile a deveni realitate, dacă e să judecăm după evoluția paradigmei științifice: pe de o parte lumea devine din ce în ce mai sofisticată și mai controlată de minte, pe de altă parte tocmai această sofisticată mașinărie în care trăim ne obligă indirect să reacționăm numai prin reflexe, nu prin rațiune activă. Gauchet însă precizează clar că studiul lui, de altfel destul de recent, nu e terminat, pentru că discursul intelectual al abordărilor fenomenelor psihice este încă un teren mișcător. Pacat că această carte fascinantă, o subtilă critică a ideilor, e scrisă în cea mai nesuferită tradiție stilistică franțuzească, incilcit și adesea confuz. Misia traducătorului a fost cu siguranță dificilă, și e un mare avantaj că acesta este profesorul Vasile Tonoiu.

Eul și ceilalți

UNUL dintre proiectele culturale demne de toată lauda mi se pare a fi introducerea lui Michel Foucault în circuitul cultural românesc. Cele mai importante cărți ale acestui fundamental gînditor al secolului au fost deja traduse, mai mult sau mai puțin bine, la diverse edituri din țară, și chiar dacă e limpede că există o oarecare inerție intelectuală în perceperea lui Foucault (prea repede, suspect de repede și de acru, i s-au descoperit la noi dezavantajele acestei macrocritici culturale și de idei practicate de teoreticianul francez), avem măcar avantajul de a-l putea citi.

A *supraveghea și a pedepsi*. *Nașterea închisorii*, volum apărut în traducerea lui Bogdan Ghiu, deja consacrat ca tîlmaci al lui Foucault în limba română, este

unul dintre cele mai complicate studii ale autorului, așa cum ne previne și Sorin Antohi în prefața sa. Construind o adevărată monografie a puterii, Foucault folosește drept pretext închisoarea, ca spațiu istoric dar și simbolic cultural, de manipulare și constituire a eului prin convențiile ideologice și sociale ale celorlalți, de fapt ale unei matrici supraindividuale care determină subiectul uman. Foucault a fost acuzat de marxism pentru că acordă atît de puțin credit agentului uman, transformîndu-l în teren de manevră a istoriei în sens larg. Pentru Foucault puterea este mai mult decît convenție de autoritate consimțită la un moment dat de indivizi; ea reprezintă un soi de principiu abstract de coeziune socială și de reper în definirea unei individualități chiar. Este infuzată în modul nostru de a trăi, e un criteriu implicit de existență și de comportament. Sorin Antohi rezumă și explică remarcabil de clar și de bine articulat demersul foucaultian asupra puterii, așa că nu voi intra în amănunte teoretice ce pot fi lesne găsite în prefața volumului. Voi da însă un exemplu de funcționare a conceptului foucaultian de putere, care mi se pare foarte ilustrativ: dobîndirea scrisului, ca activitate practică, chiar fizică. Foucault descrie felul în care corpul copilului este manevrat fizic pentru ca acesta să ajungă să scrie: poziția capului, a miinilor, a picioarelor, postura, amplasarea în spațiu față de o sursă de lumină, toate acestea sînt riguros stabilite de un ceremonial de putere, care prescrie în detaliu un anumit comporta-



Michel Foucault - *A supraveghea și a pedepsi*. *Nașterea închisorii*, traducere din franceză și note de Bogdan Ghiu, control științific al traducerii Marius Ioan, prefață de Sorin Antohi, Editura Humanitas 1997, 445 pagini, preț nementionat.

ment-rețetă, anulîndu-ți participarea intențională și personală.

Cel mai impresionant capitol din acest volum, pentru cultura română, mi se pare a fi cel despre Panoptism. Preluînd conceptul de panoptism de la J. Bentham, Foucault analizează puterea (concentraționară, dar prin extensie puterea în general) definind-o simbolic ca privire atîntită permanent asupra insului, care, conștient fiind de acest *ochi* supraveghetor, își cenzurează singur identitatea. Teoria panoptismului este, se vede limpede, foarte adecvată pentru un eventual studiu al cenzurii și autocenzurii în cultura română. Iată un mod, dintre multe altele posibile, de a prelua și folosi inteligent critica foucaultiană, în loc s-o cîrtim cu scepticismul marginalului incult.



Marcel Gauchet - *Inconștientul cerebral*, traducere de Vasile Tonoiu, Editura Univers Enciclopedic 1997. 148 pagini, preț nementionat.



Julio CORTÁZAR

Povești pe care mi le

mează o noapte cu o poveste erotică sau sportivă; am multă imaginație fără îndoială deși asta se vede doar înainte de a adormi însă un repertoriu neașteptat de variat și de bogat mă uimește continuu. Dilia, de exemplu, de ce trebuia să apară Dilia în povestea asta, tocmai în povestea asta, când Dilia nu era o femeie care să se preteze la o asemenea întâmplare; de ce Dilia.

Dar m-am hotărât de mult să nu mă mai întreb de ce Dilia sau Transsiberianul sau Mohammad Ali sau oricare dintr-un scenariu în care se

ivesc poveștile pe care mi le spun singur. Dacă îmi amintesc de Dilia în clipa asta, care deja nu mai face parte din poveste, e și din pricina altor lucruri care și ele existau, dar acum nu se mai regăsesc în poveste, și care mă obligă să fac ceea ce n-aș fi dorit și nici n-aș fi putut să fac cu poveștile pe care mi le spun singur. În respectiva poveste (singur în pat, Niágara avea să se întoarcă la opt dimineața de la spital) era un peisaj și un drum de munte care îmi dădeau fiori, care mă obligau să conduc cu atenție, farurile măturând posibilele obstacole vizuale din fiecare curbă, singur la miezul nopții în acel camion enorm, greu de condus pe un drum abrupt. Să fii șofer de camion mi s-a părut întotdeauna ceva de invidiat fiindcă îmi imaginez asta ca una dintre cele mai simple forme de libertate, să mergi dintr-un loc într-altul cu un camion care e casă cu saltea ca să-ți petreci noaptea pe un drum mărginit de copaci, lampă de citit și cutii de conserve și bere, tranzistor ca să asculti jazz într-o liniște desăvârșită și apoi mai e acea senzație de a te simți ignorat de restul lumii, nimeni nu știe dacă ai luat-o pe drumul ăsta și nu pe altul, atâtea posibilități și sate și aventuri trecătoare, inclusiv atacuri și accidente în care deții mereu cel mai important rol, așa cum i se cuvine unui Walter Mitty.

M-am întrebat uneori de ce șofer de camion și nu pilot de avion sau căpitan de transatlantic, știind totodată că asta corespunde laturii mele simple și reale pe care trebuie s-o ascund din ce în ce mai mult ziua, să fii șofer de camion înseamnă să stai de vorbă cu șoferii de camion, să te învârti pe unde sunt ei, deci atunci când îmi spun o poveste despre libertate cel mai ades o încep în acest camion ce traversează pampasul ori un peisaj imaginar, ca cel de acum, Anzii sau Munții Stâncoși, în orice caz în noaptea aceea urcam un drum greu când am zărit delicata siluetă a Dilie la poalele stâncilor smulse violent din neant de lumina farurilor, pereți violacei care micșorau și îndepărtau și mai mult imaginea Dilie gesticulând asemeni celor care cer ajutor după atâtea drum făcut cu rucsacul în spate.

Dacă adesea mi-am spus povești în care eram șofer de camion nu trebuia neapărat să întâlnesc femei făcând autostop, așa cum făcea Dilia, deși aranjam lucrurile astfel încât fantezia să-mi fie satisfăcută iar noaptea, camionul și singurătatea să devină perfecte accesorii ale unei fericiri de sfârșit de etapă. Uneori nu, era câteodată doar o avalanșă de care scăpam, nici eu nu știu cum, sau frânele care mă lăsau la coborâre până ce totul se sfârșea într-un

iureș de viziuni schimbătoare care mă obligau să deschid ochii și să refuz să merg mai departe să caut visul sau mijlocul zvelt al Niágarei respirând ușurat că am scăpat de ceea ce putea fi mai rău. Când povestea aducea o femeie pe șosea, acea femeie era întotdeauna o necunoscută, capriciile poveștilor opțând pentru o roșcată sau o mulatră, văzute peșemne într-un film sau într-o fotografie de revistă și uitate în timpul zilei până ce povestea mi le readucea fără ca eu să le recunosc. S-o văd așa dar pe Dilia a fost mai mult decât o surpriză, aproape scandalos căci Dilia n-avea ce căuta pe drumul acela, stricând oarecum povestea cu gestul ei rugător și amenințător totodată. Dilia și Alfonso sunt prieteni pe care eu și Niágara îi întâlnim din când în când; ei trăiesc într-o lume diferită dar o fidelitate din vremea studenției ne apropie, subiecte și gusturi comune, câteodată o cină la ei sau la noi, urmărindu-le de departe viața de familie cu un bebeluș și destui bani. Ce naiba căuta Dilia acolo când în poveste putea fi orice fată imaginară dar nu Dilia, căci dacă era ceva clar în poveste, era faptul că de astă dată urma să întâlnesc o fată pe drum și de aici câteva din acele lucruri care se pot ivi când treci de munți și faci un popas după tensiunea de pe parcurs; totul atât de clar de la prima imagine, cina cu alți șoferi de camion în crâșma din sat înainte de a intra în munți, o poveste deloc originală dar plăcută întotdeauna, fiind atâtea variante și necunoscute, dar acum necunoscuta era altfel, era Dilia și ea nu-și avea rostul pe acel drum, în curbă.

DACĂ Niágara ar fi fost poate aici, murmurând și respirând ușor în somn, n-aș fi luat-o probabil pe Dilia cu mine, ar fi dispărut, și ea și camionul și povestea, deschizând pur și simplu ochii și spunându-i Niágarei: „Ce ciudat, era cât pe ce să mă culc cu o femeie și era Dilia“ iar Niágara ar fi deschis ochii, m-ar fi sărutat pe obraji, luându-mă peste picior, dând vina pe Freud sau întrebându-mă dacă am dorit-o vreodată pe Dilia ca să-i pot spune nici în ruptul capului și atunci iarăși Freud sau ceva în genul ăsta. Simțindu-mă însă atât de singur în poveste, singur cum eram de fapt, un șofer de camion traversând munții la miezul nopții, n-am putut să merg mai departe: am frânat ușor, am deschis portiera și am lăsat-o să urce pe Dilia care abia a șoptit un „mulțumesc“ între oboseală și somn și s-a întins pe scaun, cu geanta de voiaj la picioare.

Regulile jocului se respectă de la început în poveștile pe care mi le spun singur. Dilia era Dilia, dar în poveste eu eram pur și simplu un șofer de camion pentru Dilia, nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap s-o întreb ce căuta acolo în plină noapte sau să-i spun pe nume. În poveste era extraordinar faptul că fata asta putea fi Dilia, cu părul ei blond și lins, cu ochii de culoare deschisă și cu picioarele evocându-le aproape convențional pe cele ale unei iepe, prea lungi pentru statura ei; mai mult, povestea o trata ca pe oricare altă fată, fără nume ori legături anterioare, o perfectă întâlnire datorată hazardului. Am schimbat două, trei vorbe, i-am dat o țigară și mi-am aprins și eu una, am început să coborâm coasta așa cum trebuie s-o coboare un camion de tonaj, în timp ce Dilia se întindea și mai mult, fumând și lăsându-se pradă unei toropeli care o elibera de atâtea ore de mers și poate de teamă în munți.

Mă gândeam că avea să adoarmă îndată, era plăcut să mi-o închipui așa, până jos în vale, credeam că trebuia poate s-o invit în partea din spate a cabinei, să se întindă pe un pat adevărat, dar nu putusem să fac asta niciodată într-o poveste fiindcă oricare dintre fete mi-ar fi aruncat acea privire, între amărăciune și disperare, ghicind intențiile imediate și căutând aproape întotdeauna portiera, fuga necesară. În povești, ca și în presupusa realitate a oricărui șofer de camion lucrurile nu se puteau petrece așa, trebuia să vorbim, să fumăm, să ne împrietenim, să obținem astfel acceptarea aproape tăcută a popasului într-o pădure sau într-un refugiu, consimțământul a ceea ce urma apoi, ceva care nu mai era nici supărare, nici furie: să împarti pur și simplu ceea ce fusese deja împărțit în discuții, țigări și prima sticlă de bere dată pe gât între două viraje.

Și atunci am lăsat-o să doarmă, povestea continua așa cum îmi plăcuse întotdeauna în poveștile pe care mi le spuneam, descrierea minuțioasă a fiecărui lucru și a fiecărui act, film cu încetinitorul, creând bucuria care pune treptat stăpânire pe trup și pe cuvinte și pe tăceri. Mă mai întrebam încă de ce Dilia în noaptea aceea dar aproape îndată am încetat să mă mai întreb, mi se părea atât de normal ca Dilia să fie acolo, adormită, lângă mine, acceptând la răstimpuri o nouă țigară sau șoptind o explicație, de ce acolo, tocmai în munți, încât povestea se țesea abil printre căscături și frânturi de fraze; nimic n-ar fi putut explica prezența Dilie acolo, pe acel drum pierdut în miez de noapte. La un moment dat a încetat să mai vorbească și m-a privit cu acel zâmbet de fată care își cântărește partenerul, după cum zice Alfonso, și eu i-am spus numele meu de șofer de camion, Oscar întotdeauna, în toate poveștile, iar ea a zis Dilia și a adăugat ca de obicei că era un nume idiot pe care îl datora unei mătuși, mare amatoare de romane roz și m-am gândit, incredibil, nu mă recunoaște, eu eram Oscar în poveste iar ea nu mă recunoștea.

Și urmează apoi tot ceea ce îmi spun poveștile dar eu nu pot povesti întocmai, doar fragmente neclare, frânturi poate false, lanterna luminând măsuta pliantă din fundul cabinei camionului oprit între copacii unui refugiu, sfârșitul ochiurilor în tigaie, după brânză și desert Dilia privindu-mă de parcă ar fi vrut să spună ceva și hotărându-se să nu zică nimic fiindcă nu era nevoie să explice ceva pentru a coborî din camion și a dispărea după copaci, eu înlesnindu-i totul cu cafeaua deja pregătită și chiar cu o cescuță de rachiu, ochii Dilie care se închideau între înghițituri și cuvinte, felul meu neglijent de a muta lampa pe scaunul de lângă saltea, aducând o pătură în caz că avea să se răcească mai târziu, spunându-i că urma să închid bine portierele fiindcă nu se știe niciodată, în tinuturile astea pustii iar ea, plecându-și privirea, șoptind doar n-o să dormi acolo pe scaune, ar fi o tâmpenie, iar eu întorcându-i spatele ca să nu-mi vadă fața pe care se putea citi o vagă uimire, cuvintele rostite de Dilia, deși firește, mereu se întâmpla așa, într-un fel sau altul; micuța indiană voia poate să doarmă pe jos sau țigana se refugia în cabină și trebuia s-o iau de talie și s-o duc înăuntru, s-o pun în pat chiar dacă plângea sau se zbatea, dar Dilia nu, Dilia trecând încet de la masă la pat, căutând deja cu o mână fermoarul blugilor, gesturi pe care le puteam

IMI SPUN povești când dorm singur, când patul pare mai mare decât e și mai înghețat, dar mi le spun și când Niágara e lângă mine și adoarme, murmurând satisfăcută, de parcă și-ar spune și ea o poveste. Adesea aș vrea s-o trezesc ca să-i cunosc povestea (numai că ea murmură deja în somn și asta nu mai e nicidecum o poveste), dar Niágara vine întotdeauna atât de obosită de la lucru încât n-ar fi nici drept, nici frumos din partea mea s-o trezesc când tocmai a adormit și pare copleșită de vise, pierdută în melcișorul ei parfumat și șoptitor, așa încât o las să doarmă și îmi spun singur povești, ca atunci când ea lucrează de noapte și eu dorm singur în patul devenit dintr-o dată enorm.

Poveștile pe care mi le spun singur sunt de toate felurile și aproape întotdeauna eu am rolul principal, un fel de Walter Mitty din Buenos Aires, imaginându-se în situații ciudate sau stupide ori de un intens dramatism, prea elaborat pentru ca cel ce urmărește povestea să savureze melodrama, prostul gust sau umorul pe care, în mod deliberat, le folosește povestitorul. Cum Walter Mitty își are și latura sa Jekyll și Hyde, firește că literatura anglo-saxonă a făcut ravagii în subconștientul lui și poveștile îi sunt aproape întotdeauna livrestii și croite după un tipar imaginar. Numai gândul că aș putea scrie poveștile pe care mi le spun singur înainte de a adormi mi se pare de neconceput dimineața căci fiecare trebuie să-și aibă micile lui secrete, tăcutele nebunii, lucruri de care alții ar profita din plin. Și mai e și superstiția, întotdeauna mi-am zis că dacă aș scrie vreuna din poveștile pe care mi le spun singur, aceea ar fi ultima dintr-un motiv care îmi scapă, dar care ține probabil de pedeapsa încălcării unei reguli; și atunci nu, imposibil să mă închipui așteptând să adorm lângă Niágara sau singur fără să-mi pot spune o poveste ci numărând în prostie oi sau și mai rău, amintindu-mi întâmplările cotidiene, din care nu prea aveam ce-mi aminti.

Totul depinde de inspirație fiindcă niciodată nu m-am gândit la o poveste anume; sting sau stingem lumina și pătrund în acest tărâm secund, superb și întunecat, de dincolo de pleoape, și povestea e aici, mereu aproape, un început incitant de poveste, poate fi o stradă pustie sau o mașină care vine de foarte departe sau fața lui Marcelo Macías când află că l-au avansat, fapt de neconceput până atunci, ținând cont de incompetența lui, ori pur și simplu un cuvânt sau un sunet care se repetă de cinci, de zece ori și din care se ivește o primă imagine de poveste. Mă surprinde uneori că după un episod pe care l-aș putea considera birocratic ur-

spun singur

vedea în poveste deși eram cu spatele, intram în cabină pentru a-i da timp, pentru a-mi spune că da, încă o dată totul avea să fie așa cum trebuia, o secvență neîntreruptă și parfumată, lentă trecere de la silueta nemișcată în farurile virajului montan până la Dilia de acum, aproape invizibilă sub păturile de lână și atunci întreruperea din totdeauna, să stingi lampa pentru a mai rămâne doar negura difuză a nopții, prin geamul din spate și, la răstimpuri, tipătul vreunei păsări apropiate.

DE ASTĂ DATĂ povestea dură mult pentru că nici eu, nici Dilia nu voiam să se termine; sunt povești pe care eu aș vrea să le prelungesc dar nici tânăra japoneză, nici turistă norvegiană, glaciale și condescendentă, nu-mi dau voie și, deși eu decid în poveste, vine o vreme când nu mai am forță și nici chef să fac să dureze ceva ce, după plăcere, începe să alunece în banal, atunci când ar trebui inventate alternative ori neașteptate incidente pentru ca povestea să trăiască, în loc să mă poarte în vis cu un ultim sărut distrat sau o urmă de geamăt, aproape inutil. Dar Dilia nu voia ca povestea să ia sfârșit, de la primul gest când m-am strecurat lângă ea și spre surprinderea mea am simțit-o căutându-mă, de la prima mângâiere am știut că povestea abia începea și că urma să fie la fel de lungă ca noaptea în care îmi spuneam povestea. Doar că acum n-a mai rămas decât asta, cuvinte vorbind despre poveste, cuvinte precum: chibrituri, gemete, țigări, răsete, rugăminti și cereri, cafea în zori și un somn cu ape tulburi, cu reveniri și abandonuri dezinvolve, cu o primă și timidă rază de soare mângâindu-i, prin geam, spatele Diliei întinsă peste mine și orbindu-mă în timp ce o străngeam pentru a o mai simți deschizându-se încă o dată printre gemete și mângâieri.

Povestea se termină aici, fără despărțiri convenționale în primul sat apărut în cale, parcă inevitabil; am trecut din poveste în vis simțind doar greutatea trupului Diliei peste al meu, adormind după o ultimă șoaptă: când m-am trezit Niăgara îmi vorbea despre micul dejun și despre o întâlnire pe care o aveam în cursul după-amiezii. Știu că era cât pe ce să-i povestesc și că ceva m-a oprit, ceva ce era poate încă mâna Diliei care mă reținea în noapte și îmi interzicea cuvinte care ar fi pângărit totul. Da, dormisem foarte bine; firește, la ora șase urma să ne întâlnim în colțul pieței ca să mergem la familia Marini.

Am aflat apoi de la Alfonso că mama Diliei era foarte bolnavă și că Dilia plecase la ea, în Necochea; Alfonso trebuia să se ocupe de bebelușul care îi dădea mult de furcă, era bine să-i vizităm la întoarcerea Diliei. Bolnavă muri peste câteva zile și Dilia nu vru să vadă pe nimeni vreo două luni; ne-am dus în fine la ei la cină cu coniac și o jucărie pentru copil și totul era în regulă de acum, Dilia pregătind rața cu portocale iar Alfonso instalând masa pentru canastă. Cina fu agreabilă, cum era de așteptat, fiindcă Alfonso și Dilia sunt oameni care știu să trăiască; s-au abordat chestiuni delicate, epuizându-se rapid subiectul cu mama Diliei și apoi fu ca și cum ai trage ușor o cortină spre a reveni la prezentul imediat, la jocurile noastre dintotdeauna, la cheile și codurile umorului prin care seara devenea atât de plăcută. Era deja târziu când Dilia făcu o aluzie la un voiaj în San Juan, la nevoia de a uita ultimele

zile ale mamei și problemele cu acele rude care complicau mereu totul. Mi s-a părut că vorbea pentru Alfonso, deși Alfonso părea să știe deja întâmplarea căci ne zâmbea amabil, în timp ce ne turna un alt coniac; mașina care se stricase pe drumul de munte, noaptea pusă și nesfârșită așteptare pe marginea șoselei unde fiecare pasăre nocturnă reprezenta o amenințare, inevitabila revenire a fantasmelor din copilărie, luminile unui camion, teama că și șoferul camionului s-ar fi putut speria, trecând mai departe, farurile orbind-o și ținându-o de peretele stâncos și atunci minunatul scrâșnet al frânelor, cabina caldă, coborârea și dialogurile abia necesare, dar care o ajutau să se simtă mai bine.

- A rămas traumatizată, zise Alfonso. Mi-ai mai povestit asta, draga mea, aflu de fiecare dată tot mai multe detalii despre salvarea ta și despre sfântul tău în salopetă, scăpându-te de ticălosul dragon nocturn.

- Nu-i ușor să uiți asta, spuse Dilia, e ceva care revine continuu, nu știu de ce.

Poate că ea nu știa, Dilia nu știa de ce, dar eu știam, a trebuit să dau peste cap coniacul și să-mi mai torn unul, în timp ce Alfonso ridica din sprâncene, surprins de bruscetea pe care nu mi-o cunoștea. Glumele lui erau mai mult decât previzibile, aștepta ca Dilia să-și termine o dată povestirea; știa pe de rost prima parte dar exista desigur încă una, era atât de evident, atât de camion în noapte, atât de tot ce este atât în viața asta.

M-AM DUS la baie și am stat acolo un timp, încercând să nu mă privesc în oglindă, să nu descopăr cumva ceea ce fusesem în timp ce-mi spuneam povestea și ceea ce resimțeam din nou, de astă dată aici, în seara aceasta, acel ceva ce pune încet stăpânire pe trupul meu, ceva de neconceput de-a lungul atâtor ani petrecuți cu Dilia și Alfonso, două cupluri, prieteni de petreceri și filme și pupături pe obraz. Acum eram celălalt și era Dilia apoi, din nou dorința, de partea aceasta însă, vocea Diliei ajungând la mine din salon, râsul Diliei și al Niăgarei bătându-și joc de Alfonso și de gelozia lui stereotipă. Era târziu deja, am mai băut coniac și ne-am făcut o ultimă cafea; de sus se auzi plânsetul bebelușului și Dilia urcă în grabă scările, îl aduse în brațe, s-a udat tot purcelușul, o să-l schimb în baie și Alfonso încântat fiindcă așa mai putea discuta o jumătate de oră cu Niăgara șansele pe care le avea Vilas în fața lui Borg, încă un coniac fato, în fine, ne-am amețit cu toții.

Eu însă nu, m-am dus în baie ca s-o regăsesc pe Dilia care își așezase băiețelul pe o măsuță și căuta lucrătoare într-un dulap. Și era ca și cum ea știa când i-am spus Dilia, eu cunosc și partea a doua, când i-am spus că știu că asta e cu neputință, dar vezi bine, știu ce s-a întâmplat și Dilia mi-a întors spatele, începând să-și dezbrace copilul, aplecându-se nu doar pentru a-i scoate scutecele ci parcă copleșită brusc de o povară de care trebuia să se elibereze, de care se elibera deja întorcându-se, privindu-mă în ochi și zâmbindu-mi, da, e adevărat, e o tâmpenie și n-are nici o importanță, dar așa e, m-am culcat cu șoferul de pe camion, spune-i-o lui Alfonso dacă vrei, oricum el este deja convins într-un fel, n-o crede dar este atât de sigur.

Așa era, dar eu n-avem să spun nimic și nici ea n-avea să înțeleagă de ce

Misoginism și iubire la Søren Kirkegaard

STILUL decontractat și ironic al lui Kirkegaard din *Banchetul* (traducere de Kjeld Jensen și Elena Dan la Editura Universal Dalsi, 1997) te poate face să uiți de problemele pe care el le tulbură minuțios. Prima și cea mai importantă întrebare care apare la lectură este, totuși: profesează, au ba, filosoful danez o formă relativ pretențioasă de misoginism? Se poate îndoi cineva de existența unei atari aversiuni când, prin intermediul personajelor sale (care sunt apelate cu pseudonime ale autorului), citim tirade pe tema „ce trist să fii femeie”? Se poate. Dacă nu rămânem strict la litera textului.

Să remarcăm că volumul se numește *Banchetul*: cei cinci bărbați se întrunesc și statuează condițiile ideale pentru desfășurarea unui banchet. Să nu fie admise femei, cad ei de acord, printre altele. Însă pe întreaga durată a serii festive se va vorbi despre feminitate, ceea ce, evident, constituie o zellemea la adresa discursurilor manifeste ale participanților. De altfel, aceștia se contrazic între ei pe măsură ce iau cuvântul: nimic esențial din ce a rostit precedentul orator nu mai e valabil pentru următorul. Ultimul la rând, Johan Seducătorul, același admirator cinic al femeii sub acoperirea căruia Kirkegaard scrisese *Jurnalul seducătorului* (apărut și acesta în românește, tot anul trecut, la Ed. Mașina de scris - Universal Dalsi), își va deplânge amar preopinienții pentru frustrările lor. Iar scena din finalul volumului, de dulce armonie conjugală, e o concluzie în răspăr cu tot ce întreprinseseră metodic eroii noștri.

Greu de văzut un ironist atât de fin precum Kirkegaard rezistând tentației de a se autoironiza! Miza o reprezintă explorarea unei mentalități pe care nu întârzie să și-o asume, sub variate fețe. Însă cu cât se înmulțesc în jurul acesteia „voci-le” care o susțin, cu atât el se detașează. Cu tot atât și-o recunoaște mai puțin. Ceea ce se poate concepe la fel din diverse unghiuri nu poate fi adevărul deplin, ci doar aparența lui. Există o singură cale de acces și aceea nu va rămâne la alegerea oricui. Ci doar la a celui care a trecut de nivelul soluțiilor prea sigure. Probându-le, consumându-le. Epuizându-le.

Exorcizare, desigur; dar nu extirpare. Problemă - da; răspunsul - poate. Acesta stă undeva, în ambivalența față de femeie. Kirkegaard nu neagă nici unul dintre polii aver-

imi spunea toate astea, de ce tocmai mie care n-o întrebam nimic dar îi spusese acel ceva pe care ea nu-l putea înțelege, din partea aceasta a poveștii. Mi-am simțit ochii asemeni degetelor ce coborau pe gura ei, pe gâtul ei, căutându-i sânii pe care bluza neagră îi desena ca și mâinile mele care îi desenaseră în toată noaptea aceea, în toată povestea aceea. Dorința era un salt nestăpânit, un drept absolut de a mă apropia și a-i căuta sânii sub bluză și a-i dărui o primă îmbrățișare. Am văzut-o întorcându-se, aplecându-se din nou, ușurată de astă dată, eliberată de tăceri; a îndepărtat repede scutecele, mirosul bebelușului care își făcuse



siune-iubire, ci mai degrabă crede în binaritatea lor, oscilând de la primul la cel de-al doilea.

Există un traseu de parcurs în acest scop. Primul dintre oratori, denumit Tânărul, nu are nici o experiență într-ale dragostei, ceea ce-l descalifică automat pe podiumul avizaților. Cu toate acestea, el își va întemeia opiniile, paradoxal, tocmai prin explicită referire la lacuna respectivă. Bătălia-i de la început pierdută, iar pierderea va fi sancționată prompt. Discursului existențial îi va urma, într-o detensionare progresivă, un altul cu o tușă prețios-morală, apoi o poziție oarecum pragmatică, după care o alta numai frivol pragmatică (privitoare la modă) și, în fine, o colecție de observații erotic-sentimentale.

Cu acestea cercul se închide: ceea ce constituia inițial necunoaștere agresivă devine gradual legătură consfințită de Eros - care, deși discutabilă în imparitățile ei, anulează premisele întrunirii.

„Cine sunt eu?” se întreabă, într-un sfârșit, asesorul cel căsătorit, al șaselea personaj masculin, cel care trage învățămintele poveștii. „Sunt pura devenire”, își răspunde, confirmând tranzitivitatea pozițiilor anterioare. „Sunt ca liniuța care separă adunarea de total”. Ori, am spune noi, ca inima necoruptă de extreme a ambivalenței - lucida împăcare.

Dorin-Liviu Bîțfoi

nevoile a ajuns până la mine o dată cu șaptele Diliei care îl liniștea ca să nu plângă, i-am văzut mâinile căutând scutecele și așezându-l între piciorușele ridicate ale bebelușului, mâinile spălând bebelușul în loc să vină spre mine așa cum veniseră în întunericul celui camion pe care îl folosise de atâtea ori în poveștile pe care mi le spun singur.

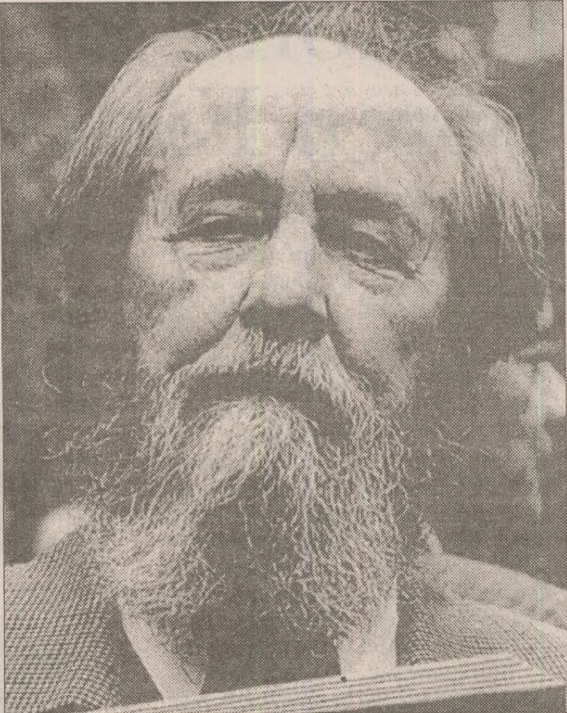
**Traducere de
Luminița Voina-Răuț**

Din volumul de proze scurte *Cât de mult o iubim pe Glenda*, în curs de apariție la Editura ALL

Viața în trei

◆ În Franța, interesul pentru scriitorul german Franz Hessel (1880-1941) este strâns legat de filmul mitic al lui Truffaut, *Jules și Jim*, din 1962. Filmul este adaptarea unui scurt roman autobiografic, publicat în 1953 de un debutant de 74 de ani, estetul diletant Henri-Pierre Roché (1879-1959): Jim (Roché) și Jules (Hessel) iubesc „pînă la capăt” aceeași femeie, Kathe (Helen Hessel, 1886-1982) care-i iubește pe amîndoi, fără ca prietenia lor să sufere din această pricină. Fiecare dintre cei trei își ține propriul jurnal și le comentează pe cele ale celorlalți. Dintre ei, doar Franz Hessel e scriitor cu volume publicate (romanele *Romanța pariziană*, 1918 și *Îndrăgostiții și greșelile lor*, 1922). După moartea lui Hessel în lagăr s-a găsit un roman neterminat, publicat în Germania de abia în 1987, *Bătrînul*, și el autobiografic, în care reapar ca personaje Roché și Helen. Sub titlul *Ultima călătorie*, Alter Mann a apărut de curînd în traducere la Gallimard. Pentru ca povestea acestui neobișnuit triumf amoros să fie completă, jurnalele Helenei Hessel și a lui Henri-Pierre Roché din anii 1920-21 au fost și ele publicate în Franța.

Premiul Soljenițin



◆ Aleksandr Soljenițin a anunțat înființarea unui premiu literar ce-i poartă numele și care va fi atribuit anual unui scriitor rus. Deocamdată, din juriul de șase persoane au fost precizate doar două: autorul *Arhi-*

pelagului Gulag și soția sa. Premiul Soljenițin, ce va fi decernat pentru prima oară în luna martie, e în valoare de 25.000 de dolari, bani proveniți din drepturile de autor ale celui mai cunoscut disident rus.

Omul și animalul

◆ Mary Midley, autoarea unei lucrări ce a stîrnit vii discuții în lumea științifică, dar și interesul publicului larg, *Omul și animalul: rădăcinile naturii umane* (Ed. Routledge, Londra), a scos recent o nouă ediție, revăzută, cu scopul „de a aduce aer proaspăt polemicilor despre genetică în comportamentul uman. Ea sondează cu inteligență apele tulburi ale sociobiologiei, situînd dezbateră în perspectivă filosofică” - notează „New Scientist”.

Vigny și Artele

◆ Alfred de Vigny primea în fiecare miercuri. În salonul său de pe Rue des Ecuries-d'Artois, unde se servea ceai englezesc cu biscuiți și uneori se dansa, veneau pictori consacrați, muzicieni, poeți, prozatori, critici literari. Într-un *Album amicorum*, dăruit soției sale Lydia, figurează cu versuri, aforisme și desene toată floarea cea vestită a epocii: Dumas, Hugo, Lamartine, Sainte-Beuve, Musset, Chateaubriand, Liszt, Delacroix, Berlioz... Poetul care visa gloria militară și vedea în om „o trecătoare și sublimă marionetă” era și colecționar de artă, amestecînd fără complexe gustul lui pentru arhaic cu modernitatea. O expoziție intitulată *Alfred de Vigny și Artele*, deschisă la Paris pînă în martie, reunește 150 de tablouri



ce-i ilustrează gustul. În imagine - portretul lui Vigny pictat de F.J. Kinson.

Fieca Sylviei Plath

◆ Frieda Hughes avea doi ani cînd mama ei, Sylvia Plath, s-a sinucis. A fost crescută de tată, poetul Ted Hughes, și imaginea despre celebră și nefericită mamă i-a fost inculcată de două tabere opuse: pe de o parte, foștii prieteni ai poetei și feministele, care văd în Sylvia Plath o martiră a luptei de eliberare a femeii, pe de altă parte, care-și considera soția „o poezie strălucită, torturată de propriii demoni”, un om deosebit, cu o sensibilitate



te exacerbată, maladivă. „Feministele au tendința să uite că mama mea voia să fie soție și mamă bună în aceeași măsură ca și poetă”, spune Frieda, dezaprobînd excesele feministelor care merg pînă acolo încît, ducîndu-se în pelerinaj la mormîntul Sylviei Plath, au încercat să șteargă numele lui Ted Hughes de pe monumentul funerar. Frieda (în imagine) a publicat pînă acum 20 de cărți pentru copii și în curînd va debuta și ca poetă, la Ed. Faber - scrie „The Guardian”.

Campania lui Spinard

◆ Norman Spinard a pornit o campanie împotriva „conglomerării” editurilor, cărora le reproșează că produc cărțile ca pe hamburgeri, că nu mai are importanță valoarea manuscrisului ci studiul de piață, lanțurile de librării refuzînd să preia cărți pentru care editorii nu au prevăzut o campanie de promovare. Spinard a avut o experiență neplăcută cu penultimul sau roman, care s-a difuzat prost și de aceea, pentru recentul volum, al douăzecilea din bibliografia sa, intitulat

He Walked Among Us, a propus pe Internet să-și vîndă drepturile de autor cu 1 dolar editorului care îl va asigura că va publica și difuza corect romanul. „Editurile nu sînt Armata Salvării, iar cărțile care se vînd foarte bine nu sînt neapărat proaste” - au răspuns în presă „conglomeratele” editoriale. Romancierul rămîne însă la ideea lui că literatura nu poate fi considerată doar o marfă, iar campaniile publicitare pentru cărți trebuie să rămîna în limitele domeniului.

CARTEA STRĂINĂ

Raiul fără Eva

EVELESS EDEN (Raiul fără Eva), al cincilea roman al lui Marianne Wiggins, publicat în 1996 de Harper Collins Publishers, este o carte tulburătoare în care cinismul și sentimentalismul alternează abil în dozaje postmoderniste iar automatismele narative ne lasă, ca români, mai amăriți decît eram înainte de lectură, fără consolarea că durerea pe care ne-o provoacă ne-a ajutat să devenim mai înțelepți și să ne înțelegem un dram mai mult. Personajul principal al romanului, Noah John (alias Noe Ion) este un american din Virginia, vulnerabil ca toți cei din Sud - care nu uită că generalul Grant i-a anihilat în timpul războiului civil - și mascîndu-și rîna sub năvala inocentă a înjurăturilor devenite mod de a respira și punctuație. De meserie ziarist, înrolat în rîndurile celor aproximativ o mie de reporteri internaționali care, la fel cu el, străbat globul de la o nenorocire la alta și aștern pe hîrtie rîndurile aspre care singure își pot afla drum spre cititori în marile ziare americane, Noe o întîlnește în Camerun pe Luciana Da Vinci (alias Lilith sau Divi), fotografă cu ochi care cojesc realitatea tot atît de nemilos ca ai lui. Fiică a unor cîntăreți de operă italieni emigrați în America, Lilith trăiește la Paris și circulă prin lume altermînd pașaportul american cu cel francez. Neînfricată în lucru și misterioasă precum talmudica Lilith, Divi se construiește adînc în jurul unei vulnerabilități care intră opac în rezonanță cu cea a lui Noe. În cazul ei, mitul distrugător se încheagă nu pornind de la un episod istoric public, deschis reflecției, ci de la unul personal, aproape neștiut, în care o mare artistă, Maria Callas, a fost anihilată cu bună-știință și nepăsare de un duh al răului pe nume Onassis. Callas și-a chemat și definit în relația cu Onassis sfîrșitul. Părinții lui Lilith au asistat neputincioși la autodistrugere. Iar Lilith va moșteni, din episodul pe care refuză să-l uite, la fel

cu Noe, cicatricea ascunsă, să-i zicem mioritică, a acceptării premature a morții.

Grăbiți să fugă din sărăcia și duhoarea lumii a treia, cei doi părăsesc Camerunul și trăiesc solar timp de doi ani în două case superlative (cea din insula Saint-Louis la Paris a lui Lilith, cea din piața londoneză Portobello a lui Noe). Apoi, într-o bună zi, la Londra, Lilith e lovită de mașina unui țigan român, unic supraviețuitor de pe vasul de refugiați Struma în timpul celui de-al doilea război mondial, care fusese crescut în Anglia și ulterior reexpediat în România ca spion, devenind acolo ministru al Comerțului exterior. Personajul acesta aberant, comparat de autoare cu lilieci protejați de legea engleză, care polenizează florile atingîndu-le cu labelle și imprimîndu-le un miros pestilential, poartă numele nenumere de Adam Pentru (cu accent grav pe u) într-o carte în care nonșalanța arogantă ignoranță a acumulat atîtea greșeli de română și franceză încît nici nu merită să întîrziem asupra lor. E clar că în economia romanului, Adam Pentru, inițiator al orfelinatelor din timpul lui Ceaușescu și reprezentant al consorțiului Zement care exportă plasmă și alte componente sanguine în Elveția sau Germania, e, pe de o parte, reeditarea în stil Anne Rice a eternului Dracula (cu care Ceaușescu vampirul e nu o dată echivalent în cultura occidentală de masă), iar pe de altă parte a treia figură din seria capricios patologică a „călăilor” Grant și Onassis. Pentru că Lilith are vocația unui etern corespondent de război, care dialoghează cu moartea în orice întreprindere, ea îl părăsește pe Noe însoțindu-l pe Adam Pentru în România. Survine anul 1989, care-l scoate din letargie afectivă pe Noe aducîndu-l rînd pe rînd ca reporter la Berlinul înghețat al prăbușirii Zidului, la Timișoara apoi, și de aici la București. La București, Noe află că un elicopter englez îi transportase în decem-

brie pe Adam și Lilith spre Anglia. Pentru va muri oportun iar Lilith îl va regăsi în cele din urmă pe Noe.

Ceea ce doare la lectură este nu atît și nu numai aproximația indiferentă cu care sînt schimonosite limba, istoria, prezentul - contractul dintre autorii de romane și cititori nu obligă la exactitate referențială - cît dezinvoltura tendențioasă cu care se spune cam orice despre o țară lunară a platitudinii. „Acțiunea se petrece în Polonia, adică niciunde” scrisese Jarry cu aproape un secol în urmă în *Ubu Rege*. Părăsiți nu numai orice speranță ci și bruma de logică umană solidară încă disponibilă, atunci cînd e vorba de România, pare a fi refrenul tacit din care se țese partea care ne privește anecdotic din cartea lui Wiggins.

Țară în formă de pumn, de religie musulmană, România, în care mamele îi amenință pe copii cînd nu sînt cumînți cu „vin minierii”, în care femeile sînt violate pe stradă și la servicii (de unde superproducția de orfani drenată productiv de Pentru) iar românii reprezintă minoritatea în Transilvania - a devenit în paginile romanului un tărîm infernal pe care Wiggins și, prin ea, Noe și Lilith îl exorcizează rapid și autosalvator. Chiar româneasca Evă (Eva Des-serdnu, alias Undressed, „dezbrăcată”, scris invers) miroase trist a sărăcie curată și săpun neparfumate, în contrast cu săpunurile aromînd a deșert pe care le cumpără undeva lîngă Marea Moartă, subtil consumatoare, bogată Lilith.

Lectura acestei cărți, din care nu lipsesc, atunci cînd e vorba de sexualitate, paginile bine scrise, ne lasă pînă la urmă cu o întrebare la care merită să căutăm, în timp, răspuns. Cui îi folosește, în acest sfîrșit de veac douăzeci, să continuăm a vorbi despre viață și lume în limbaje atît de iremediabil discrepante: cel atent, informat, cu care prezentăm țesătura complicată a vieților individuale și a rețelei social-politice care le irigă în țările lumii numărul unu și cel în care bijbierea, lipsa de gust, platitudinile și disprețul apar ca singurul mod de a pune vorbe pe lucruri și dureri cînd e vorba de „rest”?

Sanda Golopenția

Memorii rentabile

◆ În ultimii cinci ani, au apărut în Rusia, cu mare succes de librărie, peste 30 de volume de memorii ale unor oameni politici - scrie săptămânalul „Kommersant”. Printre acestea: *Mărturisiri pe o temă impusă* și *Notățiile unui președinte* de Boris Elțin, *Viața și reformele* de Mihail Gorbaciov, *Rușine Statului* și *Am onoarea de generalul Lebed*, *Rusia și lumea contemporană* de liderul comunist Ghenadi Ziuganov, *Din zori în amurg* de Alekssandr Korjakov, fost gardă de corp al lui Elțin. Aceste cărți au adus ceva bani autorilor lor, de n-ar fi să amintim decît cei 115.000 de dolari cîștigați de Gorby pentru prima ediție din *Viața și reformele* (în total, pentru scrierile sale, acesta a primit peste un milion de dolari), 250.000 pentru Elțin, 80.000 pentru Korjakov... Nu e de mirare deci că Editura Sevodnia Press a plătit în avans 45.000 de dolari autorilor unei planuite cărți, *Istoria privatizării în Rusia*, cinci înalți funcționari, între care și numărul doi al guvernului, Anatoli Ciubais.

O femeie influentă

◆ „PC Forum, colocviul anual al Estherei Dyson, atrage sute de cyber-staruri în câteva hoteluri de lux, unde miliardarii multimediei și cei care speră să devină virfuri în domeniu stau alături de bancheri și alte persoane de la cel mai înalt nivel social”. Așa începe lungul portret pe care „Vanity Fair” îl face femeii de 46 de ani ce trăiește exclusiv pentru (și în) lumea virtuală. Esther



Dyson a impus, la începutul anilor '80, comunității informatice *Versiunea 1.0* ca mijloc de comunicare și informare, iar acum a primit un avans de un milion de dolari pentru publicarea cărții sale *Versiunea 2.0* care promite să explice cum se va trăi în era numerică. Ea e cotată printre cele 15 persoane cele mai influente din SUA.

După un deceniu



◆ „La Revue des deux mondes” își consacră ultimul număr Margueritei Yourcenar, la 10 ani de la moarte. Dominique Gaboret-Guiselin, fondatoarea Asociației prietenilor scriitoarei și directoarea Caietelor editate de Asociație, scrie că în deceniul scurs de la dispariția autoarei *Memoriile lui Hadrian*, Marguerite Yourcenar a devenit o legendă. Jean-Pierre Emery evocă Mont-Noir, locul copilăriei, așa cum apare în *Amintiri pioase* și *Arhive ale Nordului*,

iar executorul ei testamentar, Yvonne Bernier, povestește despre sentimentele ei la întâlnirea cu Marele Nord american. Peste 20 de mărturii inedite, cele mai multe semnate de membri ai Academiei Franceze (în care M.Yourcenar a fost, în 1981, prima femeie admisă) dar și de alte persoane care au cunoscut-o (între ele, Brigitte Bardot) completează portretul acestei femei, fără să risipească însă „misterul Yourcenar”. În imagine - una dintre ultimele sale fotografii.

Heine în oglinda

◆ Cînd Rudolf Augstein, fondatorul revistei „Der Spiegel” și monstru sacru al jurnalismului german, era licean, sub cel de al III-lea Reich, n-a auzit niciodată vorbindu-se despre Heinrich Heine, poet indezirabil pentru naziști. Abia mai tîrziu „l-a descoperit” și a devenit un adevărat fan Heine, citind tot ce era în legătură cu viața și opera lui. La sfîrșitul anului trecut, cînd s-a împlinit bicentenarul nașterii lui Henrich Heine, Augstein a publicat în revista sa un lung articol omagial, în care retracează viața zbuciumată a poetului său favorit, subliniind că avea și dușmani înverșunați, din pricina condeiului său ascuțit de polemist, că îl cunoștea pe Karl Marx din 1843, dar, spre deosebire de acesta, nu împărțea întru totul ideile filosofice ale colegului său de studii, Hegel.



Borges - texte recuperate

◆ Sara del Carril a adunat în volumul *Textos recuperados 1919-1929*, apărut la Ed. Emecé, 170 de proze, poeme, eseuri și manifeste publicate de Borges în mici reviste cu tiraj confidențial, astăzi greu de găsit în depozitele marilor biblioteci sau în colecții particulare. De la 13 cîndate *Himnos rojos* scrise la 17 ani și relegate apoi, și de la primul

poem apărut în 1919 în revista spaniolă „Grecia”, intitulat *Himno del mar*, aceste texte foarte puțin cunoscute (deși nu inedite) completează opera borgesiană, unele fiind adevărate revelații. Volumul publicat acum este primul dintr-o serie de trei, care vor strînge tot ce a rămas prin reviste și nu a intrat în ediția de opere complete - scrie „El País”.

Furtuni pe oceanul interior

S E POT număra pe degetele unei singure mâini românele care au reușit să pătrundă pe piața de carte anglo-americană în alt mod decît cel auto-promoțional: Liliana Ursu, Denisa Comănescu, Ana Blandiana, cele câteva autoare publicate de Brenda Walker în, vai, acum defuncta sa editură „Forest Books”. Dar iată că de la Binghamton, New York, sosește volumul *Schizoid Ocean* al Ruxandrei Cesereanu, editat de esf, în traducerea Cludiei Litvinchievici. După placheta Barbarei Sanderson de acum doi ani, acesta este cel de al doilea volum de poezie tipărit de binecunoscuta editură româno-americană, specializată, cum se știe, în restituirea unui corpus fundamental de texte psihanalitice inaccesibile până acum cititorului român. Nu este deloc greu să cazi în greșeala de a socoti că și volumul Ruxandrei Cesereanu se subsumează sferei de preocupări a acestei excentrice întreprinderi. Titlul însuși - dar nu numai titlul - incurajează ideea că năvalnica țâșnire poetică este un fel de eliberare a subconștientului de tensiunile mult și dureros acumulate. Cititorului îi lipsește informația că titlul original era *Schizoidian Ocean* și că el a fost modificat de editor. Chiar dacă ar avea-o, probabil că nu ar face deosebirea dintre „schizoid” și „schizoidian”. Oricum, ecouri de confesiune făcută pe canapeaua psihanalistului sunt discernabile în discursul poetic, chiar dacă autoarea și le-ar renega.

Legate printr-o remarcabilă consecvență a tonului și a recuzitei imagistice, cele douăzeci și șapte de poeme ale volumului par decupate din aceeași materie. Ceea ce exprimă poezia Ruxandrei Cesereanu este „interiorul” femeii ajunse la maturitate (de câteva ori se menționează vîrsta de treizeci de ani), văzut ca un turbion de suferințe, extaze, uluii, trăiri viscerele, visuri, temeri („the fear is green or violet”), speranțe. Peste involburata mare interioară nu răsare decît rar astrul rațiunii. Poeta se cufundă cu voluptate în oceanul de trăiri („I am a diver in my head”, explică vocea din poemul „Schizo”), de unde pescuiește nu perle, ci imagini apocaliptice ale variatelor ipostaze ale umanului. Nașterea, creșterea, iubirea, cununia, decăderea, moartea - tuturor li se închină versuri memorabile, într-un periplu haotic ce nu se ordonează după nici un principiu. „Sky and Earth in Mother's Tomb” este plasat spre sfîrșitul volumului, „The Bride's Heart”, la început. Trup, suflet și rațiune se contopesc, până la a deveni inseparabile: „... the soul is but body, one hairy and maimed” ni se spune în concluzia poemului „The Soul”.

Ruxandra Cesereanu, *Schizoid Ocean*, translated by Claudia Litvinchievici, esf, Binghamton & Cluj, 1997.



Alcătuirea ființei este la fel de fascinantă ca trăirile pe care le adăpostește, cu atât mai mult cu cît în străfundurile ei se găsește sămînța morții: „I descend in you through hundreds of streams of blood,/ and a hundred lurking veins,/ down where the wrist is soft as a princess./ I can see death coming out like a green stem...” („Sempronius”). Viziunea este psihedelică, discursul se apropie periculos de delir dar este contrplat mai ales prin rapoartele la conștiința rasei: ipostazele eternului feminin învocate au menirea de a spori gradul de reprezentativitate al trăsăturilor, oferind repere în haos: Tristana, Niloh, Maria Magdalena, Danuta. Dialogul stabilit cu acestea nu este liniștitor, el oferă doar pretextul unor interpretări extrem de personale ale simbolurilor respective. Uneori impresia este aceea a unor halucinații provocate de stupefiant: „El Drogadito (desigur, *drug addict*): Scenes from the Spain in My Head”. Scrisul Ruxandrei Cesereanu se apropie foarte mult de ceea ce trebuie să rezulte din aplicarea tehnicii fluxului conștiinței la poezie.

Amintind de poezia afectiv-feministă și profund senzuală a unor Erica Jong sau Margaret Atwood, poemele din *Schizoid Ocean* nu se lasă, totuși, trase pe linia moartă a feminismului militant. Ele merg mult mai adînc, spre abisal, spre o viziune carnal-viscerală a trestiei gânditoare. Volumul surprinde și încântă prin neașteptatul asociațiilor, perspectivelor, imagisticii (în care se descoperă, totuși, ușoare influențe din Eliot).

Dacă cititorul american va putea să se delecteze și el cu această poezie, faptul i se datorează și traducătoarei, Claudia Litvinchievici, care, la prima întâlnire cu un text dificil, face dovada unui profesionalism desăvîrșit. Îi salutăm ieșirea în arenă, mai ales că ea se produce într-un moment cînd literatura română a rămas fără o pleiadă de iluștri angliști, care își dedicaseră o parte din eforturile lor cînturăriști transpunerii în engleză a valorilor poeziei și prozei autohtone.

Virgil Stanciu

Revista revistelor

Spune-mi ce noptieră ai...

Revistele pentru femei sînt, se pare, o afacere bună, de vreme ce există destule pe piața noastră și tot mai apar altele noi. Colorate și spilcuite ca niște bomboane, tipărite frumos - velin, cu poze multe și mari, (la tipografii performante din străinătate), înțesate de reclame la cosmetice și detergenți, ele au un conținut foarte asemănător: modă și sfaturi de frumusețe, sexologie și bucătărie, horoscoape și „teste” de tot soiul, unul mai stupid decît altul, servind pasă-mi-te la autocunoaștere, sugestii de aranjare a casei și grădinii, portrete de VIP-uri și birfe despre ele, diete, concursuri cu premii (de fapt, tot reclame). Succesul acestor publicații dovedește (orice ar spune feministele) că aria de interes a femeii universale tot între oglindă, pat, aragaz și prăvălii se întinde. Am vrea să nu fie chiar așa, dar cum „afacerea” revistelor pentru femei, urmărind doar profitul, se bazează pe studii de piață, n-avem nici o îndoială că se dă publicului doar ce vrea el, iar ceea ce vor cumpărătoarele acestor publicații în tiraje mai mari și nu ieftine vadește un nivel mic și drăgălaș. Aceste constatări ne-au fost prilejuate de răsfoirea numărului 1 al revistei *UNICA*, editată de Ringier, o „casă internațională de editură cu sediul la Zürich”, și redactată de o echipă tină care zice pe prima pagină că vrea să ajute românele să evolueze, „să știe, să înțeleagă, să se distreze. Să găsească informații vii, adevărate, fără de care n-ar cunoaște decît o față a lucrurilor”. Iată, extrase la întimplare din sumar, titlurile informațiilor vii ce stimulează evoluția: *Românii nu prea se mai însoară, Prezervativul e în vogă, De ce au șefii secretare frumbase?, Există viol între soți, Otilia Romea la oglindă, Prin magazine cu Madalina Manole, Spune-mi ce noptieră ai ca să-ți spun cine ești, testul Sinteți o femeie avidă de dragoste?, Predicțiile astrale pentru 1998 ale Tanei Roșca* („ne așteaptă un an tulburător și turbulent”), *dieta Maninci și slăbești* ș.a.m.d. Ar fi interesant ca feministele să ia toate revistele de acest tip de pe

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1998: 3 luni - 26.000 lei; 6 luni - 52.000 lei; 1 an - 104.000 lei; ISSN 1220-6318

LA MICROSCOP

HIPNOZA T.V.

NU CRED că ziaristul trebuie să ascundă sub covor mizeria politică. Dar nu cred absolut deloc că ziaristul trebuie să zgîndărească într-o situație care nu se anunță favorabilă pentru situația țării. Există, din acest punct de vedere, o împedire diferență între presa scrisă și o parte a aceluia care face parte din așa-numitul „audio-vizual”. Presa scrisă nu-și permite să provoace, acesta e cuvîntul, reacții necugetate din partea politicienilor. Firește că omul de televiziune își face meseria lui, dar politicianul care nu se află în campanie electorală, care nu e presat nici de nevoia de a adresa un mesaj urgent țării și care are la dispoziție și alte canale, mai lente, pentru a-și face cunoscut punctul de vedere, de ce se dă pe mîna unei argumentații improvizate?

Mă tem că oamenii noștri politici de la putere nu au încă acea conștiință elementară a tipului de comunicare pe care îl au la dispoziție.

Timpul real al unei convorbiri de televiziune, în care politicienii își exprimă în direct un punct de vedere sau altul e și timpul receptării. Adică un mesaj formulat în direct ajunge instantaneu la urechile celor cărora le e destinat. Din acest motiv, reacția nu e una de tip negociabil, ci face parte din aceeași categorie de dialog al surzilor. Paradoxal, dar cînd mijloacele de comunicare au rapiditate aproape instantanee, problema comunicării directe intră în impas.

Dialogul politic nu e unul care ține de exprimarea spontană pe la un post sau altul de televiziune, ci de negocierea calmă, pe metru pătrat. Or, ceea ce mă miră față de maturitatea politică a celor care ne reprezintă e ușurința cu care fac declarații tranșante la posturi t.v., în direct, și cu aerul că discuția politică se încheie astfel.

Oamenii noștri politici par de-a dreptul hipnotizați de aparițiile lor la televiziune. Sub efectul camerelor de luat vederi și al întrebărilor pe care le pun diverși realizatori, omul politic autohton se înmoaie, devenind un cetățean oarecare și care ignoră regulile de bază ale politicii spunînd tot ceea ce-i trece prin cap sau mai rău, tot ce-

ea ce n-ar spune în împrejurări obișnuite.

Trebuie învinovățit pentru asta omul de televiziune care își face meseria iscodindu-l pe omul politic? La prima vedere da, deoarece omul de televiziune poate întreba toate prostiile care îi trec prin cap - și uneori o și face. Totuși, omul de televiziune își face meseria. Că de multe ori omul de televiziune e tras de sfori invizibile care fac din el un ziarist nu tocmai obiectiv asta e o chestiune care ține de conștiința lui și de istețimea telespectatorilor. Teoretic, publicul ar trebui să-și dea seama unde și cînd ziaristul încearcă să manipuleze opinia publică. Practic, la noi nu se prea întîmplă una ca asta. Cei care se simt manipulați de realizatorul de televiziune schimbă canalul t.v., nu încearcă să-l scoată din competiție, prin discreditare, pe cel care nu joacă onest gazetărește.

Marele paradox e că omul politic de la noi, în loc să-și ia măsuri minime de prevedere față de astfel de realizatori sau moderatori t.v., se comportă aidoma fluturului atras de lumina lămpii, atunci cînd primesc invitația de a lua parte la o emisiune politică în direct la un post de televiziune sau altul. Se pare că justificarea celor care își pun astfel capul sub tăietorul afirmațiilor riscate și, de cele mai multe ori, necugetate, e că în felul acesta fac un bine imaginii partidului din care fac parte sau ideologiei pe care o reprezintă.

Recentul scandal de la vîrfurile coaliției aflate la putere mi se pare o dovadă cum nu se poate mai expresivă că politicianul român, ori de cîte ori se vede pus față în față cu un microfon și cu o cameră de luat vederi, își pierde și cumpătul și chiar bunul-simț adoptînd o atitudine de om care are ultimul cuvînt.

E totuși absurd că în urma scandalului politic dintre PNȚCD și PD presa a sărit pentru a potoli lucrurile, invocînd interesul național, în vreme ce partidele în discuție se crampoanează într-un dialog lipsit de țintă și de interlocutor.

Cristian Teodorescu

politice pe care le face un ministru. Asupra oportunității publicării unui interviu se pronunță conducerea ziarului, nu persoana care l-a luat. Dl. Săftoiu e un ziarist inteligent care i-a pus întrebări iscoditoare ministrului transporturilor, dar de o manieră corectă și fără să-i deformeze acestuia răspunsurile sau fără să îi pună în gură afirmații pe care acesta nu le-a făcut sau pe care ar fi dorit să le retracteze. Între data apariției interviului și data în care textul a fost publicat, dl. Băsescu ar fi avut posibilitatea să retracteze, cu un simplu telefon. Ceea ce se pare că acesta n-a făcut. La rîndul său, dl. Nistorescu ar fi putut, teoretic, să împiedice apariția interviului, pentru a nu provoca astfel o posibilă criză în relațiile dintre dl. Victor Ciorbea și Traian Băsescu. Întrebarea e însă dacă directorul *Evenimentului* ar fi procedat corect astfel. Cu siguranță, nu. Dl. Băsescu s-ar fi plîns că ziarul căruia i-a acordat un interviu l-a cenzurat. Cît despre eventualitatea ca dl. Nistorescu să-l abordeze, discret, pe șeful PD, căruia să-i ofere spre lectură textul interviului, acest procedeu l-ar fi recomandat pe dl. Nistorescu în cel mai bun caz ca om politic, dar l-ar fi discreditat ca ziarist. Publicînd acest interviu, iar apoi titrînd mare pe prima pagină că între partidele aflate în dispută singura soluție e împăcarea, dl. Nistorescu a procedat cu desăvîrșire corect. Editorialele remarcabile au apărut în *ADEVĂRUL*, unul dintre ele semnat

de directorul ziarului, dl. Dumitru Tinu, care a avertizat partidele în conflict asupra consecințelor pe care le are disputa lor asupra opiniei publice. Analiza dlui Tinu e explicită atît asupra efectelor pe care le-ar putea avea întoarcerea la guvernare a PDSR, cît și asupra fireștii nemulțumiri pe care o provoacă asupra electoratului scandalul dintre cele două partide. Dl. Tinu i-a prevenit pe protagoniști că ideea alegerilor anticipate va avea efect catastrofal asupra acestor două partide, în ceea ce privește popularitatea lor printre alegători. Dar și ce-ar putea însemna un guvern minoritar condus de PNȚCD sau intrarea în opoziție pentru PD. Printre editorialiștii care au susținut că e nevoie de un nou guvern și de măsuri radicale de separare a apelor s-a numărat dl. Ion Cristoiu, căruia, din motive pe care nu le cunoaștem, ideea de compromis în această situație de criză nu i s-a părut posibilă. În aparițiile sale televizate, dl. Cristoiu a apăsat pînă la fund pedala ruperii coaliției, avînd grijă să precizeze că lucrurile ar fi trebuit de mult clarificate, între cele două partide. Din păcate, analistul n-a precizat și ce efecte are pentru țara noastră o asemenea ruptură, ceea ce pentru un ziarist ar fi fost obligatoriu. Analizele dlui Cristoiu nu diferă prea mult de cele ale dlui Adrian Năstase, cu mica diferență că dl. Cristoiu nu e un fruntaș al PSDR, ci ziarist independent.

Cronicar

Tipar: grupul drago print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 2.000 lei
La redacție: 1.500 lei